

İSPARTA HALKEVİ DERGİSİ

İSPARTA İLİNİN BAYINDIRLIK İŞLERİ VE 1949 YILININ
İLK ALTI AYLIK ÇALIŞMANIN BİLANÇOSU

Kâzım AYDAR

Yollar :

Yollar deyince, şehir ve kasabalarımızı birbirine ve civar illere bağlayan şosalarını işletmek istiyoruz. Köy yollarımız bunun dışındadır.

Şosalarımızın birinci kısmı :

Kilometre

1 — Afyon (Dinar sınırı — Baladız	26+000
2 — Baladız — Burdur sınırı	8+000
3 — Baladız — Isparta	21+000
4 — Isparta — Belönü (Burdur sınırı	17+000

Kilometre

5 — Isparta — Eğridir	34+000
6 — Eğridir — Sarı İdris Gelendost — Dört Yol	77+000
7 — Dört Yol — Akşehir sınırı	21+000
8 — Dört Yol — Yalvaç	17+000
9 — Dört Yol — Ş. Karaağaç	19+000
10 — Dinar şosası iltisak noktası Keçiözü	5+000
11 — Keçiözü — Uluborlu	25+000
12 — Uluborlu — Senirkent	10+000
13 — Senirkent — Yalvaç	6+000
14 — Senirkent — Sütlüce	13+000
15 — Ş. Karaağaç — Beyşehir sınırı	13+000

Yollarıdır ki toplam olarak 72+0000 kilometreden ibaret olup "Devlet yolları" arasına alınmış, bakım ve inşaatı genel bütçeden verilen ödeneklerle Bayındırlık Bakanlığı tarafından yapılmakta bulunmuştur.

Isparta — Belönü — Antalya yolu, Isparta ilini en kısa yoldan ve en tabii limanına bağlayacaktır ki ilin iktisadî ve ticarî inkişafı bakımından birinci derecede önemi haizdir.

Isparta - Belönü (Burdur sınırı) arasında ki 17+000 kilometrelik kısmı, son yıllarda yeni makadam şosa olarak yapılmış olup, geri kalan ufak tefek noksanları, 1949 yılı bütçesinde ayrılan 30 bin liralık ödenekle tamamlanmaktadır. Bu suretle Isparta - Antalya yolunun il içindeki parçası ikmal edilmiş bulunacaktır. Bu yolun, Burdur ili içindeki 18+000 kilometrelik Belönü inşi - Kiprit ovası - Pegenek boğazı - Çeltikçi ovasındaki kısmı az bir hizmetle geçide elverişli bir hale getirilirse; Isparta ile Antalya arasında motörlü ve tekerlekli her

geçit nakil vasıtası hiç olmazsa yoz mevsimin de işlemeğe başlayacaktır.

Bu yolun açılmasının sağlanmasını bütün Isparta ili halkı sabırsızlıkla beklemektedir.

Şosalarımızın ikinci kısmı :

Bu kısım, il özel idaresinin bakım ve inşaatına bırakılan yollarımız olup aşağıda gösterildiği üzere 355+000 kilometre kadardır.

dirki toplam olarak özel idare bütçesinden bakım ve inşaatı sağlanacak yollarımızın uzunluğu şüda 355+000 kilometredir.

Bu hesaba göre Isparta ilinin yapılmış ve yapılacak birinci ve ikinci kısım yolları toplamı 427+000 kilometreden ibarettir. İlin yüz ölçümü 3275 kilometre kare olduğuna göre bir kilometre kareye 51 metre kadar bir yol isabet etmektedir ki bunun halen 150+000 kilometresi hemen hemen ham yol halindedir.

İlin malî durumu hiç bir zaman bu yolların inşaat ve bakımını sağlayacak halde değil-

dir. Senirkent ile Yalvaç; Eğridir ile Sütçüler arasında ancak yaz mevsiminde gidip, geliş mümkün olup yağmurlu zamanlarda ve kışın kapalı kalmaktadır .

Bu yollarda az çok gidip gelişini temin etmeğe il özel idaresi çalışmakta ise de tabii olarak tam bir neticeye ulaşmamaktadır. Genel bütçeden yardım olmadıkça, umumî yolların dışında kalmış olan Isparta ili yollarını ıslah etmek ve yaptırmak mümkün olmayacaktır. 427+000 kilometrelik il yollarının ancak 72+000 kilometresi devlet yolları arasına alınmıştır ki bunuda esasen 55+000 kilometresi yıllarca evvel yapılmış şosedir.

23,500 kilometrelik devlet yollarından Isparta ilinin hissesine hemen hiç denecek derecede 17+000 kadar bir yeni yol isabet etmiştir. Bu hususu göz önünde tutan Bayındırlık Bakanlığı, Yalvaç ve Ş. Karaağaç ilçelerini il merkezine bağlamak için yapılması zaruri olan Egerim - Egerim Hüyük yolunun inşasını temin için 1948 yılında 60.000 ve 1949 yılında 50.000 lira yardım yapmıştır. Sonbahara kadar bu yolun açılmasına vilâyetçe çok büyük himmet ve gayret sarfedilmektedir. Yolun en arızalı noktası olan Eğridir gölü kenarında Egerim - Egerim - Hüyük yolunun inşasının edilmiş olacaktır. Aynı zamanda Eğridir ile Dört Yol arasındaki şosa 11+000 kilometre kadar kısalacaktır. Ayrıca da bu yolla ilin bütün ilçeleri (Sütçüler ilçesi hariç) birbirine yaz ve kış bağlanmış olacaktır.

Senirkent - Yalvaç ve Eğridir - Sütçüler yollarının esaslı bir surette ele alınması da önümüzdeki yıllarda mümkün olacağını umuyoruz. Bu yollarda geçidin büsbütün kapanmaması için vilâyetçe emek ve gayret sarfedilmektedir. Uluborlu - Yalvaç yolu üzerinde mühimce bir köprü olan Aksu köprüsünün etüdü ile Eğridir - Sütçüler yolunun kesin güzergâhının tesbiti işi Bayındırlık Bakanlığı tarafından gönderilen bir fen heyeti tarafından son günlerde yapılmış ve yapılmakta bulunmaktadır.

Yalvaça çok yakın olan Aksu köprüsünün gelecek sene inşasına başlanacağını ümit etmekteyiz.

Ş. Karaağaç ile Beyşehir arası 55 kilometredir. Bunun 13 kilometresi Isparta ili i-

çindedir. Ş. Karaağaç ile iktisaden sıkı ilişki olan Beyşehirin Kireli bucağında il sınırına 12 kilometre mesafededir. Ve tamamen ham yol halindedir .

Ş. Karaağaç ile Beyşehir arasındaki bu yolun da il yolları arasına alınması zaruridir.

Hülâsa olarak il içindeki 427 kilometrelik yol her mevsimde ve her çeşit nakil vasıtasıyla gidip gelişini elverişli bir hale getirilirse Isparta ili, çevresindeki Konya, Afyon, Burdur, Denizli ve Antalya illerine ve dolayısıyla mühim istasyon ve limanlara ve merkezlere bağlanmış olacak, iktisaden çabuk yükselecek ve halk refaha kavuşacaktır.

Su işleri :

İlin su işlerinin en mühimleri aşağıda gösterilmiştir:

- 1 — Isparta ovasının sulanması
- 2 — Eğridir gölü ayağının ıslâhı ve husule getirdiği bataklığın kurutulması.
- 3 — Atabey bucağı arazisinin sulanması
- 4 — Uluborlu arazisinin sulanması.
- 5 — Uluborlu ovasının Papa çayının tahribatından kurtarılması ve çay mecrasının ıslâhı
- 6 — Bozanönü bataklığının kurutulması.
- 7 — Isparta çayı mecrasının ıslâhı ve Isparta'nın sel tehlikesinden kurtarılması.
- 8 — İl dahilinde ve bilhassa yalvaç, Ş. Karaağaç ilçelerindeki küçük sulardan istifade edilerek civarındaki tarlaların sulanması
- 9 — Birçok köylerimizde içme ve sulama suyu bakımından yeraltı ve arteziyen kuyuları araştırma tecrübeleri yapılması; gibi mühim konuları ihtiva etmektedir.

1 — Bunlardan Isparta ovasının sulanması işine gelince:

Isparta ovasının hemen 250 metre kadar yüksek bir tepesinin arkasında ve batısında (GÖLCÜK) adında 23 milyon metreküp kadar suyu ihtiva eden bir göl var.

Etiler veya Romalılar bu gölün suyundan istifade etmek için ova ile gölün arasındaki sirtı çok iptidai bir şekilde delerek bir galeri açmışlar. Bu galeri yıllar geçtikçe çöküntüler yapmış ve bazan tıkanmış ova susuz kalmıştır. Birçok hayır sahiplerinin bu galerinin ta-

mlrine çalıştıkları İspartayı susuz bırakmama-
ğa uğraştıkları görülmüştür.

Galerinin esaslı bir surette yeniden açıl-
ması ve inşaatı Türkiye Cumhuriyeti Hükü-
metine nasip olmuştur.

1943 yılında; geniş beton bir galeri inşa-
sına başlanmış olup bugün hemen ikmal edil-
miş bir hale getirilmiş ve göldeki suyun dört
buçuk milyon metreküpünden istifade sağlan-
mıştır. Çok kurak geçen 1949 yıl sulama mevsim-
ininin başından itibaren bahçe ve tarialara
su verilmeğe başlanmıştır.

Son altı ay içinde de noksan kalan ufak
tefek priz kapakları ve geçitlerde 12 bin lira
kadar bir para sarfiyle tamamlattırılmış olup;
çok faydalı ve yerinde yapılmış olan bu tes-
satta 500 bin liraya yakın bir para sarfedilmiş-
tir. Gölcük ve cehennem derelerinin sel sularının
tahribatının önü alınmasına ait ufak bir ame-
liye kalmıştırki bunun da 1950 yılında Bayındır-
lık Bakanlığınca yaptırılacağı tabii bulun-
maktadır.

Eski tünelin memba tarafındaki ağız, göl
vasatı seviyesinin çok altında değildir. Göl su
seviyesi muhtelif yıl ve mevsimlerde devir de-
vir inip çıkmakta eski tünelden istifade edil-
mekte idi.

Yeni yapılan ve 700 metre kadar bir fulü
olan beton tünelin memba taraf ağız asgari
göl seviyesinin dört buçuk metre aşağısından
su almak imkânlarını bahsettiği için en az dört
buçuk milyon metre küp su her vakit sulama-
da kullanılabilir.

Gölcüğün; zengin bir yeraltı su cereyanı-
nın üstünde su terazisi mahiyetinde bir baca
olduğu tahmin edildiğinden göl seviyesinin
muayyen bir irtifadan aşağıya düşmeyeceği ve
binaenaleyh gölden bugün alınmakta ve istifa-
de edilmekte olan suyun, üç, dört misli daha
fazla su alınabileceği umulmaktadır. Bu sene-
ki şulama neticesinde gölcük su seviyesinin
göstereceği şekil ileride ne kadar su alınabile-
ceğini az çok gösterecektir.

Bugün saniyede 350 litre su verebilen 50
santim kutrundaki sifon borusunun yanına bir
veya iki boru daha ilâve edilip edilemeyeceği
bu yıllardaki sarfiyata göre, gölcük seviyesi-
nin göstereceği vaziyet belli edecektir. Mev-
cut borunun yanına bir veya iki boru daha

ilâvesi mümkün olursa bugün sulamakta olan
sahanın bir veya iki misli artırılması mümkün
olacaktır. Beton galerinin memba taraf ağız-
nın göl kenarına kadar ilerletilmemesi yüzün-
den yapılmak mecburiyetinde kalmış sifon
tertibatı; göl seviyesini dört metre kadar a-
şağı düşmesi halinde kaldırılmak mümkün ol-
acaktır. Bu hal, çok az ihtimal dahilinde ol-
makla beraber uzun süren kuraklık yınarmada
görülmesi mümkündür. Bu halde derin sifon
kısmının kaldırılması ve suyun doğrudan doğ-
ruya gölden alınması temin edilmiştir.

Gölcük suyu tesisatından beklenen en mü-
him faydelerden biri de; İsparta'nın enerji ih-
tiyacının bu sudan istifade edilerek sağlan-
abilmesi keyfiyettir. Yapılması muhtemel sant-
ral yerine iki yüz metre kadar bir uçurumu
olan beton galeri mansap ağzının arasına dö-
necek bir boru ile mühim miktarda enerji
sağlanacağı umulmaktadır. Bu sudan istifade
suretiyle yapılacak hidroelektrik tesisatı ile
beş veya altı yüz kilovatlık bir enerjinin istib-
sali mümkün olursa İsparta'nın ihtiyacı da kar-
şılanmış olur.

Bunun için su seviyesinin göstereceği iniş
ve çıkış hallerini beklemek ve fiili neticeleri
görmek lâzımdır.

2 — Eğridir göl ayağının ıslahı ve bataklık-
lığın kuurtulması işi:

Eğridir gölü seviyesi, mecrasının dolması
ve tıkanması, kapanması yüzünden takriben
yüz sene evvelkine nispetle 3,5 metre kadar
yükselmiştir. Bunun delili Can adası ile Eğri-
dir arasındaki yolun halen 3 metre kadar su
altında kalmış olmasıdır. Göl seviyesinin yük-
selmesi yüzünden Genceli, Hoyran, Afşar böl-
gelerinde 200 bin dönüm kadar arazi su altın-
da kalmış ve mecranın dolması ile de 80 bin
dönüme yakın en münbit ova bataklık haline
gelmiştir. Bu halin halkın sıhhatine, refahına
ne kadar büyük zararlar yaptığını izaha bile
lüzum görmüyorum.

Bayındırılık Bakanlığınca hazırlanmış o-
lan projeye göre bütün tesisat ve ıslahat ya-
pılırsa göl seviyesi 3,5 metre kadar düşecek.
vaktiyle Candasını Eğirdire bağlayan yol mey-
dana çıkacak, 280 bin dönüme yakın arazi su
altından ve bataklıktan kurtulacaktır.

Isparta ilinin iktisadî ve ticarî vaziyetinin yükselmesine ve bütün vilâyet halkının refahının artmasına ve sağlık durumunun düzelmesine yarayacak olan bu hayırlı ve önemli işin bir an evvel başarılmasını Bayındırlık Bakanlığundan beklemekteyiz.

1948 yılında, Kuru derenin açılması ile başlanan bu işin fasilasız devamını bütün vilâyet halkı candan özlemektedir.

280 bin lira kadar bir bedel ile müteahhidine ihale edilmiş olan kuru derenin ıslahından sonra projesine göre 1949 sonbaharında bir kısım işin daha eksiltmeye çıkarılacağı umulmaktadır.

Eğridir gölü seviyesinin düşmesi Isparta ovasındaki Bozanönü bataklığının da tamamen ortadan kalkmasını temin edeceği bir çok işaretle, rivayet ve tahminlerle ümit edilmektedir.

3 — Atabey bucağı arazisinin sulanması:

Atabey deresinin kuzeyindeki büyük kaynaklardan çıkan sular yüz yıllardan beri Atabey ve İslâmköyü tarlalarının bir kısmını sulamaktadır.

Yalnız çay içinden akıp gelen suların yarıdan fazlası zayi olmakta bulunduğundan, Bayındırlık Bakanlığınca yapılmış olan projeye göre mecranın ıslâhı Bakanlıkça ele alınmış ve 1948 yılı içinde bu uğurda 70 bin lira kadar bir para sarfedilmiştir. Noksan kalmış olan cüzi kısmın da önümüzdeki yıl içinde ikmâl edileceği şüphesiz bulunmuştur.

4, 5 — Uluborlu ilçesini ilgilendiren en mühim su konusu, Papa çayı adı verilen derenin ıslahı ve bu derenin başındaki kaynaklardan çıkan sulardan tamamen istifade edilmesi keyfiyetidir.

Pek geçitli ve nefis meyve yetiştiren Uluborlu bahçelerini sulayacak olan bu su; Papa çayının kum ve çakılları arasında kaybolup gitmektedir. Bu kaybolmanın önü alınırsa meyve bahçelerinin sulanması ve halkın emeklerinin boşa gitmemesi ve kıymetlendirilmesi mümkün olacaktır.

Esasen arazisi pek dar olan Uluborlu halkı, geçimlerini kendi el sanayii ile meyvelerinden temin etmektedirler. Geçim darlığı yüzünden Uluborlu halkının mühim bir kısmı civar şehir ve kasabalara hicret etmektedir. Bu hic-

retin önünü almak ve halkın refahını sağlamak için büyük ihtimamlarla yetiştirdikleri meyva bahçelerinin de susuzluk yüzünden yapılıp kavrulmamasını sağlamak bir vazife ve bir borçtur.

Bunu temin maksadıyla Bayındırlık Bakanlığınca yapılmış olan 110 bin lira keşif bedelli işin 1949 yılı sonbaharında eksiltmeye çıkarılmasını ve 1950 ilkbaharında ikmâlini beklemekteyiz.

6 — Bozanönü bataklığı :

Ispartaya 14 kilometre kadar uzaklıkta ve kuzey doğuda bulunan Bozanönü ve Kulönü köyleri ovasını otuz, otuzbeş senelik fasillarla "İnler" denilen mevkiden çıkan sular ıstılâ etmekte ve on bin dönümden fazla bir araziye bataklık haline getirmektedir. Bu suretle köy halkı uzun yıllar ziraatten mahrum kaldığı gibi sıhhatini ve sağlığını da kaybetmektedir.

Bozanönünden Isparta'ya kadar demiryolu uzatıldıktan sonra, trenlerin naklettiği s.y. risinekler, Isparta'nın da sıhlu şartlarını değiştirmiş ve bilhassa Isparta istasyonuna yakın mahallelerdeki halk arasında sıtma hastalığı çoğalmıştır.

Bozanönü bataklığının Eğridir gölü seviyesinin alçalıp yükselmesiyle alâkâh olduğu ve Eğridir gölü seviyesinin göl kenarında müayyen noktalara yükseldiği yıllarda (İnler) den su çıkmağa başladığı ve bu suretle bataklık hasıl olduğu Eğridir ve Kulönü halkının yaşlıları tarafından rivayet edilmektedir. Filhakika Eğridir gölünün vasatî rakımı 924 metre olup Bozanönü bataklığının rakımı da buna çok yakındır.

Eğridir gölünün seviyesinin son yıllarda vasatî rakımının üstüne çıkmış olmasından herhangi bir yeraltı çeryanı ile esasen çukur ve göl mıntakası olan Bozanönü ovasının bataklık haline gelmesi ihtimali çok kuvvetlidir. Eğridir gölü seviyesi 3,5 metre kadar indirildiği takdirde Bozanönü bataklığının suları çekilirse bu ihtimal tahakkuk etmiş olacaktır. Aksi halde Bozanönü bataklığının sularını Burdur gölüne veyahut dere boğazında Isparta çayına akıtılmaktan başka çare kalmıyacaktır.

Bu hususta henüz fennî ve kati bir istikşaf, etüt ve keşif yapılmamıştır.

7 — Isparta çayı mecrasını ıslahı ve Isparta'nın sel tehlikesinden kurtarılması :

Isparta çayını Bel dibinden gelen memba ve sel sularıyla gök çayın sel suları husule getirir. Ve Isparta'nın hemen hemen ortasından geçer. Her ikisinde seylâbi derelerdir. Bu iki derenin sel suları aynı zamanda Keçeci mahallesi güneyinde birleşip toplandığı takdirde aşağıdaki mahalleler için bir âfet haline gelir. Çayın mecrası yukarılardan gelen rüsubatla her yıl biraz daha yükselmekte ve Isparta'nın en mamur mahallelerini tehtit altına almaktadır. Bu tehlikenin önünü almak üzere belediye tarafından çayın iki tarafına yapılan taş duvar sedleri maksadı temine kifayet etmemektedir.

Antalya yolu beton köprüsünden dere boğazına kadar ve takriben 6-7 kilometrelik dere mecrası üzerinde iyi bir etüd yapılarak çay mecrası ıslah edilmedikçe ve yukarıdan gelen rüsubatın sürüklenip gitmesini temin edecek bir mecra maksadı tesbit edilip yapılmadıkça bir gün Isparta'nın en mamur yerlerinin su altında kım çakıl içinde gömülüp mavholdüğünü görmek mukadderdir .

(Ehri Sağıtye) kanunu ile temin edilecek para ve emekle belediyenin bu muazzam işi başarması mümkün değildir. Cumhuriyet Hükümetimizden, Isparta için çok hayati ehemmiyeti hızlı olan bu meselenin ele alınmasını, pek çok can ve mal kaybına meydan vermiyecek tedbirlerin tatbiki için gerekli etüd ve istiksafın yapılmasını ve bir an evvel ıslahata başlanmasını bütün Isparta halkı candan dilemektedir.

8 — 9- -, Yalvaç ve Ş. Karaağaç ilçelerindeki küçük sulardan istifade edilerek civardaki tarlaların sulanması; bir çok köylerimizde içme ve sulama suyu bakımından yeraltı ve artizyen suları araştırma tecrübeleri yapılması:

Ş. Karaağaç ve bilhasa Yalvaç ilçesi içinde bir çok memba sularının derelerde akıp gitliğini fayda yerine zarar husule getirdiğini seyyahatlerim sırasında bizzat gördüm. Çok az masraf ile ve halkında emeğinin inzımamı ile bu sulardan çok verimli olan ilçe topraklarının faydalanması çok yerinde yapılmış bir iş olacaktır.

Mesela Yalvaçın Hüyükli köyü yakınlarındaki büyük memba suyu ile beş bin dönümden fazla bir araziye sulamak mümkün olacağım bizzat gördüm.

Yalnız köylüye yapılacak işin teknik kısmını göstermek ve pek az bir yardımda bulunmak suretiyle bu neticeye ulaşmak kabildir.

Yapılacak yardımın çok kısa zamanda haktan geri alınması da kabildir.

Dönüm başına isabet edecek masrafı halk seve seve ödeyecektir.

Yeraltı ve arteziyen sularına gelince:

Isparta ilinin birçok köylerinde bol yeraltı suyu bulunacağı muhakkak gibidir.

Findos köyünün ovasında yapılacak küçük bir tecrübe bunu isbata kâfidir.

Bir çok köylerimiz içme suyu sıkıntısı çekmektedir. Artizyen kuyularıyla bu köylerin su ihtiyacını da karşılamak mümkün olacağı kanaatindeyim.

Şehir ve kasabalarımızdaki bayındırlık faaliyeti :

İl içinde 1948 ve 1949 yılları içinde çok önemli ve faydalı bayındırlık faaliyetine şahit olmaktayız.

Isparta şehrinin, İkinci Dünya Harbinin başından beri yapılmamış olan içme su tesisatının ikinci kısmı 1949 yılı ilk altı ayı içinde ikmâl edilmek üzeredir. Yine Isparta'nın imar plânı tatbikatı hayli ilerlemiş ve bazı caddelere parke taşı döşenmiş ve döşenmekte bulunmaktadır.

Isparta halkının, imar plânının tatbiki hususunda gösterdiği gayret ve faaliyet övünülmeğe değer. Halkımızın çok çayını şükran olan bu alâkasıyla Isparta çarşısı yepyeni ve güzel bir şekil almak üzeredir.

Eğridir kasabasının harita ve plânı hazırlanmakta; içme su tesisatının isale kısmı ve deposu yapılmaktadır.

Ş. Karaağaç kasabasının hidro elektrik tesisatı iller bankası tarafından müteahhide verilmiş ve imar planında yaptırılmıştır.

Yalvaç kasabası imar plânı, Bayındırlık Bakanlığı Şehircilik mütehassısı (Öelsner) tarafından vaktiyle hazırlanmıştı. Son yıllar için de plânın 1/1000 ve 1/500 mikyash kısımları da yapılarak tasdik ettirilmiştir.

KINALI OĞLU ALİ EFENDİ(*)

Rahmi BALABAN

Isparta'da doğmuş, ve hicri 979 da Edirne'de ölmüştür (Ahlâkî Alâi) eeriyle ünlüdür. Kâtip Çelebi'nin (Keşfi zunun) da yazdığına göre bu eser; celâli, nasîrî, muhsinî ahlâklarına kendi tarafından da ilâveler edilmek suretile meydana getirilmiştir. Şamda Semiz Ali Paşaya ithafen yazdığından eserine (Ahlâkî Alâi) adını vermiştir.

Eser öir mukaddeme ile şahsî, ailevî, içtimâî ahlâklardan bahis üç bölümdür. Ana fikirlerini aldını:

İnsan, hakimane yaşamalıdır. Hikmet nedir? - Ruhun, en yüksek derecede ilme ve iyi hareketlere sahip olmasıdır. Hakikî saadet: ilim ve imandadır. Kalbimize güpbe sarmamasına ve ilminizin gittikçe artmasına bütün kuvvetimizle çalışalım.

Bizi hakimane yaşatacak iki şey: ilim ve ahlâktır.

Ahlâk nedir? - Evvelâ vicdanı kötü düşünce ve niyetlerden temizlemek, sonra iyi niyet ve düşüncelerle doldurmak.

Fena hal ve hareket, insanda geçicidir. Murat edince insan, hal ve hareketini düzeltebilir. İnsan, hal ve hareketini, karakterini, değiştirebilir mi? - Evet değiştirebilir, zira hiç bir karakter, fitrî değildir. Yalnız bazı insanlarda karakter taş kesilmiştir. Bunlarda güçlük vardır. Fakat çok uğraşma ile bunlar da muvaffak olurlar. Bu güçlük sebebedir ki, karakter değişmez, diyenler var.

Ruh; ebedidir. Bedenin harap oluşu, ruha zararlı değildir. Beden, ruhu tekemmül ettir-

(x) Not: Yazarın "Filozoflarla birer saat" adlı "Felsefe Tarihi" kitabından.

Yalvağın içme suyu tesisatının isale kısmında yapılmaktadır.

Uluborlu kasabasının hidro — elektrik tesisatı ihale edilmek üzere dir.

Senirkent temiz ve tezyikli suya kavuşmuş ve hidro-elektrik tesisatı yapılmış ve bir kaç gün içinde elektrik ışığına kavuşması da yakınlaşmıştır. Yeni kurulmuş olan ilçemizin

me yolunda bir aletten ibaret olup saadet arama yollarında bir binektir.

İnsan ruhu, hayvanlardaki ruhtan iki noktaya ile ayrılır:

1 — (Küllîler) ile, haricî âlemde (asıl olan şey) in ne olduğunu kavraması ile.

2 — Hal ve hareketlerinin iyisi ile fenasını ayırt ederek iyisini yapabilmek ile,

Hal ve hareket üç türdür:

Ehli hayvanların

Yırtıcı hayvanların

Meleklerin

ki gibi.

İnsan, bunların ikisi ile hayvanlar âlemine; üçüncüsü ile melekler âlemine ortaktır. Bu üçten hangisini isterse öyle yapmakta hürdür.

Ata binmiş, yanında köpeği, bir avcıya benzer. Eğer insan, atla köpeği iyi sever ve idare ederse üçü de mesut olur. Ama eğer at, istediği yere giderse üçü de bedbaht olurlar. Zira at uzakta bir yeşillik veya su görür gibi olur. Oraya koşar. Ama gördüğü ne ottur ne su...

İnsanın aslına, tabiat içindeki mevkiine, ve geleceğine bir göz atalım. Asıl ve menşei, (İbni Yemin) in şu sözünde hulâsa edilmiştir:

Kâinata cansız olarak girdim.

Sonra nebat, sonra hayvan oldum.

Şimdi de insanım.

İnsanın tabiattaki mevkiî, merdivenin ortasıdır: İyilik yapmak ile en yüksek noktaya yükselebileceği gibi; fena hal ve hareketlere sapmak ile de en kötü uğuruma düşebilir. İnsan, ancak kendisini terbiyeye uğraşmak iledir ki mesut olur. Saadetinin anahtarı kendi elindedir. Yaradılış iktizası, iki yöne de yön ala-

merkezleri olan Sütçüler ve Keçiborlu kasabalarıyla belediye teşkilâtı olan bucak ve köylerimizin plân, harita, içme suyu projelerinin yapılması da kararlaştırılmış bulunmaktadır.

Önümüzdeki yıllarda da bu gelişmelerin daha ziyade artarak devam edeceğine hiç şüphe etmiyoruz.

Isparta Milletvekili

Y. Mühendis Kazım AYDAR

hildir. Bu işte kendisine yardımcı büyüklük bir mü-
rebbe muhtağdır.

Müstakbel hayat: bunda (Kınalı oğlu), Ef-
lâtun'un (Misal âlemi) ni kabul eder. Ruh, be-
denen ayrılınca (Misal âlemi) ne gidecektir.
der. Bu dünyada kazandığı ilmi, imanı, iyi hal
ve hareketleri; orada güzel bahçeler, köşkler
halinde tecelli edecektir. Cennet budur.

Cehalet ve kötü hal ve hareketler ise yılan-
lar ve akrepler halinde tecelli edecektir..

Cennet ve cehennem, ancak ruhta mevcuttur.
Ruhumuz bedenden ayrılınca sinemizde:
yaşattığımız iyiliklerin sembolü bir sevgili veya
yaptığımız fenalıkların sembolü yılan ve ak-
repler bulacağız.

Materyalistler bu görüşü kabul etmezler.
Ama akıllı insan, o âlemi, ispatlı tanımağa mu-
vaffak olmasa bile, inkâr etmiyerek: (belki)
der.

**Nasıl yaşamalı; - Fazilet ve adalet ile
yaşamalı!**

Fazilet: Zekâ, cesaret ve iffet ahengidir.
İnsan, bu üç değerın ahengini ancak daimî
bir uğraşma ile sağlayabilir.

İnsan dünyaya bir (tabii sebep) ile gelmiş-
tir. Tabiat mahsulüdür. Terbiye sanatı iledir ki
kendisini ar mahsulü yapacaktır. Terbiye: nef-
sini ve neslini muhafaza, iç güdülerini tadilden,
hiddetine sahip olmadan, zekâsını geliştirmeden
barettir.

Zekâyı geliştirecek şeyler şunlardır:

1) İyi düşünmeği öğrenmek.

2) Matematik vasıtasile zekâyı bir kesin-
lik vermek.

3) Tabiat ve Tanrı hakkında derin bilgi
edinmeğe çalışmak.

Bu üç şeyi elde ettikten sonra (adalet) e-
ulaşmağa çalışmalıdır ki şu üç şeye dikkat ile
olur:

1) Tanrıya itaat.

2) Memleketin kanunlarına itaat.

3) Alış verişte hak geçirmemek.

Birinciği yapmayan kâfirdir. İkinciği yap-
mayan eşkiyadır. Üçüncüyü yapmayan hırsızdır.
Her âzaya, her kuvvete kendilerine özel işleri
yaptırmak da adalet iktizasıdır.

İnsan, bedeni ve ruhi kuvvetlerini, fazilet
elde etme yolunda harcamalıdır. Eğer dünya,
böyle âdil bir adamın iradesinde olaydı, cen-
net olurdu.

Ödevi; fazileti idame etmek olacak bir ruh
ijyeni de beden ijyeni kadar gerekli bir şeydir.
Bu maksatla ruha daima iyi hal ve hareketler
teklifinde bulunmalıdır. Zira böyle ekzersizler
yapılmazsa ruh, zayıflar, tenbelleşir. Bu (mü-
mareseler) yumuşlar.

1) İhtiyarlık günlerinde dahi ilme çalış-
maktan vazgeçmemek.

2) Şimdiye kadar elde edilen bilgileri, un-
utmamağa çalışmak.

3) Şehvet ve hiddeti tahrik etmemek. Bi-
lâkis mümkün olduğu kadar sükûnetleştirmek.

4) Mahrumiyetlere ve acılara dayanmak.

5) Kendi hatâlarını aramada çok dikkatli
olmak.

Terbiye işinde, bilhassa dördüncüsü pek
önemlidir. Büyük hekim Sokrat, eş olarak en
çirkin ve cadaloz bir kadın seçmişti. Neye böy-
le yaptığını soranlara:

— Sabrımı artırmak ve içimden hiddeti
koğmak için, derdi.

Ruh: Fazla şehvet, hiddet ve ihtiras ile
bozulabilir. Bozulunca ilâci terbiyeye baş vur-
maktır. Bunun yolu şudur: o, fena hal ve ha-
reketin tersini yaparak bu iyi yolda uzun müd-
det uğraşmak.

İnsan, kendisinden mümkünse daha iyi
varlıklar dünyaya getirmek için evlenmelidir.
Evlentiye böyle yapmayan şeytanın kardeşidir.

Çocuğun vicdanı, bir boş levhadır. Oraya ne
istersek resmedebiliriz. Terbiyenin ilk işi ço-
cuğu fena tesirlerden ve fena muhitlerden ko-
rumaktır. Zira çocuk, her şeyi taklit eder.

Çocuğun yanında; iyi hal ve hareketleri
öğmeli. Fena hal ve hareketleri yenmeli.

Çocuk, fena bir harekette bulundiyse, sert
bir surette azarlamamalı. Yaptığı hareketin
kötülüğünü tathî dil ile aydınlatmalı. Öğreti-
mine gelince; ona fitri kabiliyeti nelerde ise
onu öğretmeli. Bilhassa şuna çok dikkat ede-
lim ki tenbellik, onda itiyat halini almasın. Bi-
lâkis iş zevki en derin kökleşsin.

İlerlemek için insan oğlu, cemiyete muh-
tağdır. Fakat içtimai hayat, birtakım kargaşa-
lıkları muhtevidir. Eğer bir cemiyette adalet-
sizlik varsa o zaman cemiyet hayatının, ilerle-

me yolundaki, avantajları kalmaz; fena olur. Buna mâni olmak için iki vasıta vardır.

1) Doğru yola gelmek istemeyenleri hiza getirecek kanunlar yapmak.

2) Faziletli insanlar arasındaki sevgiyi geliştirmek.

Cahilleri, birbirlerine sevdirmek güçtür. Fakat halkı terbiye ile buna ulaşılabılır. Bu sağlanınca kanunlara pek ihtiyaç bile olmaz. Fena kanun ancak cahiller arasındaki anlaşmazlıkların içindir. (Sevgi) dünyasında ferah başkasına ait olan şey için bir hakaretle yapılmaz. Bilâkis elinde olan şeyi hile sevdiği insanlarla paylaşır.

Sevgi, adalete bin kere tercih edilir. İnsanlar fakir ancak (sevgi) ile yaşar. Bunun içindir ki sosyete de sevginin hükümran olmasına çok çalışmalıdır.

İnsanlar üçe ayrılır:

1 — Yaradılıştan faziletli olanlar, ki iyi işler yapmakta hiç güçlük çekmezler. Bunların miktarı azdır.

2 — Bilim sayesinde faziletli olanlar. Bunlar düşünce kuvvetiyle iyi ve kötüyü birbirinden ayırt ederler. Fena hal ve hareketlerden uzak kalmaları için bunlara küçük bir öğüt yeter. Bunların miktarı ortadadır.

3 — Bu üçüncü grupta olanların doğru yola gelmeleri için kuvvet ve şiddet kullanılması gerektir. Bunların miktarı çoktur.

Memleketin dışınları, birinci gruptan olan insanlar elinde olmalıdır. Bu seçkin insanlar, bir taraftan, memleketi hakimane idare etmelidirler. Diğer taraftan da vatandaşlarını iyi terbiye ile onlara doğru yolu göstermelidirler.

Vatandaşlar beş gruba ayrılır:

1 — Yukarıda söylediğimiz seçkin insanlar.

2 — Halk terbiyecileri.

3 — Adalet kanunlarının tatbik edilip edilmediğini kontrol edenler.

4 — Askerler.

5 — Çiftçi, tüccar, sanatçı gibi vatandaşların ihtiyaçlarını sağlayanlar. Eğer bir insan, bu beş gruptan birine dahil değilse, bu buğday tarlasında biten ve buğdaylar zararına olan fena ot gibidir.

Vatandaşlar, milletin iyi işlerine bütün kuvvetleriyle sarılmalıdırlar. Düşünce ve harekette bir olmalıdırlar. Şefin yegâne arzusu, memleketi saadete ulaştırmak olmalıdır. Eğer bunu şef unutursa memleket, düzensizliğe düşer ve her şey karmakarış olur.

Bir devlet dört şeyle yaşar:

1 — Adaletle.

2 — Devlet adamlarının ve generallerin birliği ile.

3 — Düşmanları arasında tefrika olması ile.

4 — Devlet işlerini ehline vermek ile.

Devlet reisinin gurdun her bucağında, zeki ve samimi muhabirleri olmalı ve bunlar halkın ve memleketin durumunu reise, dos doğru bildirmelidirler.

★

İbrahim Alâaddin Gövsa'nın Türk Meşhurları Ansiklopedisinden:

Kınalı Zade Ali Efendi
(1510 - 1571)

On altıncı asırda şöhret bulmuş bir âlim ve mütefekkirimizdir. Bizde ahlâka dair ilk büyük eseri yazmakta meşhurdur. "Ahlâki Alâi" adlı olan bu eser, asırlarca dine müstenit ahlâk kitabı yazanlara kaynak ve örnek olmuştur. Asıl adı Alâeddin Ali Çelebi olan Kınalızade, Isparta'da doğdu. Babası Abdülkadir Efendi, zamanının âlimlerindendi, hattâ Fatih Sultan Mehmede bir aralık hocalık etmişti. Sakalına kına koyduğu için oğlu Kınalızade diye tanınmıştır. Memleketinde, Edirne ve Bursa'da okumuş, Müderrislikte, Şam, Mısır, Bursa, ve Edirne kadüklerinde bulunmuş, sonra Anadolu Kazaskeri olmuştu. Edirne'de ölmüştür. "Ahlâki Alâi" basılmıştır. Bundan başka İslâm bilgilerine, arap diline ve edebiyatına dair eserleri ile türkçe, farsça ve arabça şiirleri vardır.

Mürettep divanı varsa da basılı değildir. Hasan Çelebi adlı bir oğlu vardır ki, oda Kınalızade diye anılır. Şairdir ve basılı olmayan bir "Tezkere-i Şuara" da yazmıştır.

Not : Kınalı Ali Ef. hakkında UN'un 1, 2, 3, 4 ve 5 inci sayılarında Neşet köşe'nin etütleri vardır.

HAMİD OĞULLARI (*)

Prof. İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI

Eğridir. Uluborlu, Yalvaç, Antalya ve havasında hükümet etmiş ve sonra arazisi daha ziyade genişlemiş olan Hamid Oğulları Beyliğinin müessisi Feleküddin Dündar Beydir. Dündar'ın büyükbabası Hamid'in veya babası İlyas Beyin daha evvel bu taraflara yerleştirilmiş Aşiret reisi olmaları pek muhtemeldir.

Bu beyliğin ilk merkezi Borlu ve sonra da Eğridir kasabalarıdır. Hamid Oğulları içinde cenuba doğru hudutlarını genişleterek Gölhisar, Korkuteli ve Antalya'ya kadar inmişlerdir; bunlardan Antalya'daki Hamid Beyleri daha sonra ayrıca bir beylik kurmuşlar ve bu suretle Hamid Oğulları beyliği ikiye ayrılmıştır.

Dündar Bey hükümetinin başlangıcı 1301 den evveldir. Antalya'yı elde eden Dündar Bey zamanında burayı kardeşi "Yunus Bey" idare etmiştir. Dündar Bey evvelce ufak bir kasaba olan Eğridir'i tevsî ile kendisine merkez yapmış ve kendi unvanına nisbete "Felekâbat" demiştir.

Mesalikül'ebzar, Dündar Beyin onbeşbin yaya ve onbeş bin atlı askeri olduğunu ve meşhur beldelerinden başka on beş kadar da kalesi bulunduğunu yazmaktadır.

1314 de Anadolu Beylerinin itaatlerini temin için Anadolu'ya giren İlhani Veziri Emir Çoban'a itaat eyliyen beyler arasında Dündar Beyi de görmekteyiz; Hattâ Dündar Bey, Hükümdar Olcayto namına Felekâbat'ta para bile bastırmıştır.

Anadolu beylerini ortadan kaldırmağa başlayan İhanîlerin Anadolu valisi Demirtaş, Hamidoğlu Dündar Beyi mağlup ederek Antalyada yakalayıp öldürmüştür (1324).

Dündar beyin katliyle memleketi Demir Taş'a geçmiş ve anın da 1327 de Mısıra kaçması üzerine Dündarın oğlu İshak Bey meydana çıkarak babasının hükümetini elde etmiştir.

(*) "Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri" adlı eserinden.

Dündar Beyden sonra Hızır Bey ismindeki oğlunun hükümdar olduğunu ve Demirtaş'ın firarını müteakib meydana çıkarak babasının bir kısım mülkünü istirdat eylediğini yazan müverrihler varsa da elde bunu teyit edecek henüz sağlam bir vesika yoktur; Bu zihabın, yine bu âileden olan Antalya emiri (Hızır bin Yunus) ün Dündar oğlu Hızır zannedilmesinden ileri gelmesi ihtimali dahilindedir. Yunusoğlu Hızır'ın Demir Taşın Mısra kaçması üzerine Eğridir taraflarına kadar olan yerleri İshak Beyin avdetine kadar işgal eylemesi ihtimali de vardır. Biz şimdilik bu hususda katî birşey söyleyemeyeceğiz.

Bizi bu tereddüde sevkeden nokta, Dündaroğlu İshak Beyin, Demir Taş'ın Mısra ilticasının akabinde Anadolu'dan Mısra'ya giderek Sultan Meliki Nasır huzurunda Demir Taşla münakaşa etmesi ve az sonra hemen avdetle memleketine sahip olmasıdır (1328) (1).

İbni Betuta Eğridir sultanı diye İshak Beyden bahsetmekte ve onun iyi ahlaklı bir hükümdar olduğunu yazmaktadır (2). İshak Bey, Eşref oğulları arazisinden istifade ile memleketinin hududunu genişletmeğe muvaffak olmuştur.

İssak Beyden sonra (Eğridir) ve Isparta taraflarında hükümdar olarak Hamid oğullarından Gölhisar Beyi Mehmed bin Dündar'ın Torunu ve Mustafa Beyin oğlu (Hüsameddin İlyas) ı görüyoruz. İlyas Bey, Karaman oğullarıyla epiy zaman uğraşmış ve batta bir aralık memleketi Karamanlıların eline geçmiş ise de Germiyanlıların yardımıyla geri almağa muvaffak olmuştur.

Babasının yerine geçen Kemaliüddin Hüseyin Bey zamanında Karaman oğullarının tecavüzleri devam eylediğinden buna karşı Hüseyin Bey evvelâ Osmanlıların yardımını istemiş, fakat sonra bu fikrinden caymıştır; lâkin hududunu genişletmek istiyen Osmanlı hükümdarı

(1) Paris nüshası (Selçukname ve Kitabüssülûk 728 senesi vukuatı).

(2) İbni Batuta seyahatnamesi, Cilt 1, sahife 315.

darı Birinci Murad Bey, Hüseyin Beyi tahdit eyliyerek seksen bin altın mukabilinde Yalvaç, Karaağaç, Beyşehir, Seydişehir, Akşehir ve Ispartayı satın aldı.

Hüseyin Beyin vefatından sonra elindeki memleketlerin bir kısmına Osmanlılar ve bir kısmına da Karaman oğulları sahip olduklarından Hamid oğullarının Eğridir şubesi bu suretle sona ermiş oldu (1390).

ANTALYA'DA HAMİD OĞULLARI

Anadolu Selçukülerinin Frenklerden aldıkları Antalya havalisine Teke aşireti yerleştirilmiştir.

Burada Hamid oğullarından ilk Bey olarak İlyasın oğlu Yanus'u görmekteyiz. Sonradan bunun oğullarından Mahmud ve Hızır Beyler de Antalya Beyi olmuşlardır. Bunlardan Mahmud, İhanilerin Anadolu valisi Demir Taşın taraftarı olup onun Mısır'a firarında birlikte giderek Timurtaş'la beraber Kahirede hapsedilmiştir. (1327) (3).

Takriben 1329 ile 1339 seneleri arasında Anadoluyu gezen İbni Batuta Antalyaya geldiği zaman oranın beyi Yunusoğlu Hızır'ın hasta olduğunu yazmaktadır.

Hızır Beyin vefatı senesini ve yerine bu âileden kimin Antalya beyi olduğunu bilmiyoruz; İslâm ansiklopedisindeki Teke oğlu maddesinde, Meskûkât mütehassısı merhum Ali Beyin Tarih encümeni mecmuasında neşredilen bir tahminine kuvvet verilerek suretiyle Hızır Beyden sonra biraderi Mahmud'un Antalya Beyi olduğu yazılır. Daha sonra Hızır Beyin oğlu Sinan (veya Şan) ve anı müteakıb yine bu aileden bir takım beyler gelmişlerdir. Fakat hiç birisinin zamanı vukuatını bilmiyoruz (1).

Yalnız 1361 de Antalya, Kıbrıs kiralığına işgaline uğramış ve Hamid oğulları şima-

(3) Aynı tarihi (İkdilcuman) 728 vukaatı arasında.

(1) Kitabüsülûk ile Aynı'nin mütalâaları ve vukaat gözönünde tutularak hüküm vermek lâzımgelir. Demir Taş Antalyayı elde edip Düandarı öldürmüş ve vukaatın cereyanına göre (Mahmud bin Yunus) ü Antalya Emirliğinde bırakmış veya yeniden tayin etmiştir.

Demir Taş Mısır'a kaçınca arkasından Mahmud da Kahireye gelmiş. Demir Taş'ın hapsi üzerine oda aynı akibete uğramıştır Mahmud'un sonradan ne olduğunu bilmiyoruz. Belki biraderlerinden sonra tekrar Antalya Beyi Olmuştur. Şimdiki halde buraları karanlıktır.

le çekilmişlerdir. Bu Aileden ve yukarıda ismi geçen Mahmud Beyin oğlu olan Mehmed Bey, işgalden on bir sene sonra yani 1373 de Antalyayı Frenklerden geri almıştır.

Mehmed Beyden sonra Antalya Beyi olduğunu gördüğümüz Osman Beyin, bunun oğlu olduğu kuvvetli ihtimal dahilindedir.

Antalya 1392 de Osmanlıların eline geçmiştir. (2). 1402 deki Ankara muharebesinden sonra Osman Bey, memleketinin Antalyadan maadasına sahip olmuştu. Osman Bey, Antalyanın tekrar eline geçmesi için çok çalıştı ise de muvaffak olamadı. Karaman Oğlundan yardım isteyen Osman Bey, Karaman kuvvetlerinin gelmesini beklerken, Osmanlıların Antalya muhafızı Hamza Bey tarafından Korkuteli taraflarında baskın neticesinde öldürülmüş ve Hamid oğullarının Antalya şubesi de bu suretle tarihe karışmıştı (1422 sonu veya 1423 başı).

Eğridir, Antalya, İstanos (Korkuteli) ve Burdurda Hamid Oğullarına ait bazı eserlere tesadüf edilmektedir. Hamid Oğullarının en kuvvetli devri Düandar Bey zamanıdır; Düandar'dan sonra Hamid Oğulları ikiye ayrılmışlardır. Eşref oğullarının inkirazından ve Timur Taş'ın Mısır'a firarından sonra hudutları, Beyşehir ve Akşehir taraflarına kadar genişlemiştir.

Eğridir'deki Hamid Oğullarının 15 bin atlı kuvvetleri olduğunu Şehabettin Ömeri Yazmaktadır (3). Antalya Hamid Oğullarının Arazisi küçük ise de Antalya limanı ondört ve onbeşinci asırlarda Akdenizin birinci derecede piyasa mahalli olması itibariyle bunların varidatları pek mühim ve abalisi de çok zengindir. (4).

(2) İbni Kemal tarihi Teke oğlunun Antalyada sakin olup Osmanlılara itaat ile Yıldırım namına para bastırıldığını yazar.

(3) Mesalikül'cebsar.

(4) Bu kısmı yazarken görülen eserler:

Mesalikül'cebsar, Sübhül'âsâ C. 5, İkinci kısım kitabeler; (İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu) Takvimülbüldan Düveli İslâmiye, İbni Batuta seyahatnamesi (C. 1) Paris nüshası Selçukname, Aynı Kitabüsülûk Aksaray tekiresi Camiüddücel, Osmanlı tarihi, tarih encümeni mecmuasında Hamid Oğullarına ve Teke Beyliğine dahil merhum Arif ve Ali Beylerin yazıları, sene 3. s. 14, s. 77, İslâm Ansiklopedisinde (Tekeoğlu) maddesi. Kütüphanemizdeki vesikalar, Meskûkât kataloğu (Kısım 4 Bay Tevhit Osmanlı tarihleri).

Müverrihlerin yazdıkları gibi Antalya'da Teke oğulları diye bir aile hükümet etmemiştir; Teke Türkmenleri, Harzem ve Serahs taraflarında idiler; bunların bir kısmı sonradan garbe hicret ile Antalya taraflarına yerleşmişler ve Selçukileri hizmetinde bulunmuşlardır. Hamit oğulları ailesi helki de Teke Türkmenlerindendir.

Tarihçiler Antalyada hükümet etmiş olan Hızır, Mahmud, Sinan, Mehmed, ve Osman Beyleri Teke ailesinden zan ile ortaya Teke oğulları diye bir silsile çıkarmışlarsa da soaradan elde ettiğimiz vesikalar, yukardaki isimlerin Hamid Oğullarının Antalya şubesi Beyleri olduklarını meydana koymuştur (1).

Takvimülbüdan ile Teskif den naklen Subbulâşa ismindeki mühim eser Antalya Hakiminin ora ahalisinden biri olup menâketinin bazı yerlerinde gezmeğe çıktığı sırada Türkmenler tarafından baskın neticesinde öldürülerek Antalyanın bu surette Türkmenlerin eline geçtiğini yazarlar ki, takvim sahibi Ebilfidâ'nın 1332 de vefat ettiği düşünülürse bu Türkmenlerin Hamid Oğullarına mensup Türkmenler olduğu anlaşılır. (2).

Antalya ve havalisine teke aşiretinin yerleştirilmiş olmasından dolayı "Teke eli" denilmiş ve bu kayıt müverrihlere Antalyada hükümet sürenlerin de bu Tekelilerden olduğu zannını vermiştir. Bundan başka Aşiret reisine (Teke Beyi) denilmesi ve eski imlada sondaki (y) harfinin yazılmaması (Teke Bey) isminde birisini meydana çıkarmış olabilir. Nitekim Germiyan Beyi tabiri de bu yanlışlığa sebebiyet verdiğinden müverrihler Germiyan Bey diye ortaya bir hükümdar çıkarmışlardır.

(1) İkinci kısım kitabeler Antalyada Hamid Oğulları S. 239 ve mütcakip kısımlar) ve Türk Tarih Arkeolojya ve Enoğrafya dergisi sene 1933No 1 de neşrettiğim Teke oğulları makalesi.

(2) Teke emareti (Tarih Encümeni mecmuası sene 14 c. 79) Takvimülbüdam. Drest tabı.

Bir gönü ki, yayla diye çarpınır
Bir arzu ki, taşar taşar tükenmez.
Bir düşünce yayla yayla yayılır;
Yayılır da beide belde bölünmez.

Varlığımı varlığınla yoğurdum.
Rüzgârların, şimşeklerin, bulutların yaylâstı.
Arslanların, ceylânların, çakalların yaylâstı.
Ulu çınar, bodur çalı, türlü çiçek yaylâstı..
Fırtınası yakar dimer; şimşekleri yakar geçer,
Hür yaylâlar habercisi kara kartallar
Öbek öbek çadırlara bakar geçer.

Seki yaptım ovaları, arkadaşım oldu güneş ile
Saz dinledim, söz dinledim bağı açık insanın-
dan.

Bağı açık, gönü tok yaylâların adamı;
Bereketsiz toprağına kan verir damarından.

Üzüm gözüm, saz benizlim, yaylâlm..
Çevrendeki çiçekler lark yamacın gülü mü?
Karşısında süslendiğin durgun sular ben olsam!
Avuç avuç boşalsam, gönüne testi testi dol-
sam.

Yaşar KÖRSAL

Çocuklara coğrafya şiirleri:

EGRİDİR GÖLÜ

Göller bölgesinin ikinci büyük
Dağlar ortasında uzanan gölü,
Isparta, Eğridir: suyu seli Türk
Yeşil ormanların solmayan gülü.

Eğilir su içer bozkurtlar gibi
Gölden doya doya koca söğütler.
Korkulu değildir; görünür dibi
Çevresinde yaşar ünlü yiğitler.

Isparta'nın doğu kuzeyindedir;
Otuzbeş kilometre kadardır boyu.
Tam onbeş kilometre enindedir;
Bahçı bol ve çok tatlıdır suyu.

Mehmet Necati ÖNGAY

HÜSEYİN AVNİ PAŞA

Aka GÜNDÜZ

Bizim genç edip ve tarihçimiz "Geçmişte Bugün" cü Feridun Fazıl Tülbentçi dostumun notlarını geçen gün radynda takip ederken rahmetli Hüseyin Avni Paşanın kısa marecasını dinledim. Tülbentçi şehitlik vakasını İstanbul'da göstermiş. Belki yanlıyorum, olabilir, derhal tashih ederim. Benim bildiğime göre bu vak'a bir gece paşamın ya Kuzguncuktaki meşhur yahısında olmuş, yahut Üsküdar Sultantepeesindeki konağında. Neyse, bunu torunları Biga ortaokulu tabiiyat öğretmeni Sadi Fuat Gelendost ile diğeri Ankara'da Fransızca öğretmeni Avni Fuat Gelendost daha iyi bilirler. Benim maksadım başka.

Bu vesile ile ve bir misal ile Hüseyin Avni paşa merhumu hemşehrileri olan vatanperver İspartalıları hatırlatmak ve bu hâtıraların temellendirmek istedim.

Malûmdur ki cihan seraskeri ve Midhat paşanın hürriyet inkılâbının öncülerinden olan Hüseyin Avni paşa, İspartanın Gelendost köyündendir. Ve sırf kendi liyakat ve azmi ile birkaç defa nazırlıklara, seraskerliğe ve sadrazamlığa yükselmiştir. Bütün hayatını bu vatanın bu milletin hürriyet, saadet ve refahına vakfetmiştir. Ömrü boyunca hiçbir aksak hareketi görülmemiştir. İlk inkılâpçıların en başında gelir. Hünkâr yaveri kolağası Hasan beyin suikası hiçbir zaman Bağdada nakil ve tayin edildiğinden dolayı duyduğu şahsî kin ve hiddet yüzünden değildir. Hasan bey o zamanki mürteciler tarafından bilvasıta teşvik ve teşçi olunmuştur. O teşvike kapılanların başında Hasan beyin kız kardeşi ile halası gelir. Biri genç biri orta yaşlı olan bu iki güzel kadın Abdülâziz sarayının gözdelelerinden ve Hasan beyin padişah yaveri olması da bu yüzdendi.

Bunları da geçeyim de asıl Hüseyin Avni paşanın ölmez şahsiyetine geleyim. Paşa şehit edildikten sonra tek oğlu Fuat bey merhum yapayalnız kalmıştı ve kendisini bazı cesur mahalle komşularından başka kimseler ziyaret etmezdi. Gerçi Şûrayı Devlette (Danıştay) sözüm ona üye idi amma Üsküdar'daki kona-

ğından çıkmazdı. Menkûptu. Mürteciler o kadar kinli soysuzlardı ki babasının intikamını melek gibi oğulundan alıyorlardı. Nihayet bir gün eski ve medenî cesaretli bir baba dostunun delâletiyle Abdülhamit Fuat beye Bursa'daki malikânesine gitmeğe izin verdi. Fakat yılda pek kısa bir müddet için.

Fuat bey bir mabet kandili gibi sessizce sönüp gidince ortada iki oğlu kaldı: Avni ve Sâdi. Bir de mükemmel bir aile reisi olan orta yaşlı merhum anneleri.

İkinci 1908 hürriyet inkılâbında Hüseyin Avni paşa da bir aralık samimî takdir ve heyecanlarla anıldı. Ondan sonra araya giren bir sürü karışıklıklar arasında o da unutuldu gitti.

Hüseyin Avni paşa ile uzaktan yakından hiçbir akrabalığım olmadığı halde bu kadar ilgili oluşumun bence mühim ve tarihi bir sebebi vardı. Kısaca anlatayım:

Benim göbek adımı Hüseyin Avnidir. Bu adı bana sütbabam Şibka kahramanlarından süvari feriki Selâmi paşa vermiş, ki Selâmi paşa bizim Selâmi İzzetin anne babasıdır. Kendisi de inkılâpla ilgili ve Hüseyin Avni paşanın dostu olduğu için ifadesine göre benim de ikinci bir Hüseyin Avni paşa olmaklığım (!!!) için o adı vermiş. Gerçi ben beşiktenberi o terbiye ile büyüdüm ise de ne kadar tabiidir ki olanadım Altmış dört yıldanberi bundan dolayı merhumla ilgiliyim. Dahası var: Ben iradei seniye ile Galatasaray'a yazıldıktan bir iki hafta sonra cayıp (Ben Hüseyin Avni paşa gibi asker olacağım) inadı ile asker mektebi sınıfı mahsusuna nakledildiğim zaman irade sahibi bu sözümü işitmiş. Mektep kütüğüne adımı (Hüseyin) i çıkarılarak girdi! Sonra da Hüseyin Avni yerine Enis Avni oldu!

Mini mini bir çocuk olduğum halde adımın bile ona benzememesini isteyenlere bir kin besledim. Onlar göçtü ben geçtim. İşte Hüseyin Avni paşa hayatıma ve düşüncelerime bu yoldan girip kalmıştır.

Şimdi vatanperver İspartalıları hatırlatmak istiyorum. Bu kıratıda bir hemşehrilerini

1 Mayıs 1937 sabahı, birkaç gün sonra başlayacak imtihanlarının heyecanı ile çok erken uyanmıştım. Sabahın bu erken saatlerinde babamı giyinmiş olarak telefonda konuşuyor görmek beni biraz daha heyecanlandırdı. Babam telefonda "Cemalciğim, Şabiha Gökçen bu sabah bir uçak filosuyla doğruya gidiyor. Biz de hava alanına gidelim, filonun hareketinde birkaç resim çekelim, askerî sebeplerle gazeteye konmasa bile, bir albüm yaparsın, Atatürk'e sunarsın." diyordu.

Babam, uyandığını görünce beni de beraberinde götürmek istedi. Hemen ona katıldım.

Ortalık ağarırken Etimesğut alanına geldik. Babamın bize anlattıklarını can kulağıyla dinliyorum; gece Atatürk'ün huzurunda, yemekte Şabiha Gökçen'de varmış. Atatürk bütün gece onun yolculuğunu konuşmuş. Kendisine sıhhatini, neşesini, arzularını sormuş. Bir ara gitmemesi hususunda bir teklifle ciddi arzusunu yoklamış. Fakat Gökçen gitmekte ısrar etmiş. Atatürk ona, filonun doğudaki vazifesinin bazı sarp dağlara sığınmış insanlara karşı kuvvet gösterileri yapmak olduğunu söylemiş, kadınları ve çocukları korkutmamalarını tenbih etmiş. Gökçen, Atanın elini öpüp ayrıldıktan sonra, O, sofradakilere Şabiha'nın şahsındaki Türk kadınlığının kah-

ramanlığını övmüş. Sabaha yakın dağılmışlar.

Bizden biraz sonra Şabiha Gökçen, birkaç arkadaşıyla alana geldi. Mavi pilot üniformasıyla uzakta duran uçaklara bakarak bir şeyler söylüyor. Bu ara "Atatürk geliyor, dediler, otomobiline doğru ilerledik.

Ata, otomobilden kardeşi Bayan Makbule ile indi. Lâciverd bir elbise giymişti. Herkesin elini sıkıyor. Ben elini öpmek üzere biraz ilerliyorum. Babamın ismini söylediğini hatırlıyorum. Gülen gözleri ve sevimli yüzüyle bana bakıyor. Uzattığı elini, 14 yaşının bütün heyecanı ile öpüyorum.

Atatürk, gece hiç uyumadığını, Gökçen'e tekrar veda etmek istediğini söyledi. Gayet zinde ve genç görünüyordu. Filo komutanını, pilotları ve Gökçen'i etrafına çağırarak hep beraber yere diz çöktüler. Eline aldığı bir değnekle toprak üstünde filoyu çiziyor, her birine nasıl uçacaklarını soruyor, cevapları dinliyordu.

Bir ara başını kaldırarak kısılmış mavi gözleriyle uçakları semada görür gibi, ufka düşünerek baktığını, yaşadıkça unutamıyacağımı. O andaki dalgın düşüncesi belki kendisini senelerce evvelki hatıralarına sürüklemişti.

Pilotlar, Ataya veda ederek elini öpüyorlar. Gökçen, sırtında paraşütiyle küçüçük bir kız, epeyce yükseltelen merdivenle uçağına at-

memleketlerinin bir meydanında ebedileştiremezler mi? Meselâ bir heykelini bir büstünü dikmek suretiyle...

Bu vatanın bu kıratında evlâtlarını anıtlamak gerektir. Unutmak ihmal etmek yakışmaz.

Hüseyin Avni Paşa kısaya yakın orta boy- lu idi. Biraz semiz, fakat pek kuvvetli ve adalı bir yapısı vardı. Sade giyinirdi. Ekseriya İstanbul'un tipinde bir setre giyerdi. Bir kaputu vardı ki halk kendi adını vermişti. (Avniye) denilirdi. Kukuletisinin içi ve astarı kırmızı çuha idi. Önü kaytan fitillerle çapraz kavuşurdu. Bilenler bilir ki eski Galatasaray lisesinin öğrencileri de bu kaputu giyerlerdi. Sa-

nırım ki o da adının Avniye olması yüzünden sonraları kaldırıldı!

Ispartanın vatanperver, kadirbilir ve hem- şehrilik vazifesi bunu icap eder sanıyorum.

Bir misal: Nevşehirli Damat İbrahim paşanın bir heykeli dikildi. İbrahim paşa ile Hüseyin Avni paşa arasındaki fark o kadar büyük, bambaşkadır ki ateşle baruta, gökle yere, beyazla karaya, zehirle panzehire bile benzetilemez. Böyle olunca Ispartalıların bu vazifesi bir kat daha önem alır. Ben hatırlatmak ödevimi yaptım kanaatindeyim.

Not: Hüseyin Paşa'ya ait UN'de çıkan yazılar : Sayı 80 - 81, Hükümet Turhan Dağlıoğlu. Sayı 91 - 96 Salth Zeki Oktay, Sayı: 183 - 185 ve 188 - 189 Nuri Katircioğlu.

lyor. Ata hepsini gözleriyle takip ediyor ve nihayet filonun uçakları haşyetle, arkalarında toz bulutları bırakarak birer birer kalkıyorlar.

En ileride Ata, sabah güneşinin bakkır ışığında ufka bakıyor. Bu bakışta: Başkumandan Mustafa Kemal'in Çanakkale ve Dumlupınar'daki başını, 19 Mayıs 1919 da Samsun limanından Anadolu topraklarına bakışını görüyoruz. Ata, gözleri ufukta, sessiz, hareketsiz, gergin çehresi, çatılmış kaşları ve derin gözleriyle dimdik bir heykel gibi duruyor, sanki sonsuz filolar Türk semalarından akıp gidiyorlar gibi, ufukta git-tikçe küçülen filoyu seyrediyor. Hiç kimsede hiç bir hareket, hiç bir ses yok.

Ata dönüyor, mavi gözlerinin ıslıklığı güçlkle zaptedilmiş. Yüzünde büyük insanların, kahramanların ağır acıları yenen vakur, ciddi halini görüyoruz. İlerdeki harakalara doğru hep beraber sessizce ilerliyoruz.

Bir masa etrafında oturuluyor. Ben ayakta onun hemen arkasında nurlu başını seyrediyorum. Bir kahve içme teklifi... Etrafındakilere bakarak çehresinde bir neşe ışığı beliriyor. Biraz evvelki başkumandan, yerine herkesten şefkatiyi esirgemeyen bir Ata, bir baha var.

Önüne büyük maruken kaplı bir hatıra defteri getirerek imzalamasını rica ediyorlar. Evvelâ tarihi atıyor, sonra K. ve Atatürk harflerini yazıyor, fakat biraz ileride temelleri atılan büyük hava istasyonuna bakınca vazgeçerek birkaç keskin çizgi ile ismini siliyor ve gülümseyerek "yeni binanın açılışında imzalarız" diyor. Fakat kara bahtımız, onun adını o deftere tekrar koymasına fırsat vermiyecektir.

Bu ara Fransız elçisinin İstanbul'a gitmek üzere alana gelmekte olduğunu söylediler. Hatay konuşmalarından, o zamanki Fransız hükümeti politikasından memnun olmayan Ata, elçiyi görmek istemiyor ve hep beraber alandan ayrılıyor.

Biraz ileride otomobiller durdu. Başya-ver gelerek Ata'nın, babama akşam yemeğine gelmesini emrettiklerini söyledi. Atatürk, Gökçen'i uğurlarken duyduğu teessür, Fransız el-

"İSPARTA"

Gazel

Gönül ilhamî aşk aldı bu şengüller diyarından
İlâhî nağmeler duydum tabiat musikarından
O bağlar bahçeler bir tablodur sun'î tabiat den
Sular âbî-hayat-âsa akar evler civarından
Şehirler feyz alır bülbüllerin suziş-nevazından
Şafak Gül rengi almış güllerin rengi-izarından
İhata eylemiş dağlar kemer şeklinde etrafın
Derağuş eylemiş, sarmış meyani lâlezarından
Çiçekler, lüle, sünbül renk alır güller olur han-
dan
Güneş şule - feşan oldukça şirin kâhisarından
Nigâhî hayreti cezp-eyleyen bir halet arzeyer
Kiraz yakut şeklinde dirahî sayedarından
Güle aşk-ı-niyazın bülbülüm tasvir eder havsem
Geçerse rahimiz bir gün bu gülşenler civarından
Sami YETİŞ

çisinin gelişinden hissettiği infial arasında babamın hiçbir emir elmadan orada bulunuşunu düşünmüştü. Büyük ve âlicenabane takdirini, onu yemeğe çağırarak gösteriyordu.

Büyüğün, kadının elini, sevgilinin yanağını, küçüklerin gözlerini öpmek medenî insanlığın en yaygın ve hoş bir geleneğidir. Böylece Atatürk'ün elini öpmek, insanlığın bu tabii ve elbette zevkli hareketine uymaktır. Ancak, Atatürk gibi bir dahinin hayatına son yıllarında temas eden henüz çocukluktan yeni çıkmış bir insanı başka bir mazhariyeti olur mu? Olmaz, demeyiniz, çünkü ben, Atatürk'le yalnız dudaklarımın ince zarı ellerine dokunduğu müddet temasta kalmış değilim. Çünkü, pilotlarıyla konuşurken asker Atayı, filoyu takibe derken Başkumandan Atayı, kahvesini içerken asil inean Atayı, ayrılırken vatani işi Atayı gördüm. Dudaklarımın birkaç saniyelik temasına karşılık ruhuma sindirdiğim Atatürk varlığı hâlâ içimde bütün canlılığıyla yaşıyor, daima yaşayacaktır. Bunu benden sonrakilere bütün asalet ve mebabetiyle nakletmek arzusu- le birlikte yaşayacaktır.

15 Eylül 1948

Dr. EKREM TURAN

Washington Üniversitesinde asistan

Hafız Mehmet Hilmi Efendi

Yazan :

Ahmet Mahir ÇADIRCIOĞLU

Aşık Lutfi, Şem'i, Muallim Sait gibi şairler yetiştiren Uluborlu'nun genç yaşta kaybettiği kıymetlerin hemen hemen en başında Hafız Mehmet Hilmi efendi gelir.

Mehmet Hilmi, efendi Çadırcı oğullarından Hacı Hafız Ahmet efendinin oğlu olup 1298 senesinde Uluborlu'da doğmuştur. Rüstiye tahsilini bitirdikten sonra Konya'ya gitmiş, Darümualliminden mezun olarak zamanın meşhur üleması; Sivasslı Ali Kemali efendiden ulûmu arabiye okuyarak icazet almış ve yine ulemadan sabık karesi meb'usu merhum Abdülaziz Mecdi efendiden ilmi fûrs ve edebiyata ait dersler görmüştür.

1322 yılında İstanbul'a giderek hukuk tahsiline başlamış, Hüriyetin ilânını müteakip 1325 senesi eylül ayı içinde Hamidiye Etfal hastanesinde vefat edip Feriköyü mezarlığına defnedilmiştir.

Genç yaşta Allahın rahmetine kavuşan Hafız Mehmet Hilmi Efendi; halûk, gâşkan, zeki ve hatırnaz olması dolayısıyla onun beklenmedik bir zamanda kaybı kendisini tanıyanlar arasında sonsuz bir teessür ve acı yaratmıştır. Hocası merhum Abdülaziz Mecdi Efendi tarafından İskenderiye'de iken yazılan şu mersiye bu bakımdan Hafız Mehmet Hilmi Efendiye ne güzel anlatmaktadır.

Ağla ey dilki bu hicran ebedî hicrandır.

Ah kim dide i gam dide yine giryandır.

Ateşi matem ile hane i dil sızandır

*Geliyor çeşmîme her safa de bir matemzar
Bence her neşve bu gün girye ile handandır*

*Geliyor guşime bin velvelei dert ezut
Bafti mahfi i safa olsa yine efgandır*

*Sanırım handesini bağı cihann girye
Bence her neşve bugün girye ile handandır*

*Filere tabi olarak aksediyor manzaralar
Halî gamzade bu dâvaya büyük bürhandır*

*Sarsarı kahrına moruz olarak bir marazın
Gülbünü neşve olan arkadaşım nalândır*

*Mağribi hake düşüp söndü o nûri irfan
Ağla ey dil ki bu hicran ebedî sicrandır.*

*Bu şebabatte bu revnaklı hayatında iken
Ne demek ölme bu hâlet ona mı şayandır*

*Yok yok ölmez o zekâ şulesi aslâ sönmez
Yaşatan âdemi âlemde bütün irfandır*

*Yaşasın sinede tezkâri kesimi hullci
Onu tezkâr ile ihya edecek ihvandır*

*Böyle bin türlü tesellî buhurum kalbe fakat
Elemi hicrile bümem ne için nalândır*

*Ağlarım fırkatına ağlamak elbet yararır
Bu giden müdrîki mahiyet olan insandır*

*Yani idraki hakayikle teâlî etmiş
Rehberi feyzi kemâlâtı onun kur'andır*

*Geliyor guşime her dem bu nidayı kaybi
Ağla ey dilki bu hicran ebedî hicrandır*

*Susmak isterse de gönlüm bu nida susmaz hiç
Bu nida guşime geldikce gözüm giryandır*

*Devrei sinni teravette yetim dört kardeş
Bu ölüş sanki ebi müşfiki alışandır*

*Uç kardeş de mematında diğerk yerde idi
Bu tesadüflere gönlüm ebedî hayrandır*

*Mağribi nuri olan kabri gülûbi ihvan
Onu tebcil edecek elsine i ihvandır*

*Ruhu ulvi idi cenneate çekildi gitti
İtilâgâhi semâvâtı safa unvandır*

*Sohbetinden bizi mehcur bıraktı Mecdi
Ağla ey dilki bu hicran ebedî hicrandır*

Hafız Mehmet Hilmi Efendinin tabedilmiş bir divanı olmamakla beraber gerek takdirkârları ve gerekse yakınları arasında yazılı birçok manzum eserleri görülmektedir. Burada rindane bir edâ taşıyan ve hakimâne bir düşüncüyü kalenderâne anlatan mısralarından bazı parçalar alıyorum :

Yaktın beni ey kaşı gözü kara Süreyya
Düştüm ateşi aşkın ile zare Süreyya

Pervanesiyem kaşı keman hokka dihanın
Devhan ederim ruzu şep hemvare Süreyya

Terk eyliyerek ben garbi desti delâilde
Rahmen bîna meyleyleme ağıyara Süreyya

Vüslâtına ben arzı keşim hayli zamandır
Bendetti beni ayrılığın zare Süreyya

Ümîdîmi kat eyleyemem sen gibi yardan
Verdim bu garip gönlümü dildare Süreyya

Rahinde senin her işimi eyledim iptal
Nimîltifatın eyledi âvâre Süreyya

Bir kere garip gönlüme bak mahi münevver
Daim gülerек gül de bakar hare Süreyya

Sen ruzi cezada olacaksın bize rehber
Sevki eyleyesin âcizi didare Süreyya

Pervane gibi vuslatına eyledin arzı
Aşkınla döner Hilmi'i biçare Süreyya

"Ruhun gayesi ashna kavuşmaktır. Bu ölümden evvel de başlayabilir. Onun için Allahu sevmek, onu akli istidlâlden ziyade kalp nuru ile anlamaya çalışmak lâzımdır." İşte Mehmet Hilmi Efendinin yare kavuşmak istemesindeki bitmek bilmeyen arzu ve teslimiyet:

Hakka vasıl olmak ister daima gönlüm benim
Rahi hakkı bulmak ister daima gönlüm benim

Bu cihanın varlığından kimse lezzet almaz
Fani fillah olmak ister daima gönlüm benim

Terk edip Ethem gibi ağıyarı bir yar uğruna
Yarı kâfi bulmak ister daima gönlüm benim

İhtilâti terk edip hem ulfet ister yar ile
Yarı تنها bulmak ister daima gönlüm benim

Menfaatlı bir ilim ister hüddadan ruzi şep
İlmi nafî bulmak ister daima gönlüm benim

Görmedim hiç kimseden ben zerre dehlü bir vefa
Yarı vafi bulmak ister daima gönlüm benim

Cümle mahlûk rahi hakka vuslat ister daima
Rahi hakka vuslat ister daima gönlüm benim

Gerçi derler kurbi sultan ateşi süzan büvet
Kurbi yezdan olmak ister daima gönlüm benim

Aşkı hakkı Hilmi'ya ben camuserden geçmişem
Kendi mahfi bulmak ister daima gönlüm benim

Hürriyetin ilânında yazdığı "Hissi şürkan" adlı manzumesi Namık Kemal'in Vatan kasideğine bir nazire olsa gerektir.

Reva binlerce şükretsek halâs olduk rezaletten
Hüdâ hıfzeyesün kanunu şer'i türlü afetten

Tuhü etti Bin üç yüz yirmi dörtte şemsi hürriyet

Erişti nagihâm millete in'ami rabbani

Erişti nagihâm millete in'ami rahbani

Ne rütbe müftehîr olsak sezadar biz bu nimetten

Kılıp tevfikini mevlâ bize bir rehberi ekber
Bu şank milleti kurtardı zenciri esaretten

Mücelladır bu şadiden dimaği zümre-i ebrar
Umumen yekvücut olduk halâs olduk cebanetten

Ölürsem gam yemem Osmanlılar ilâna şan etti
Ne devlettir ki biz olduk bu gün ahrarı ümmetten

Bin üç yüz yirmi dörtte mebdî kânuni evvelde
Açıldı meclisi millet halâs olduk hakaretten

Bu günler ayrı ayrı her biri bir îdi ekberdir
Nümayişler zuhur eder bu günlerde bu milletten

Mehabetle hüveyda oldu bir cemiyeti âli (1)
O cemiyet halâs etti bizi her derdi minnetten

Bu cemiyet fedai hadîmi milletin her an
Umurinde anı dur etmesin hak istikametten

Edip her veçhile hizmet dediler herçi badâbât
Muvaffak oldular hep müstefit olduk bu hizmetten

(1) İstihat ve Terakki Cemiyeti

YAKIN YURDUN TARİHİ VE COĞRAFYASI

Bekir TÜRK

BAŞLARKEN..

Gerek 1936 ilkokul programı ve gerekse bu defa 1948 de basılan (İlkokul programı), pek haklı olarak tarih ve coğrafya konularının işlenişinde, yakın yurdun temel tutulmasını ister. İlkokul programında, yakın yurdun tarihi için ayrı bir ünite ayrılmamışsa da, coğrafyası için böyle bir ünite konulmuştur.

İlkokul 4. sınıf coğrafya konularının ikincisi; Yakın yurdun, köy bucak, ilçe ve ilin coğrafyasıdır. Yakın yurdu fazla zaman harcamadan ölçülü ve amacına uygun bir şekilde işleyebilmek, kitapsızlık ve örneksizlikten dolayı mümkün olmaktadır. Bu yüzden yakın yurt ünitesi işlenirken bir çok zorluklarla karşılaşmaktadır. İşte karşılaşılan bu zorlukları biraz olsun hafifletmek endişe ve düşüncesile; çeşitli eserleri (1) karıştırarak ve bilhassa Ün dergisinden faydalanarak; ilgili daire ve kurumlara başvurarak; yöresel ve resmi kayıtları inceliyerek elde ettiğim bilgileri; sayıu Milli Eğitim Müdürüm Bay Nazım Örensun'un yaptıkları teşvik, verdikleri cesaret ve göster-

dikleri yüksek müzaharetleriyle; 1938 de Enerji dergisinde yayınlamağa başlamış idi isem de; ne yazık ki tamamlayamamıştım.

Geçenlerde benden (Ün dergisi için bir yazı istenince: "arzu buyurulduğu takdirde, bir meslek dergisinde yayınlamağa başladığım yakın yurt notlarımı; bir memleket dergisi olan Ün'de tamamlanmış oluruz" diyerek yarım kalmış bir işin yurdun tarihi ve coğrafyası ile ilgili notlarımı, bazı düzeltme, çıkarma ve ilâvelerle Ün'e yazmağa başlıyorum.

Memleket çocuklarına ve öğretmenlerine hizmet etmekten başka bir maksadı olmayan bu işin ve bu teşebbüsün noksanz ve hiç olmazsa az kusurlu olarak, başarılabilmesi, yüklerimin ve hele köy, bucak, ilçelerdeki öğretmen arkadaşlarımın bu konulardaki yardımlarıyla mümkün olabileceğini önceden söylemek isterim. Ve kıymetli yardımlarını dileirim.

Isparta tarihini inceleyip işlemek hayli zor olmakla beraber tarih ve coğrafya öğ-

*İlâyevmi kıyame payidar olsun bu cemiyet
Bu cemiyet ki toplanmış bütün erbabı hümmet-
ten
Temaşa ekyleyin ehli kabayık çıktı meydana
Neler çekmiş idi millet o türlü ehli şirretten
Göründü sureti haktan o müfsit ehli istibdat
Sunursun bahsederler nâse ahkâmı şeriaten
Tamamen nâbedit oldu o mel'un devri istibdat
Bizi hüfzeylesin mevîâ o türlü devri riyyetten
Hüda imhal eder emma buyurmaz bir zaman
ihmal
Umuma hükmeder adliyle ayrılmaz adaletten
Samimane dîâ eyler bu Hilmi derki hüfzetsin
Hüda cemiyeti, kanunu, orduyu felâketten*

Hafız Mehmet Hilmi Efendinin Münacat, Merşiye ve Ahlâk'a dair daha birçok manzum parçalarından bu sahifeye almağa imkân gösteriyorum. Gayem hiç bir mecmua ve kitap

sahifesine geçmemiş olan bu Anadolu evlâdının adını duyurmaktır.

"Kim gelirse bu cihana akîbet bir gün gider
Zevkû dünya benziyor aynıyle zallî kemtere"
diyen Mehmet Hilmi Efendi zamanının maruf hastanesi olan Hamidiye Etfal'in bir odasında ebediyete intikal ederken en son sözleri şunlar olmuştur:

*Kendi halimde gezerken eyledi bir dert bana
Çok taharri eyledim derde derman bulmadım*

*Ruzu şep kan ağlarım ah eylerim Yakup gibi
İntihaya vardı mihnet yare vasıl olmadım.*

Isparta'nın 40 kilometre kuzeyinde ve Eğridir gölünün 20 kilometre batısında bulunan Uluborlu ilçesi; yaşadığı her devirde münevver insan yetiştirmek bakımından özel bir değer taşımaktadır. Gelecek yazılarımda Uluborlu'nun yetiştirdiği diğer şairleri tanıtıma çalışacağım.

Şehrin (21) mahalleli, (4000) kadar evi (900) dükkânı, (18313) nüfusu vardır. (1) Evleri, bahçeli ve dağınık olduğundan şehrin bir ucundan öbür ucu (6) kilometre kadar sürer. Düzgün kesilmemiş bir yıldız andıran çevresi yaya olarak (3-4) saatte dolaşılır. Sık sık sel basmalarına uğradığından ötürü Isparta çayının güney doğusuna düşen mahaller şehir plânı dışında bırakılmışlardır. Şehir, tatlı bir me-yille güneybatı kuzeydoğu doğrultusunda uzanmaktadır. Bunda, şehrin kuzeydoğusuna yapılmış olan istasyonun büyük etkisi olmuştur.

Şehrin evlerinin çoğu yerli biçimi, pek azı sakız biçimindedir. Yeni yapılanları da modern mimariye uygundur. Çarşısında beton mağazaları günden güne çoğalmakta ve çarşı yeni plâna göre yepyeni bir şekil almaktadır. Cami be-desten, han, hamam, çeşme gibi eski eserler yanında; hükümet konağı komutanlık, halkevi Cumhuriyet okulu ortaokul, kız sanat enstitüsü iplik fabrikası, gülyağı fabrikası, istasyon binası ve memleket hastahanesi gibi yeni eserler yer almaktadır. İçinde Atatürk'ün heykeli bulunan Cumhuriyet alanı ile belediye parkı ve parkın kıyısından geçen ve istasyona kadar uzanan beto n yolu şehrin giriş kapısını süsler. Şehir elektrikle aydınlatılmakta ve modern bir su tesisatına kavuşmuş bulunmaktadır.

Bundan başka Hıdıraptal, Alâaddin efendi, Abdülkadir, Kesikbaş sultan Pirefendi sultan denmekle tanınmış Hoca Mansuri Attar gibi

birçok büyüklerin türbeleri şehrin eski önemini belirtmektedir.

Öğrencilere, Isparta şehri ve çevresiyle ilgili ödev ve sorular:

1 — Isparta çevresindeki köylerin adlarını öğrenip Isparta'ya olan uzaklıklarını önce yüksek bir yerden bakarak tasniflayınız, sonra ölçekli bir Isparta haritasından faydalanarak hesaplayınız.

2 — Yön ve uzaklıklarına göre Isparta çevresinin basit bir krokisini çiziniz.

3 — Mahallelerin adlarını ve bunlara niçin bu adların verildiğini öğrenip yazınız.

4 — Mahalleleri, şehirdeki yerleri ve yönleri gözönünde tutularak küçük daireler halinde sıralayıp şemalayınız.

5 — Ortalama olarak her mahallede kaç ev bulunması lâzımgeldiğini hesaplayınız.

6 — Şehrin evlerine ve ufüsuna göre ortalama olarak her evde kaç kişinin bulunabileceğini hesaplayınız.

7 — Isparta şehrinde bir kilometre kareye kaç kişi düşüyor demektir?

8 — 1927, 1935, 1940, 1945 nüfus sayımlarına göre yıllık artış veya eksiliş miktarlarını hesaplayınız.

9 — Yıkılanların yerine yapılanlardan başka her yıl üst üstüne yeniden 15 ev yapılmış olsa (2000) senesinde Isparta şehri kaç hane olur

10 — Isparta şehrinin yıllık doğum fazlası ortalamasını 300 kişi saydıgımıza göre Cumhuriyetin 50. yılında Ispartanın nüfusu ne kadar olur? (Arkası var)

Bekir TURK

(1) 1927 nüfus sayımında 15855

1935 " " 18433

1940 " " 18272

1945 " " 18313

1937 yılında şehirde doğum 1008 ölüm 733

1947 yılında şehirde doğum 518 ölüm 241

Eğridir Gölü Balık Çeşitleri ve Avcılığı

Ali Rıza YÜRÜK

Eğridir gölü, Türkiyemizde büyüklük itibarıyla dördüncü gelir. Isparta ili içindeki göllerin de en büyüğüdür. Suyu tatlı olup içimi lezzetlidir. Göl manzara itibarıyla çok güzeldir. Eğridir kasabasının tam doğusunda yer almış bulunan Can ve Yeşiladalara bu güzelliği bir kat daha arttırmaktadır.

Eğridir gölü, doğuda Akdağ ve batıda Gelincik dağının etekleri olan Barla dağının göle sokulmasından ve birbirine yaklaşmasından dolayı çok daralmış ve adeta iki parçaya ayrılmıştır. Bunlardan kuzeydekine Hoyran, güneydekine de Eğridir gölü adı verilir.

Gölün etrafı oldukça yüksek dağlarla çevrilidir. Doğusunda Anamas, 1395 rakımlı Yenice sivrisi, 1981 rakımlı Çataltepe, 1889 rakımlı Çirışlıdağları bulunmaktadır. Batıda ise Elma sıra dağları, Akpınar sırtları, Eğridir sivrisi, Karatepe, Gelinciğin etekleri bulunan Barla dağları vardır.

Gölün çevresinde bulunan belli başlı yerler: Doğuda Karabağlar, Sorkuncak köyü, Eşerimbeli, Mahmatlar köyü, Hüyük iskelesi, Afşar, Yenice ve Gaziri köyleri vardır. Gelendos nahiyesi ve ovası da gölün doğusundadır. Batıda ise Gencali, Garip köyleri ve Garip bataklığı, Akkeçili, Barla bucağı ve dağı, İlama, köyleriyle Eğridir ilçesi, Akpınar köyü - Güneyde de Köprübaşı (Pınar pazarı) bulunmaktadır.

Gölün genişliği ve derinliği: Büyüklük bakımından Türkiye'de dördüncü olan Eğridir Gölü 517-520 kilometre kare sahayı kaplamakta ve kuzey - Güney istikametinde uzamaktadır. Bu uzunluk (50), doğu-batı ise (genişlik) en geniş yerde (17) en dar yerde (3) kilometre kadardır.

Derinliği: Gölün en çok derin olan yeri Eşerimbeli yakınlarında olup 15-16 metreye kadar olduğu söylenmekte ise de 1936 yılında askerî makamlar tarafından yapılan iskandalda Hoyran gölünde 8-10, Eğridir gölünde 6-7 metre olduğu tesbit edilmiştir.

Göle dökülen dereler ve göl ayağı: Gölün batı kısmında Uluborlu ilçesinin İleydağı köyü sırtlarından gelen ve Uluborlu (Papa çayı) ve diğer çaylarla birleşen ve geçerken vadide bulunan Senirkent ve karşılıklı köylerin derelerinin kışın akan sularını alarak (Papaçayı) adını alan ve göle döküldüğü yerde ovasında büyük bataklık yapan çay vardır.

Hoyran kısmında (Elek çayı), doğuda Afşar, Karkın, Sarıdris dereleri dökülmektedir.

Gölün ayağı: Güneyde Köprübaşı denilen yerden yine Güney istikametinde (25) kilometreye kadar akan ve orada (Kovada) gölünü meydana getiren bir ayağı vardır. Bu ayak geçtiği yerde büyük bir bataklık meydana getirmekte ve bu bölgenin sağlığını tehdit etmektedir.

Bu göl ayağının dar bir mecradan akıtılması ve kurutulması için hükümet gerekli e-tüdüleri yapmış ve 1948 yılından itibaren faaliyete geçeceğini müjdelemiştir...

Gölün balık çeşitleri: Bu gölde büyüklük itibarıyla Sıraz, Çapak, Çiçek balığı, Eğrez ve Kavinne gibi yerli adlarıyla anılan balıklar vardır. Bu cinslerin küçükleri de vardır ki bunlar ayrı adlarla anılmakta olduğundan ayrı balık cinsi gibi görülürse de doğru değildir. Hakikatta gölde beş cins balık bulunmaktadır.

1 — Sıraz balığı: 1-4 kilo arasındadır. Karın tarafları sarı ve mavi, sırtı genevir renğinde olup pulları ince ve küçüktür. Havyarıdır, fakat havyarı yenmez. Çünkü içerisinde zehirleyici madde vardır. Eti çok lezzetlidir.

Sıraz'ın tahminen bir kilodan küçüklerine (Şişek) ve bundan daha küçük olanlarına da (Kelten) adı verilir.

II — Çapak balığı: 1-1,5 kilodan (13) kiloya kadar çıkanlarına rastlanmıştır. Fakat sekiz kilodan fazla olanlarına çok az rastlanmaktadır.

Havyarlıdır. Havyarı yenir. Balık müteahhifleri tarafından toplanan havyar memleketten diğer illere sevkedilmektedir. Bu balığın eti lezzet bakımından göldeki balıklara nazaran üçgüncü gelir. Pulları büyük olup sarı ile kahverengi arasındadır.

Çapağın bir kilodan küçüklerine (Kindıra) ve daha küçüklerine de (Taraklık) adı verilmektedir.

III — Çiçek balığı: Kavinne cinsinin en büyüğüne verilen adıdır. Lezzeti Sırazdan sonra gelir. Gölün en az yetişen balığıdır. Yarım kiloya kadar çıkarlarına rastlanmaktadır. Havyarı yenir. Ocak pulludur. Beyaza yakın renkte olup sırtı mavimtraktır.

IV — Kavinne balığı: Hamsi balıkları büyüklüğünde olup renk itibariyle Çiçek balığına benzer. Gölün en küçük, balık cinsidir.

V — Eğrez balığı: Çiçek balığı büyüklüğünde olur. Çiçek balığına nazaran pulları büyük olup ve biraz daha yaseicadır. Rengi beyazdır, Sedef renginde parlar. Bu balığın küçüklerine (Tahta balık) ta denir.

Bu gölde Yılan balığına hiç rastlanmamıştır. Bu tasnife göre gölde on çeşit balık vardır.

Gölde avluklar ve bu avluklarda en çok çıkan balıklar:

Güneyde Köprübaşı avluğuna vardır ki Eğrim sırtına kadar uzanan kısmı da içine alır. Batıda Bedre köyünün önünde (Soğla), Garip köyü doğusunda (Domuzönü), Gencali, gölün doğrusunda (Gaziri, Yenice köyü altında Hüyük de dahil olmak üzere (Sarıkamış) olup Hoyran önlerenden (Akdere) ye kadar uzanır avukları vardır.

Her avukta azçok gölün her cins balığı bulunursa da Köprübaşı avluğunda ençok Sıraz ve Çapak, Sarıkamışta Çiçek, Sıraz ve Çapak, Gazilerde ençok Kavinne, Domuzönünde Kavinne, çiçek balığı, Sıraz ve Çapak, Soğla avluğunda ise fazlaca sıraz çıkar.

Avcılık zamanları: Sıraz, Çapak ve Eğrez balıklarının avlanma zamanları ençok ilkbaharda mart, nisan ve mayıs aylarıdır.

Kavinne ve Çiçek balıkları kasımında başlamak üzere ocak ve şubat aylarında çok miktarda avlanır.

Balıkların üremesi ve nesillerinin az bir zaman zarfında son bulması için diğer zamanlarda avcılık resmen yasaktır. Esasen balıkların avlanma zamanından gayri zamanlarda etleri de yenecek halde değildir

Avcılık aletleri: İptidai bir halde avcılık yapılmakta olan bu gölde kullanılan aletler de fenni değildir. Ufak ve az miktarda ve eğlence olarak yapılan avcılıkta kullanılan aletler hepimizin bildiği şekilde çeşitli büyüklükte olmaktadır.

Bu oltalar uzunca bir kamışın ucuna bağlanan sağlam bir ipe takılır ve ucuna yem bağlanır. Yem olarak da ekmek içi ve solucan bağlanmaktadır. Oltaya göle atılır, biraz bekledikten sonra balık gelir, yemi yerken oltayı da beraber yutar, geri çıkaramadığı için yakalanır. Bu hal göl üstünde ipin ve kamışın hareketiyle belli olduğu gibi balık büyük olursa oltayı sürüklemesinden de anlaşılır. Avcı derhal oltayı sudan çıkarır, balığı alır tekrar yem takar ve göle atar, gelecek balıkları bekler. Bu suretle günde birkaç kiloya kadar balık avlanırsa da bu meraklılar ve bazı fakir kimselerin yaptığı avcılıktır.

Büyük mikyasta yapılan avcılıkta kullanılan aletler şunlardır:

Ağlar: Bu ağlar kullanıldıkları yere ve işe göre ad alırlar:

I — Basmaağ: Bu ağ dört köşedir. Her bir köşesinde sıruk vardır. Ağ göle bu sırukla dört köşesinden bastırılır. Balık geldiği anda derhal kaldırılmak suretiyle içine girmiş olan balıklar tutulur. Bu şekilde ve bu aletle avcılık fazla verimli değildir.

II — Serme ağ: 30-40 kulaş uzunluğunda (45-60) metre), (40) santim kadar genişliğinde olan bu ağlarla ot aralarından kavinne ve Eğrez gibi balıklar avlanır. Bu ağ ot aralarına gerilir ve ağın içine düşen balıklar toplanır.

III — Serpme ağ: Mahrutî çadır şeklindedir. Uçlarına kurşun bağlanır. Balık sürüsü geçerken üstüne fırlatılır ve derhal sudan çekilir.

Kurşunlar sayesinde ağ çabuk toplanır, içerisine düşen balık bir daha çıkamaz.

Bu ağlarla nehir ve ırmakların bulanık aktığı sıralarda memleketimizin güney bölgelerinde balık valandığı görülmektedir.

IV — Dökme ağ veyahut Kiriş ağı: Bu ağlar yapılda (80-90) kulaç (120-150 metre) arasında çok uzun olarak yapılır. Yüksekliği 1.50 metredir. Büyük ve kazanç kasdiyle yapılan avcılıklar bu ağlarla yapılır.

Eğridir gölünde balık avcılığı için mültezimler tarafından getirilmiş kazaklar vardır. Bunların yaptıkları ağlar daha büyüktür. Bu ağların uzunluğu (300) kulaç (450 metreyi) bulur. Yüksekliği de (7) metre kadar vardır ki gölü ta diplerinden itibaren tarar. Bu ağlarla göl ortasında dahi avcılık yapılabilir. Bu ağlara (Kırıp) adı verilmektedir. Bunlarla gölün büyük balıkları çok miktarda avlanmaktadır.

Bu ağların yapılışı : Bu ağların uzunluğuna olan alt kenarına kurşun, üst kenarına da mantar bağlanır. Uç katlı olarak örülür. İki dış tarafa gelenler seyrek, iç tarafta kalan kısım d sık olarak örülür.

Seyreklerle (Fanya) sık olanına da (Gömlek) adı verilir. Ağın her iki ucuna da uzun ipler bağlanır. Ağ suya atıldığı zaman suda bir duvar gibi durur. Böyle ağlarla avcılık hususî ve hafif kayıklarla yapılır.

Ağ, iki kayık ile göle dökülmektedir. Ağın alt kısmındaki kurşunlar gölün dibine gelmekte ve mantarlar da üstte bulunmaktadır ki bu mantarlar arın batmasına engel olur.

Ağı gölde bulabilmek için enson uçlarına birer kabak bağlanır. Bu babaklar sayesinde ağın nerede olduğu avcılar tarafından kolayca bulunur.

Ağ göle atıldıktan sonra avcılar ve gölün içerisini de karıştırarak balıkları ürkütüp ağa yaklaştırırlar. Ağa takılan balık büyük fanyadan geçerek küçük gömleğe takılır. Bu ağdan kurtulmak isteyen balık geri dönmek ister. Aynı delikten geri dönemeyen ve gömleğe çarpar, gömlekle fanya arasında kalır, bir daha çıkamaz. Bu suretle etraftan ürkütülen balıklar ağa tırmanır ve ağda kalır.

Ağın toplanması: Kâfi miktarda balık tutulduğuna kanaat getiren balıkçılar bu ağ toplamağa ve içerisindeki balıkları kayığa almağa başlarlar. Ağ eski olduğu takdirde büyük balıklar zorlayıp kaçabilirler.

Böyle anda (Sirpoç) denilen ve kepece şeklinde örülmüş olan aletle balıklar alınır. Bu alet aynı zamanda önce ağ suya atılırken ağın ucundaki ipiere bağlanmış olan kabakları gölden almak için de kullanılır.

Sirpoç, mahrutî şekilde eğilmiş bir ağaca geruen ait kısmı kapalı bir ağıdır.

Böyle bir ağın toplanmasında tam sürüye rastlanmıyorsa kayıklar dolusu tomara balık tutulduğu çok zaman vardır. Bazen da sürüye rastlanmaz, o zaman çok az balık tutulur.

Ağların örülmesi: Ağ örmek için mekik ve kalıp kullanılır. Mekikler muhtelif büyüklükte olur. Bu mekiklerle her çeşit ağ örülür.

Kalıp rastgele yontulmuş düzgün bir tahtadan olabilir. Yalnız kalıp için dikkat olunacak nokta ağ aralarının büyük veya küçük yapılmasına bağlıdır. Büyük gözlü ağ yapılmıyorsa tahta biraz büyük alınır. Göz küçük olursa tahta da küçük alınır.

Yeşiladada ağ örme işleriyle uğraşan birkaç aile vardır. Bunlardan Ongül aileleri büyük çapta ağ örme ve avcılık işleriyle uğraşmaktadırlar.

Avcılığa çıkış: Avcılığa yukarıda resmî gösterilen hususî kayıklarla çıkılır. Nakliyatla kullanılan kayıklar balık avcılığı işinde kullanılmıyolar. Balıkçı kayığı tek kişi ile kullanılacak hafiflikte ve ince uzundur. Avcılar bu kayıklarla avluklara giderler. Avluğa gitmeğe hazırlanan avcı yanına birkaç günlük azık alır. Bu ihtiyatlı hazırlık yerindedir. Çünkü bazan günlerce balık çıkmadığı gibi muhalif esen rüzgâr da adaya dönmeğe mani olur. Bu takdirde avlukta günlerce beklemek zorunda kalacağını düşünen avcı bu şekilde ihtiyatlı olarak hareket eder. Bu müddet bir günden bir haftaya kadar uzayabilir. Balıkçı burada kayığın üstüne yelken bezini bir çadır gibi örtmek suretiyle kendisine yuva yapar ve gün-

lerce burada kalır. Kâfi miktarda balık tutulduğu ve hava müsait olduğu andan itibaren hareket ederek evine döner.

Bahklar bahar aylarında sürü halinde gölde dolaşırlar. Böyle anlarda avcılık, balıkların geçecekleri yerlere kamıştan çit yapmak suretiyle yapılır. Balıkların geçecekleri yerlere kamışlardan uzunca bir çit yapılır. Balık sürüsü bu çitlere rastlar. O zaman gününe göre tonlarca balık avlanabilir. Gölde bu suretle balık avlanan yerler Köprübaşı, Gaziri, Domuşözü, Sarıkamış ve Karaot mevkiileridir.

Aşağıdaki resim büyük ve uzunca örülmiş bir Kiriş ağı ile sirpoşu ve kabağı göstermektedir.

II

Eğridir gölünde çıkan balıklardan mahalif olarak yapılan yemekler:

Siraz balığının yağda kızartması yapıldığı gibi Çayır kebabı da yapılır. Çayır Kebabı Balığın karnı yarılr ve iyice temizlenir. Temizlendikten sonra şişlerle veyahut ince değneklerle çarınha gerilir, kor haline getirilmiş olan ateşin karşısına konulur. Ateşin karşından yaptığı etki ile döner kebab gibi çevrilerek pişirilir. Sıcak yemesi çok tatlı olur.

Sirazdan salamura da yapılır. Isparta ve Eğridirliiler böyle salamura yaptıkları balıkları, balığın çıkmadığı zamanlarda ve bilhassa bağ zamanında büyük bir iştiha ile yerler. Salamura tuzla yapılır.

Çapak balığı: Bu balıktan sirke, sarımsak ve soğanla (ekşilemesi) yahması yapıldığı gibi yağda kızartması da yapılır. Bundan başka içine piring doldurmak suretiyle furunda kızartılır. Bu halde nefis bir yemek olur.

Doldurması: Kâfi miktarda piring, tuz, biber ve maydanoz, iki karanfil hepsi zeytin yağında hafifce pişirilir ve içi böylece hazırlandıktan sonra karnı yarılmış olan balığın içine doldurulur ve dikilir, üzerine hafifce salça sü-

rülerek furuna verilir. Furunda piştikten sonra sofraya getirilir. Üzerine bol limon sıkılarak yenir.

Çiçek balığı: Bu balığın kızartması yapıldığı gibi çayır kebabı da yapılır. Bunun yapılışı Sirazinkinden farklıdır.

Şişe geçirilen balık evvelâ temizlenmeden ateşe tutulur, üzerindeki deri yanar ve soyulur. Soyulduktan sonra ufak bir çakı ile karnı yarılr, barsaklar alınır, Havyarı içinde olarak pişirilir. Bunun da yemesi çok lezzetli olur.

Eğer: Bu da yağda kızartılarak yendiği gibi içerisi temizlenmeden 5-10 tanesi şişe dizilir ve iskarası yapılır. Iskaradan sofraya alınan balıkların içerisi açılmadan üstünden eti alınarak yenir.

Balık ihracatı: Bu gölün balıkları Isparta, Yalvaç, Karaağaç (Şarkı), Burdur'a sevkedilerek sarfedildiği gibi Denizli'ye kadar da gönderilir.

Burada kurulacak bir konserve fabrikası balıkların ve balıkçılığın değerini arttırabilir. Yetkili makamların bu iş üzerinde etüd yapması bura ekonomisi bakımından çok hayırlı olur kanaatındayım.

Balıkçılıkla uğraşanlar: Eğridir kasabasının içinden balıkçılıkla geçinen hiçbir aile yoktur. Balıkçılık Yeşilada'da oturan birkaç aile tarafından yapılmaktadır. Bu işle uğraşan ve bir meslek hlinde çalışan beş aile muhacir olarak gelmiş bulunan Türkler ile bir aile de yerlilerden vardır. Ada halkının diğer aileleri halı ve dokuma işleriyle uğraştığı gibi kalyak nakliyatıyla da geçinen aileler vardır.

Gölde balık avlamak serbest değildir. Maliyenin elindedir. Maliye üç yıllığına (18-50) bin lira arasında mültezime satar. Balıkçılık yüzünden geçinen aileler bu yüzden çok azdır. Balıkçılık yapan altı aile de mültezim ve mülteahhit nam ve hesabına % 40 ile çalışmaktadırlar.

ULUBORLU

Ahmet Mahir ÇADIRCIOĞLU

Uluborlu, Isparta iline bağlı bir ilçe merkezidir. Ispartanın 40 Km. kuzeyinde ve Eğridir gölünün 20 Km. batısında üç tarafı dağlarla çevrilmiş tekne gibi bir ovası vardır. Denizden yüksekliği bin metreden fazla olan ovada yayla iklimi hüküm sürer. Havası ve suyunun güzelliği ile nam alan ilçenin en başta gelen mabslülü tatlı meyvalarıdır. Çevrenin meyva ihtiyacını karşıladığı gibi İzmir, İstanbul ve Ankara'ya kadar özel sepet ve sandıkla riçinde meyva yollar. Elma ve armutları Amasya ve Malatya'dan geri kalmamakla beraber, ulaştırma araçlarının azlığı dolayısıyla her tarafa gönderilmesi imkânı şimdilik sağlanamamaktadır.

Ovayı baştan aşağı süsleyen meyva bahçeleri göle kadar devam eder. Hububat tarlalarının etrafını çevreleyen bademlerden de pek çok istifade edilmektedir. Her ailenin kendisine göre bir bahçe ve sebzeligi bulunduğundan bütün ihtiyaçlarını kendileri sağlıyorlar.

Mayıstan kasıma kadar bahçelerde geçen hayat, çok çekicidir. Baharda binbir çeşit çiçeklerin renk ve şekilleri, havayı dolduran kokularıyla, ruhu okşayan kuş sesleri tabiatın en güzel hediyesi değil midir? Yazın dalında olgunlaşıp sarkan nimetlere uzanmak ve sonbaharda da sararan ve solan renkleriyle hayata veda eden yaprakları görmek insana ayrı ayrı zevkler bahşeder. Velhasıl ilçenin bahçelerde geçen hayatı pek az bulunan ve pek az insanın nasiplendiği nimetlerdendir.

İzmir ve Konya şosesi bu ovadın geçer. Bahçelerin ortalama yeri olan Musluk oteli, pazar yeri, cami, kütüphane ve kahveleriyle bir toplanma yeri vaziyetindedir. Civarında asırlık bir güreş yeri vardır. Her yıl haziranın 21 inde burada büyük bir panayır kurulur. Her çeşit ticaret yapıldığı gibi hemen hemen her taraftan gelmiş ünlü pehlivanlar talihlerini denerler.

Kış yaklaşırken halkın Kapu dağından bir yar ile ayrılan tepe üzerindeki asıl şehre göç

ettikleri görülür. Kışın kozasma çekilmiş ipekböceği misali kadınlar evleri içine çekilip el tezgâhları ve nalı dokumakla erkekler de dükkânlarında sanatlarıyla meşgul olurlar. Şehrin yüksekte oluşu, gerek yaya olarak gerekse vasıtalarla ovaya inip çıkmayı zorlaştırıyor ve hayli zaman kaybına sebep oluyor. Kasabanın bulunduğu yer hem sabah güneşi görmüyor, hem de bahçelere en az yarım saat mesafede bulunuyor. Bundan ötürü şehri bahçelere indirmek öteden beri halkın en büyük arzusudur. 1914 ve 1945 yıllarında büyük yangınlar ve seylâp felâketlerine uğradığından yüzlerce ev ile dört cami ve pazar yerinin bütün dükkânları mahvolmuş ve o zaman kasabanın ovaya kurulması fikri kuvvetlenmiş; hattâ hükümet te yardımıda bulunacağı vâdetmişti. Fakat, şahsî menfaat gözeten bir iki şahus ile bazı muhafazakârların ata yurdunu bırakıp gitmemek fikrinde ısrar göstermeleri dolayısıyla bahçelere inme işi temenniden ilerlemedi. Bir kısım balk ta kasabanın ovaya birleştiği Zincirlikuyu mevkiine inmeyi teşvik etmiş; hattâ buraya büyük bir hükümet binası yaptırılmıştır. Bu şekilde kasabanın üç ayrı noktaya kurulması dileği dolayısıyla bölünmeler olmuş, millet ve memleket işlerinin görülmesi de alabildiğine güçleşmiş ve imar ve raaliyet durmuştu. Nihayet 1939 da kasabanın Musluk'ta kurulması için faaliyete geçilmiş, hazırlanan şehir plânı da onanmıştı. Fakat fiili bir hareket görülüyordu. Sadece bir mahalle halkının bu Musluk'ta oturarak kışı geçirdikleri görülüyordu.

Millî Eğitim Bakanlığının, binası temin edilmek şartıyla, her ilçede bir ortaokul açılacağına dair vermiş olduğu hayırlı karar Uluborlu halkı tarafından hararetle karşılanmış; aralarında topladıkları para ile hal binasını tamir ve tadil ederek güzel bir ortaokul binası meydana getirmişlerdir. Musluk'ta kurulmuş ve bu yıl derse başlayacak olan bu hayırlı

(Sonu 2276 nci sayfada)

ISPARTA AĞZININ FONETİK ÖZELLİKLERİ

— VI —

Saldıhaçın ERZEN

Morfoloji:

Isparta ağzında bu, şu, o dan başka bir de (şo) vardır. Şu ile o arasında bir işaret sıfatıdır.

"Şu kadar," sıfatı "şü kadak", "İkiz," sıfatı "ekiz," olmuştur.

Isparta ağzında kullanılan diğer sıfatlar.

Cılgınsız : Cebilliyeti bozuk, aş göçü. Cılgınsızlık etme. Pek cılgınsızsın.

Cibare, Cibale : Kaşgacı, bayacı. Düğün evine cibareler dolmuş, kalmış.

Cinehetsiz : Kanaat etmiyen, doymayan. Cinehetsizlik etme, ağır ye.

Cineetsiz : O, pek cineetsiz yemek yer.

Gede : Büyüyemiyen, gelişemiyen çocuk. Şu gede de kendini insan sayıyor.

Gadık : Küçük, bütür. Bu akşam gadik Osman geldi.

Halât : Şişman ve uzun. Hadi oradan halât!

Heydenli : Şişman, kaba. Komşunun heydenli bir kız ıvar.

Hülübosiz : Çirkın, yakıpaktız. Şu hülübosize bak. (sıfat, sıma yapılab kullandığımız).

Hışkılı : Her şeye barmama sakar, her yere gitmek isteyen. Boşuna hışkılık etme, ora ya seni götürmem.

İbrat ve Urşat : Çirkın. (Bu iki kelime anlamdaştır.) Kesan Dayanın çocuğu öyle İbrat; öyle urşat ki...

Keçeli : Dövmekten ve söz içimekten korkmayan. Bu çocuğu çok dövmüşsünüz, keçeli olmuş.

Hesmursuz : Düşüncesiz, neticesiz. Lafı uzatma, mesmursuzluk etme. Şu adam mesmursuzun biridir.

Meymenetsiz : Mesmursuzla anlamdaştır, çok defa ikisi beraber kullanılır: Seni mesmursuz, meymenetsiz seni!

Ödek, ödlek: Korkak. Çok ödlek bir adama benziyorsun.

Sanguilla: Abdal, budala. Senin ne sanguilla olduğumu ben bilmez miyim?

Sitrasız: Nasıbsız. Sitrasız çocuk!

Sipsi : Sivri, çirkın. Şu çocuğun sipsi bir kafası var.

Tesdebesiz : İz'ansız. Çok tesdebesizsin, dikkat et, yoksa kurulmadık bir şey bırakmayacaksın!

Genel dilde sıfatlar arasındaki dereceyi göstermekte kullanılan "kadar, daha, en, çok, pek," kelimeleri Isparta ağzında da aynen kullanılır.

Zamir :

Birinci, ikinci tekil şahıs zamirlerinin (e) hali şöyledir:

Bana: bana

Sana: sana

u ler Osmanlıcadaki sağırkâf gibi okunacaktır.

Üçüncü çoğul şahıs tanılayan halinde bulunursa "L,, "O,, olur:

Onların: onların

"Kendi,, şahıs zamiri de "gendi,, olmuştur: kendi kendimize: gendi gendimize. Aynı anlamda, biz bize de kullanılır.

ZARF :

Zaman, yer, azlık-çokluk zarflarında bir değişiklik yoktur. Isparta'da kullanılan bal ve tarz zarfları şunlardır:

Beldir beldir bakıyor.

Büngü büngü çıkıyor (su)

Combadağ battı (taş)

Corpadağ battı (iğne)

Fosul fosul içiyor. (sigara)

Fokur fokur kaynıyor. (su)

Güpür güpür iniyor. (merdivenden)

Güp güp atıyor. (yüreğim)

Gürpedek giriyor. (tedava)

Hışıl hışıl geliyor. (ses çıkararak gelmek)

Horul horul uyuyor.

Hırt hırt ediyor. (pişirmiş yemek için)

Küfsü küfsü kokuyor.

Küfül küfül esiyor. (rüzgâr)

Lap lap basıyor. (Ahmet yere lap lap basıyor.)

(devam edecek)

GÜL YETİŞTİRMEK VE YAĞ ÇIKARMAK

Karlovalı Mehmet Tayfur adında bir yazarın 1313 (1897) yılında İstanbul'da yayınladığı 48 sayfalık resimli bir broşür "Gül yetiştirmek ve yağ çıkarmak" adını taşımaktadır. 100 paraya satılacak broşürün gelirinden yarısını Girid muhtaçlarına ayrılacağı kabında yazılıdır. Henüz çinkografya usulü memlekete girmediğinden broşürdeki resimler, şimsir üzerine kazılmıştır. Broşürü Kasbar Matbaası basmıştır. Yazar, mukaddemesinde o devrin usulüne ve zaruretine uyarak zamanın padişahı hakkında dualarda ve şükranlarda bulunduktan sonr şöyle demektedir :

"İşte birkaç seneden beri gülistanlar ihdas ve teksir ile gülyağı ticareti hakkında gazetelerde beyanı mütalâat edilmekte ve hattâ İzmir ve Bursa vilâyetleri dahilinde tecrübeler bile başlanıldığı görülmektedir. Gülyağı ticareti; gayet menfaatlidir. Bundan Filibe, Karlova, Kazanlıklarında edilen istifadei külliyei işitmemiş kimse yok gibidir.

Sırf bu ziraat ve ticaret ile oralarca pek büyük faydalar temin edilmiş ve servet memleketçe ayrıca bir kısım mühim teşkil olunmuştur.

Memaliki şahanenin her noktasına fitratın bahsettiği istidat sebebiyle bu ziraatin tesisinde fevaidi azîme istihsal edileceğine şüphe yoktur. Bidayet teşkilinden beri ziraat memleketin terakkisi uğrunda hakikaten faalâne bir surette çalışan Maadin ve Ziraat Nezareti bu meselei mühimmeyi dahi nazarı dikkate alarak güllüstanlar tesisi teşebbüsâtında bulunmuş, ve işte İzmir, Bursa vilâyetlerinde tecrübelerle başlamıştır.

Gülyağı Filibe, Karlova, Kazanlıklar mahsulâtından olup gerek fidan yetiştirilmesi ve gerek taktir ile yağ istihsali hususunda her mahal kendi âdet ve usulüü muhafaza etmekte ve buna dair ne Türkçe ve ne de Fransızça kitaplar bulunamamaktadır.

Acizleri anası Karlovalı olup bir hayli zaman bu ticaretle iştiğal etmiş ve âdeta ihtisas peyda eylemiş olduğundan bu habdaki mâlûmat ve müstahzaratımı alâ kaderülüstita

piş-i enzara istifadeye vazetmek emeliyle şu kitabı yazarak beni nevimize naçizane bir hizmet arzusunda hulundum."

Muharrir bundan sonra broşürüne koyduğu iki sayfalık mütalâa kısmında gülyağcılığın faydalarını sayıyor ve eseriyle buna hizmet etmek istediğini söylüyor.

Eserde ay isimleri, ağırlık ölçüleri ve para mikyası altın devrine ait olup broşürün yeni dile çevrilmesine az çok bilinen bu şeyler değiştirilmedi. Yalnız pek arapça ve anlaşılması hususî bilgiye muhtaç bazı kelime ve tabirler Türkçeleştirildi. Isparta çevresinin özel bir mahsulü hakkında elli iki yıl önce yazılmış bir broşürü Un sayfalarına alırken, bunun gül yetiştiricilerine faydalı olacağını düşündüğümüz gibi vaktiyle harcanmış bir emeği de takdirle anmak istedik. Mehmet Tayfur'un şahsiyeti hakkında bir bilgi edinmek mümkün olsaydı şühesiz Un okuyucularına bunu bütün genişliğiyle vermek yerinde olurdu.

Kendisinin ancak 1311 (1895) yılı Haziranında Edirne'de yaşadığı broşürdeki kayıttan anlaşılıyor.

U N

"BİR MÜTALEA"

Gül ziraatinin ne derecede menfaatli olduğuna dair kısa bir fikir edinmek için şurada nfak bir hesap yapalım. Şöyle ki :

Bir dönüm tarlanın gül bahçesi haline getirilmesi için edilecek en çok masraf (800) kuruştur. Fidanların dikildiği tarihten on sekiz ay sonra birinci mahsul o senenin tımar masrafına kâfi görüleceğinden nazarı dikkate almaz. İkinci mahsul olmak üzere üçüncü senesi o bahçe (600) kıyye çiçek verir.

Bu altı yüz kıyye çiçekten on kıyye hesabıyla altmış miskal yağ alınır. Yağın taktirine kadar kaynatma masarifi olarak beher miskaline beşer kuruş dahi masraf edilerek şu halde bir dönüm bahçenin yüz kuruş tımar masrafiyle (600) kuruşa baliğ olur ki; mevaddi mütenevviden âri va halis demek olan bu gül yağının beher miskali lira akça yirmi beş kuruştan alt-

nis miskali (1500) kurusa satilacagından masarifi çiktiktan sonra dokuz yüz kurus kalir. Ve masarifi müteferrika vesaire namıyla yüz kurus daha indirilince sekiz yüz kurus bir ticaret hasıl olur ki; üçüncü mahsulün ticareti de behemehal 1300 kurusa baliğ olacağı şüphesizdir. Gül yağı; umumiyetle Avrupa'da sarfedilmekte olduğundan memaliki Osmaniyeye bir çok ecnebi paraları getireceği ve bu para ile belki daha başka sanat veya ticaret vücude getirilerek serveti mamuriyetçe terakki göreceği dergârdır.

Memaliki sahanenin bazı cihetleri gezilip görülmüş olduğundan Dersaadet civarı, ve Kâğıthane dağları, Arnavutköy bayırları ve Çamlıcalar tepeleriyle Alemdağına varınca arazi halivenin kâffesi ve tahkikat mahsusai âcizane me göre de Aydın, Bursa vilâyetlerinin ekseri mahalleriyle Konya ve Isparta cihetlerinde ve Ankara vilâyetinde ve Edirne vilâyetinin Kırklise sancağı ve Ortaköy kazasında ve Sofiloda ve İzmit sancağında Geyve Akhisarında ve Sivas vilâyetinin Amasya ve Tokat ve Zile ve Merzifon cihetleri gül yetiştirmeğe gayet elverişli olduğu gibi memaliki sahanenin daha bir çok taraflarında gül yetiştirilebiliyor.

GÜL YETİŞTİRMEK VE YAĞ ÇIKARMAK

1 — Gül bahçesinin hazırlanması :

Gül bahçeleri, kuzey rüzgârlarına karşı kumsal araziden seçilmelidir. Arazi sayet sırt ve vamaç veya bayırmsı bir yere düşerse sıralar aşağıdan yukarı olmayıp sağdan sola doğru sürülmelidir. Düz olan arazide dahi böyle yapmak lâzımdır. Meselâ; bir dönüm gül bahçesi yapılacak tarla saban ile ve onar gün ara ile üç defa güzelce sürülmelidir. Bu tarla bir metret yetmiş beş santimetre ara ile sıraya taksim olunarak çapa ve dikel vasıtasıyla kazılıp sıralar üzerinde altmış santimetre genişliğinde ve otuz beş santimetre derinliğinde hendekler açılarak hazır dilmiş olan gül çubuklarının beher destesi sekizer ve onar tane olduğu halde uçları birbirine yakın ve bitişik olarak boylu boyuna bırakılır.

Hendekten çıkarılmış olan toprağın taşları ayıklanarak bu çubukların üzerlerine on santimetre kalınlığında örtülür. Böylece ekilen

gül çubuklarının evvelce kuvvetlenmiş olan on re yüksekliğinde gübre konulur. Bu gübrenin santimetre toprağın üzerine dahi beş santimetkoyun ve keçi ve çürümüş gübre olmamasına dikkat edilmelidir.

Tarife göre ekilen gül çubukları bahar zamanına kadar olduğu gibi bırakılıyor. Üzerlerinde otlar çıkmaya başladıkta çubuklar yerlerinden oynatılmıyarak hafifçe küçük dikel vasıtasıyla tırmıklanıp otlar çıkarılıyor. Bu suret kış yüzünden sertleşmiş olan toprağın yumuşamasıyla ekilen çubuklar Nisan içerisinde uyanmaya başlar.

Çubuklar baş gösterdikten sonra hendek içerlerinde tekrar ot peyda olduğunda bu otlar toprağın tavlı bulunduğu zamanda el ile yolunup atılmalıdır. Arada hiç çıkmıyan ve sıraları doldurmıyacak gibi baş gösteren bulunursa gülün ekilme zamanı olan Teşrinievvel ve Teşrinisani aylarında yalnız o yerler evvelkiler gibi ekilmelidir. Güller boylanmaya başladığı zaman hende kkenarlarına atılmış olan toprak üzerinde bitecek otlar hava cereyanına mâni olmamak için kazılıp toprağı hendek içlerine birer miktar yayılır. Bu hal kasıma kadar birkaç defa tekrarlanarak çukurlar tedricen doldurulup zemin düzeltilmelidir. Kasımdan Teşrinisani nihayetine kadar gül fidanlarının dipleri 10 santimetre yüksekliğinde toprak ile örtülmelidir. Buna "Gül gömmesi" tabir olunur.

2 — BAĞLARDA GÜL YETİŞTİRMEK

Bağlarda gül yetiştirilmek istenilince (çünkü: bağlarda bulunan üzüm kütükleri sıkça ekilmiş olduğundan) yalnız bağın bir sırası olduğu gibi bırakılmalı, diğer sıranın kütükleri sükülüp boş kalacak yerlere birinci kısımdaki gibi hendekler açılarak gül çubukları ekilmelidir.

Ekilen gül çubuklarının baş göstermeleri ilkbahara tesadüf edeceği vakit rahi bağların tımar zamanı bulunacağı cihetle bu sürgünlerin birinci kısmında gösterdiği üzere hendekleri içinde bitecek otları bulunacağı gibi bağ dahi o esnada tımar edilir.

Gül bahçesi haline koymak istediğimiz bağlar içinde ekilmiş çubukların fidan haline gelinceye kadar üzerinden bir iki sene vakit geç-

çeğinden ve bu müddet içinde bunlardan yani gül fidanlarından istifade edilmemek tabiidir.

Ancak üçüncü sene fidanlar büyüyerek çiçek açmaya ve üzerinden seneler geçtikçe patlayacak kıskınlar dahi boylanarak dallanmağa başlayacakları için hasıl edecekleri sıklık koyu bir gölgelik teşkil edeceklerinden üzüm kütükleri bittabi güneş ışığından hava cereyanından mahrum kalacakları cihetle artık bunlardan istifade beklememelidir. Gül bahçesine meyveli ve meyvesiz hiçbir ağaç dikilmemelidir.

Fakat; gül köklerine ziyan vermeyecek ve gölge etmeyecek surette bahçenin bir kenarına gül ile bir zamanda mahsul veren kiraz dikmekte bir beis yoktur.

3 — GÜL ÇUBUKLARININ TEDARİKİ

Ekilecek gül çubukları; üzerinden dokuz on sene geçmiş gül fidanlarından kesilmek icabeder. Çünkü bahçelerde yetiştirilen güller ikinci seneden başlayarak sekizinci ve dokuzuncu senelere kadar güzel mahsul verirler ki; bu zaman bunların tam genç ve bereketli zamanlarıdır. Bundan sonra yani dokuz on senelik oldukları halde artık bu güller ihtiyarlamaya başlayacakları için az mahsul vermeğe ve üzerinden bir kaç sene daha geçerse meselâ: Yüz okka hasılât veren bir gül bahçesinden ancak on beş yirmi okka kadar mahsul alınabileceği ve bundan istihsal edilecek yağın aynı miktarda genç gülden hasıl olacak yağa da tekabül edemeyeceği cihetle artık böyle üzerinden dokuz on ve daha ziyade seneler geçerek ihtiyarlanmış güllere istifade az olacağı için bunlar her on senede bir diplerinden yani zemin ile beraber olan cihetlerinden zıvana veyahut ufak destere ile kâmilan kesilir. İşte kesilecek gül çubukları kurumuş veyahut suyu çekilerek kurumağa yüz tutmuş veyahut kuraklık zamanlarda gayet sıcak olarak esen rüzgâr ki gül yapraklarını başladığı gibi körpe fidanları dahi yakarak çubuklarında bir siyahlık peyda eder.

Bu siyahlık gittikçe çoğalır. Bu takımdan yani bu gibi bir ârizadan dolayı zedelenmemiş ve lekelenmemiş olmak üzere ayrılmalı ve anadan kesildiği vakit birbirine bitişik bulunan çubuklar dahi koparılmalıdır.

Çubuklar bu suretle tefrik edildikten sonra birinci ve ikinci babda gösterildiği gibi eki-

lir. Hendekler hazırlanmamış iken çubuklar kesilmiş olur ve birkaç gün sonra ekilmek icabederse bunlar kırdaki ağıkta kalmamak üzere bir yere toplanıp üzerleri hasır veyahut kuru ot ile örtülür. Az soğuşun o kadar tesiri olmazsa da bu tedbir sabahları düşecek kırağıdan muhafaza maksadına dayanır.

Gül çubuklarının başka bir mahalle nakli iscabedip de bir kaç gün yolda bulunmak lâzım geldiği takdirde bu çubuklar ipler ile balya haline konulup ve üzerleri çul veyahut kenevir ile sarıldıktan sonra sevkedilmelidir.

Kartlaşıp da kesilen gül fidanlarının zemin içerisinde kalan kökleri üzerine (10) santimetre kalınlığında gübre yayılarak yeni ekilmiş gül gibi tımar edilir.

4 — KÖKLÜ GÜL DİKMEK

Gül çubuktan ekildiği gibi köklü olarak da ekilir. Yetiştirilmiş bir gül bahçesi bir sebeple diğer bir tarlaya nakledilmek istenildiğinde evvelâ gül fidanları yerinde iken zeminde kırk santimetre yukarısı zıvana varıtasiyle kesilip sonra kazma ile köklerinden sökülür. Bu fidanlar birinci kısımda tarif olunan hendekler içine dikilip kökleri toprak ile gömülür. Yalnız topraktan söküldüğü zaman ne kadar yeri toprak içerisinde ise bu defa o yerin on santimetre yukarısına kadar örtülür ve üzerine de on santimetre fışkı yahut inek gübresi dökülerek bunlar da çubuktan ekilen güller gibi tımar edilir. Ancak köklü ekilmiş gül ile çubuktan yetiştirilen güller bir sene farkı olur ki o da köklü gül birinci sene yani Kasım da ekilir, Mayıs içerisinde mahsul vermeğe başlar. Köklü güller hava tamamıyla güzleyip fidanların suyu çekildiği sırada yani Kasım içerisinde içerisinde çıkarılıp ekilir.

Tarla sıralarına çubuk olarak ekilip de aralarında bitmeyenler ve sıraları doldurmayacak gibi seyrek ve cılız olarak zuhur edenler olursa tekrar çubuk ekileceği birinci kısımda tarif olunmuştu. Köklü olarak ekilirse sıralar bir sene evvel ekilmiş çubuk fidanları ile hep beraber yetiştirilmiş olacağından yukardaki tarif vechile sıraların eksik mahalleri ekilerek doldurulur.

(Devam edecek)

ŞAİR ANALAR

Nur yüzlü, tatlı sözlü ve temiz kalpli, mu-
tî tabiatlı analar diyarındayız.

Tan yeri ağarmadan uyanan, temiz buz
gibi sularla abdes alıp huzur içinde namazını
kılan, kocasını ve yavrutarını bin bir dua ve
iyi niyetlerle selâmetleyen; eve dönüşlerinde
güler yüz ve yine tatlı sözlerle karşılayan asil
anaların diyarındayız.

Ağaç beşiği başına ağılmış; elinde işi, di-
linde saf ve temiz duyguların ördüğü mısra-
larla ninni söyleyen ve içli sesiyle yanık yanık
menkibeler, kasdeler okuyan ve irticalen saf
ve temiz duygularını kafiye ve ahenkliendiren
şair anaların diyarındayız.

Bu diyar neresi? Bunun cevabı kolaydır.
Bütün Türk yardı ve Türk anaları. Anadolu'nun
hemen hemen her köşesinde bugün irtica-
len en içli duygularını kâğıt üzerine yazma-
dan besteleyip yanık ve tesirli sesleriyle yine
kendilerini teselli eden ve avutan analara ras-
lar dururuz.

Millî d. biyatımız bu çeşit kıymetlerle her-
gün yeni yeni neşideler kazanmaktadır. Bu yazı-
mızda Isparta dolaylarında bu asil ve müba-
rek anaların muhtelif olayların ezgisi altında
ne içli ve ne samimi tahassür ve terennümler-
ler coştuklarını anlatmağa çalışacağım.

İşte; küçük yaşta İstanbul'a tahsile gi-
den yavrusu arkasından bir ananın irticalen
söyledikleri :

*Ahmedim deyince döndü de baktı
Baktığı yerleri od gibi yaktı
İstanbul iline azimet etti*

*Alim olsun oğlum gelsin işallah
Ahmedimi gören desin maşallah*

*Ahmedimin kaşı gözü karadır
Püskürme benleri sıra sıradır
Kadir mevlâm ne güzeller yaradır*

*Alim olsun oğlum gelsin işallah
Ahmedimi gören desin maşallah*

Dertler çoğalıyor, ihtiyaçlar artıyor; gün-
günden kötü gelmekte Recep, halı dokuyan
karısını ve iki çocuğunu çıkırıkla iplik büken

anasına ve Allahına emanet edip yadellere pa-
ra kazanmağa gitmiştir. Aradan aylar yıllar
geçiyor. Artık Receb'in hasreti çekilmez bir
dert halini almış anası oğlu Receb'i bakın ne
saf ve samimi lisanla sılasına çağırıyor:

*Suyu çekilmişe döndü değirmen
Gözyaşımınla çıkırık, iplik eğirmen
Bu halimi Recebime duyurman*

*Yas tutup ağlarım dizim döverek
Kar düştü saçma oğul diyerek*

*Yuvamızda durur iken baktıyar
Gurbete çıkmağı ettin ihtiyar
Bu yanda çocuklar ile tath yar*

*Ah Recebim çabucuk avdet eyle
Dön yuvana hem de saadet eyle*

*Sen önümde yiğit yiğit gezerken
Sert bakışla sağı solu süzerken
Kara kara, sıra sıra yazarken*

*Ben feraktan katmer güller açardım
Saaki yağbağlardım güler taşardım.*

*Eşe dosta karşı evim direği
Anasının ciyer pure yüreği
Azim, metanette sabır duvağı*

*Yas tutup ağlarım dizim döverek
Kar düştü saçma oğul diyerek.*

Mevsim yazdır, herkes bahçelerinde işle-
rinin başındadır. Bir zan uğruna civan Ali'nin
çifte ile vurulması günün en acıklı havadisidir.
Kendi öz evlâdının bu şekilde kurban git-
mesine hangi ana yanıp kül olmaz. Aşa (Ay-
şe) bacıda anlatılmaz acı ve ızdırıp hisleriyle
mecnunlaşmıştır. Yiyemiyor, içemiyor, konu-
şamıyor. Tamamiyle garipleşmiş, şekil ve kı-
yafeti değişmiştir. Aylar sonra oğlu ağzından
söylediği şu yakmayı (1) dinliyoruz:

*Ariğin suyunu boyadı kanım
Kurşunla vurdular tutmazıyor yanım
Bir zan uğruna of, gidiyor canım*

*Yazım böyle imiş anam ağlasın
Yadetsin Zeynebim kara bağlasın.*

ULUBORLU

(Baş 2270 nci sayfa)

müessesese kasabanın da pek yakın bir zaman-
da buraya inmesini sağlayacaktır.

İlim ve irfana karşı asırlardan beri gös-
termiş olduğu alâka dolayısıyla bu okulun açıl-
ması, Uluborlu'da anlatılmaz bir memnuniyet
yaratmıştır. Camileriyle, medreseleriyle, kü-
tüphaneleriyle civarın ilim menbaini teşkil e-
den ve fakat zamana çocuklarını barındıramı-
yacak bir duruma düşen bu güzel belde gene
eski mevkiine kavuştuğundan halk ne kadar
sevinse yeridir, hakkıdır.

İkinci önemli bir mesele, bugün bahçeleri
sulayan suyun gimento borular içinde hiç kay-
bolmadan iki saatlik mesafeden getirilmesi-
dir. Bu işin projesi Bayındırlık Bakanlığınca
hazırlanmış olup gerçekleşme yolundadır

Her sene hal(kın başka yerlere, bilhassa
Nazilli, Dinar, İzmir, Eskişehir, Ankara, Si-
vas ve İstanbul'a, ailecek göç etmesine rağmen
merkez ilçenin 4344 nüfusu vardır. Bütün ilçe-
nin nüfusu 19.256 dir.

Tarlalarında her çeşit hububat yetişir.

Yılda beş bin ton kadar buğday ve dört bin
ton kalar arpa mahsulü alınır. Başlıca ihraca-
tı, yağ ve kuru meyva, sebze, kasaplık mal,
balı, kaput bezi, alaca, deri ve yündür.

Kasabanın doğusunu kaplıyan Kapudağı
2449 metre yüksekliğindedir. Bilhassa koyun
otlatmağa mahsus otlı yerleri vardır. Bu dağ-
da hem kasabanın kar ihtiyacını karşılayan,
hem de yağ ve peynirleri muhafazaya yarayan
"Obruk" adlı kar kuyuları vardır. İçme suyu
da bu dağdan gelir. Bilhassa Kavil pınarı ve
Muhiddin Arabî suları pek meşhurdur.

İlce tabii kaynaklar bakımından da zen-
gindir. Keçiborlu kükürt damarlarının bir ucu
buraya kadar gelir. Cıvarda *Dedelköy* denilen
bir sırtta linyit damarlarına tesadüf edilmiş,
işletilmesi işi müsait bir zamana bırakılmıştır.
Gelecek yılların, bu güzel yurt köşesi için da-
ha iyi ve daha güzele doğru gitmesi için im-
kânlar sazırlanmasını dileyerek yazımı bitir-
yorum.

(x) Not: Uluborlu Orta Okulu 1948 - 1949 ders
yılında yetmişden fazla öğrenci ile öğretime başlamıştır.

Degirmen yolları tozdur geçilmez

Böyle cıvan boya kefin biçilmez

Ali gibi yigit kolay seçilmez

Yazım böyle imiş anam ağlasın

Yadetsin Zeynebim kara bağlasın.

Gösternen anama yazık şahını

Karım ise kaza bilsin halimi

Yanmasın alırdım diye Alimi

Yazım böyle imiş anam ağlasın

Yadetsin Zeynebim kara bağlasın.

Degirmen damında naşimi yuyun

Yımseler görmeden mezara koyun

Taşına "kadersiz kişidir" deyin

Yazım böyle imiş anam ağlasın

Yadetsin Zeynebim kara bağlasın.

İçli sesler veren bir rubap, bir saz, bir ka-
val ve bir ney gibi insanın maruf tabiriyle
ince yerinden vurup, büyüleyen, acıtan, kana-
tan ve ruhuna bütün sanimiyet ve sıcaklığı
ile dolan yanık sesli içli ve lirik duyulu asil
Türk anası, yurdun her tarafında aynı hassasi-
yet ve aynı lâyemutlukla Türk Edebiyatına bu
nevi den güzel örneklerini kazandırmaktadır.

En sade dil, en temiz duygu, en katıksız a-
henk taşıyan bu içli sesler, yurdun her köşesin-
de temiz kaynaklardan çıkan sular gibi çağla-
yıp akıyor. Bunları toplayan göl, deniz, um-
man Milli edebiyatımızın deryasını yaratabile-
cek durumdadır. Bu güzel ve asil varlığın k.y-
metini bilelim.

A. M. Ç.

İsparta Halkevinin 1948 yılı çalışmalarına toplu bir bakış

Fikri AYTAÇ

I — Dil-Edebiyat Şubesi :

Bu şube, 1948 yılında türlü vesilelerle çeşitli konular üzerinde konferanslar tertip etmiş, milli bayramları kutlamış, yaptığı ihtifallerle büyüklerimizin aziz hatıralarını anmıştır. Bu şubenin önemli çalışmalarından biri ve belki de birincisi Halkevleri dergileri arasında iyi bir mevki olan 1934 yılı haziran ayındanberi çıkmakta bulunan (ÜN) dergisinin yayımına devam ederek okurlarına sunmuştur. Bu fırsatla dergiyi yayınlamakta ve hazırlamakta emekleri geçen büyüklerimize ve yazıcı arkadaşlarımıza evimiz adına teşekkürü bir borç bilir, bundan sonra da aynı hızla ve inanla çalışmalarını dilerken aydınlarımızdan dergi için yazmaları ricaında bulunacağım.

II — Güzel Sanatlar Şubesi :

— Bilhassa Güzel Sanatlar Şubesinin bir kolu olan müziğe çok önem vermiş, elinde bulunan cazları takviye ettirerek (70) e yakın yavrularımızın çalışmalarını kolaylaştırmıştır.

23.IV.1948 cuma günü ve gecesi ile 26 ve 27 eylül pazar - pazartesi geceleri konserler vermiştir.

23.11.1948 den 28.11.1948 e kadar da Amatör Resim Sergisi açmıştır.

III — Temsil Şubesi :

İspartamızın sahne sanatına hevesli olan gençlerden kurulan bu şube her yıl olduğu gibi bu yılda çalışmalarına devam ederek 26-27 eylül geceleri (AYŞE PINARI) piyesini evimiz sahnesinde ve Keçiözümlü İlcesi Halkevi sahnesinde temsil etmişlerdir.

23.V.1948 pazar günü akşamı evimiz sahnesinde Ortaokul öğrencileri tarafından (YANLIŞYOL) piyesi ile (KÖY DÜĞÜNÜ) komedisi temsil edilmiştir.

23, 24, 25 nisan 1948 günleri Egemenlik ve Çocuk Bayramında, Cumhuriyet, Gazi ve Ülkü ilkokulları tarafından temsiller verilmiştir.

Basın - Yayın Genel Müdürlüğünden gelen Missorinin intibaları, Sıtma ile Savaş, Çocuk İslâhi, Mersin civarında geziler, İstanbul-

bolu civarında geziler filimleri halkımıza parasız gösterilmiştir.

IV — Söpr Şubesi :

Bu şubenin başlıca çalışmaları Tenis, Voleybol ve Ping-Pong kısımları üzerinde olmuştur. Tatil zamanlarında gençleri kahve köşelerinden kurtarmıştır.

V — Sosyal Yardım Şubesi :

Bu şube her şeyden önce halkın sağlığını ele almış evimize gelen fakir vatandaşların muayene ve tedavilerini ücretsiz olarak yaptığı gibi çok muhtaç olanların ilaçlarını da temin etmiş ve aynı maksatla Deregümü, Büyükkın, Dost köylerine gidilmiştir.

Yıl içinde 1825 lira 25 kurusluk çeşitli para yardımında bulunmuştur.

VI — Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi:

Her yıl olduğu gibi bu yıl da orta derecedeki okullarda bulunan bütünlemeye kalan öğrencileri yetiştirmek maksadıyla evimizde parasız açılan Matematik ve Fransızca kurslarına (46) öğrenci devam etmiştir. Öğrencilere büyük bir yardımda bulunmuş olan öğretmen Muzaffer Temeltaş, Ömer Ceyhan ve Tevfik Yargancılar evimiz namına teşekkürü bir borç bilirim.

VII — Kitaplık - Yayın Şubesi :

Evimiz kitaplığı mutlak tatilinden başka hergün açık olarak halkımızın okuma ve araştırmada (3561) vatandaş faydalanmış, aynı zamanda gelen gazete ve dergileri de okumuşlardır.

VIII — Köycülük Şubesi :

Sosyal Yardım ve Temsil Şubeleriyle birleşerek Deregümü, Büyükkındost, Kılıç köyleri ziyaret edilmiş, hastaları muayene, ziraat, hayvancılık öğütlerinde bulunmuştur.

IX — Tarih ve Müze Şubesi :

Çizdiği çalışma programı çerçevesinde çalışmakta, memleketimizin tarih ve folklor bakımından durumunu incelemekte, elde edilen sonuçları Ün dergisinde yayınlamaktadır.

Isparta Halkevinin 1949 yılı: Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran aylarına ait çalışmasına Toplu bir bakış

I — Dil - Edebiyat Şubesi :

Aydınlanmanın istifadelerine sunulmuş üzere elinde bulunan 2500 adet ÜN dergisi Halkevi, Halkodaları, Şehir Kütüphaneleri, okul kütüphanelerine armağan etmiştir.

II Güzel Sanatlar Şubesi :

Bando ve caz çalışmalarına ilâveten halk müziği çalışmalarına da başlanmıştır.

III — Temsil Şubesi :

Halkevinin açılışının 17 inci Yıldönümünü kutlamak maksadıyla Temsil Şubesi tarafından İsmail Hakkı Baltacıoğlunun oyunu (Baltacıoğluların) adlı piyesi temsil edildi.

18.V.1949 cumartesi günü gecesi evimiz sahnesinde Kız sanat Enstitüsü korosu libretto, budalası piyesi ve defile yapılmıştır.

Basın — Yayın Genel Müdürlüğünden gönderilen (ANKARA YENİ CEZA EVİ) ve (ADANA) gezi filimleri parasız olarak herkese gösterilmiştir.

IV — Spor Şubesi:

Bu şube bilhassa Ping-Pong üzerinde çalışmıştır.

V — Sosyal Yardım Şubesi :

Bu şubede bilhassa Kadın hastalıkları üzerinde hiçbir maddi fayda gözetmeden çalışan

Isparta Halkevi Temsil Kolu Çalışmaları

serbest Dr. Operatör Terhan Erten'i anmak isterim.

VI — Halk Dersaneleri ve kursları şubesi:

Gençlerin batı kültürüne yabancı kalmamaları için açılan İngilizce ve Fransızca kursları üç aylık çalışmadan sonra sona ermiştir.

Üç devre çalışmakta bulunan Biçki-Nakış ve Örgü kursunda sona ermiştir.

İngiltere Büyükelçiliği Basın Dairesi tarafından açılan İngiliz Tarım sergisini 11629 vatandaş gezmiş ve 5977 vatandaş ta filmi görmüştür.

VII — Kütüphane - Yayın şubesi :

Evimiz kütüphanesi açık bulundurulmuş 3340 vatandaş faydalanmıştır.

ÜN dergisinin yayın işiyle de uğraşmıştır.

VIII — Köyçülük Şubesi :

Maddi yardım göremediğinden gizmiş olduğu programı tatbik edememiştir.

IX — Tarih - Hülâse Şubesi :

Çizdiği çalışma programı gerçevesi dahilinde çalışmaktadır.

Isparta Halkevi Temsil Kolu Çalışmaları

Umumi Neşriyatı fiilen idare eden : Kemal TURAN — İmtiyaz sahibi: Hilmi ÇAKMAKÇI

Yıllık Abonesi 6 Lira, Üç sayı bir arada bu nüshası 75 kuruştur.

İsparta ve Çevresinin 1949 Yılı Sonunda Kültür, Bayındırlık, ve Ekonomi Hayatına Toplu Bir Bakış

Kemal TURAN

ÜN; İsparta ve çevresinin geçmiş zamanlardaki fikir, sanat ve ekonomi hayatına kültür, bayındırlık eserlerini kavramağa çalışır. Yine bu ana prensipten ayrılmıyarak içinde bulunduğumuz zamanın her çeşit sosyal ve kültürel hareketlerine de sayfalarında yer verir. Böylece vaktit vaktit çevremizin politika dışı cemiyet hayatı toplu bakışlar halinde bu dergide toplanır. 1949 yılının son sayısında böyle toplu bir görüşü belirtmeyi vazife sayıyoruz.

Kültür Hayatı :

Orta okullar :

1949 yılı kültür hayatında İsparta çevresinde ilk göze çarpan şey, 1948 yazında başlayan ortaokul açma hamlesinin yeni senede de devam ettiğidir. 1948 yazında Şarkıkaraağaç'ta Millî Eğitim Bakanlığınca bir ortaokul açılmıştı. Ancak Uluborlu'da halkın himmetile Belediye akarları güzel bir ortaokul haline getirilmişti. Bu halile gelecek yılın sırasını beklemek olamazdı. Böylece yine mahallî teşebbüsle o yaz bir özel orta okul açıldı. Ve iki sınıfta birden derslere başlandı. Millî Eğitim Bakanlığı bu teşebbüsü bazı malî yardımlarla destekledi.

1949 yazında Uluborlu özel ortaokulu Millî Eğitim Bakanlığı kadrosuna alındı. Eğridir'de yine Bakanlıkça bir ortaokul açıldı. Ancak burada halkın büyük fedakârlığı ile başlanan ortaokul binası tamamlanamamıştı. Böylece geçici olarak ilkokulun içine yerleşildi ve iki sınıfta birden derslere başlandı.

Senirkent bucağı halkı Afyon'da bir zamanlar Cumhurbaşkanının takdirini kazanacak ölçüde bir yurda sahiptir. Bu yurttan başka Se-

senirkent bucağı aydınları 1949 yazında Senirkentte özel bir ortaokul açtılar. Üç sınıfta birden derslere başlandı. Okul binası, yine halkın himmetile yapılan gerçekten öğünülecek bir eserdir.

Senirkentte kurs :

Millî Eğitim Bakanlığı 1949 yazında Senirkentte normal kadro üstünde bir demircilik ve marangozluk kursu açmıştır. Bu kurs Millî Eğitim Bakanlığınca ilcelerle nüfusu büyük bucağın merkezlerinde sanat okullarının yerini tutacak ölçüde ayarlanmak istenen bir teşebbüstür. Ve Senirkentte edinilecek tecrübelere göre alınacak kararlar, bütün memlekette uygulanacaktır.

Lise açılması :

1949 yazında İsparta'nın bir kısım köyleri ilkokula kavuştuğu gibi bazı köy okulları da öğretmen bakımından takviye edilmiştir.

1949 - 1950 ders yılı başında İsparta, Yalvağ ortaokullarına kaydolunan öğrenci sayıları geçen yıllardan az değildir. Hatta yer yer fazladır. İsparta ilinin 1949 ders yılı başında bir özel 6 ortaokulu vardır. Buralarda yetişecek gençlerin aile muhitine yakın ve daha sâhî şartlar içinde müsait masraflarla okuyabilmeleri lâzımdır. Bunun için İsparta da ötedenberi özlenen lisenin açılması, artık zarurî olmuştur. Bu zaruret Millî Eğitim Bakanlığınca da kabul edilmiş bulunuyor. Bakan 1950 Ocak ayında B. M. M. Bütçe komisyonundaki konuşmaları sırasında yeniden lise açılacak yerlerin başında İsparta'yı saymış bulunuyor.

Bayındırlık Hayatı :

İsparta ve çevresinin 1949 yılı Bayındırlık işlerini su ve yol olarak ikiye bölmek beledi-

yelerce girişilen bayındırlık teşebbüslerini ayrı bir bölümde incelemek lâzımgelir.

Gölcük sulaması :

İsparta'yı çevreleyen tepelerden birinin arkasında ve ufak bir düzlükte olan Gölcük, tarihin her devrinde şehir için hayati bir önem taşımıştı.

Milattan önceki devirlerde açıldığı söylenen yeraltı kanal Gölcük'ün suyunu İspartaya verir. Rivayetlere bakılırsa yine Milattan önce buradan Kuleönü ovasında Bayat denilen yerde şimdi tek tük harabelerine rastanan tarihi şehre su götürülmüştür.

Osmanlılar devrinde Gölcük suyu vakıflar arasına alınmış, bakımı ve faydalanması vakıf sistemi içinde temin edilmiştir. Meşrutiyet devrinde Gölcük'ten daha geniş faydalanmak için hususî teşebbüs elile bir edüt yapıldığı, Balkan harbi ve arkadan Birinci cihan harbi başlayınca hepsinden vaz geçildiği bilinmektedir.

Cumhuriyet devrinde Gölcük'ten nasıl faydalanıldığı ÜN'ün bu sayısında Sayın Milletvekilimiz Yüksek Mühendis Bay Kâzım Aydar tarafından yetki ile belirtilmiştir. O yazıda, görüleceği üzere Gölcük suyu, yeraltından fennî ve Türkiye'de eşi olmayan bir tesisle İsparta şehrine veriliyor. Artık İsparta bahçeleri 1949 yazında Gölcük sularıyla kanmıştır denilebilir. Bunun güzel neticesi, İsparta'da gül bahçelerinin boyuna genişlemekte olmasıdır. Böylece Gölcük suları memleket ekonomisine en büyük faydayı sağlıyor.

Eğridir gölü ayağının akıtılması :

İsparta çevresinde Devletçe başka mühim bir su işine Eğridir gölü ayağında girişilmiştir Eğridir gölünde toplanan sular ötedenberi düdenlerle yani yer altı yollarından Akdenize doğru akar. Bu düdenler ve onlara giden yollar zamanla dolduğundan son devirlerde Eğridir gölü kabarmağa başlamıştır. Bunun ilk neticesi göl çevresinde bir çok ekili yerlerin su altında kalmasıdır. Meselâ Eğridir gölüne akan Gelendost çayının bu kabarıklık yüzünden verimli onbinlerce dönüm araziye sular altında bırakarak civar halkını güç duruma soktuğu gerçektir. Eğridir gölünün bir parçası olan Hoyran gölü çevresindeki Yalvaç ve Uluborlu ilcelerine ait topraklar da Gelendost ovası topraklarından daha bahtsızdır.

Devletçe Eğridir gölü ayağında ele alınan

ilk iş suların Kuru dre denilen bir yataktan emniyetle akıtılmasıdır. Bu yatak açıldıktan sonra göl ile kuru dere arasındaki mecranın sellerin getirdiği kum ve çakıllarla dolmaması için yan dereler Islâh edilecektir. Bundan sonra gölün akıntı yapan kıyısında bir barajın regülâtörü şeklinde tesisler yapılacak ve göl böylece kıyı ile kurudere arasındaki yüzbinlerce dönüm ekilir topraklar için kıymetli bir su deposu haline getirilecektir.

Eğridir gölünün akıtılmasıyla Gelendost ve Kumdanlı ovalarında büyük ekilir sahalara açılacağı biraz önce su altında kaldığı anlatılan toprakları artık birer servet yatağı olacağı şüphesizdir.

Eğridir gölünün bugünkü şişkinliğinin Kuleönü - Bozanönü - Senirce köyleri arasındaki su toplanmalarında da sebep olduğu ileri sürülmektedir. Göl seviyesi düşünce buradaki suların da çekileceği ısrarla söylenir. Böylece Eğridir gölünün akıtılması işi İsparta'ya yakın Kuleönü ovasındaki son bir kaç yıldır suların kapladığı onbinlerce dönüm araziye yine ekilir hale getirecektir.

Atabey sulaması :

Atabey bucağı ile İslâm köy bahçelerini sulayan dereye yüzbin liraya yaklaşan Devlet yardımıyla yapılan fennî tesislerin mühim kısmı 1948, 1949 içinde bitirilmiş ve 29,000 liralık kısmı ise yeni yıla girilmeden önce artırmaya çıkarılmıştır.

Uluborlu sulaması :

Uluborlu bahçelerini sulayan dereye yapılacak fennî tesis 1950 yılının eşğinde ihalesi hazırlanan işlerden biridir; Devletçe projesi hazırlanıp yine devletçe ihaleye çıkarılan bu iş için sarfedilecek para yüzbin liraya yakındır. 1950 yılında bu tesis tamamlanınca büyük bir meyve kasabası olan Uluborlu ağaçlarını da Islâh ederek standart tiplerle yurt pazarlarına mal verebilecektir.

Etütü yapılacak çaylar :

İsparta ve ŞarkıKaraağaç kasabalarının içinden akan çaylarla Uluborlu ve Serinkent bahçelerinden geçen Pupa çayının tehlikesinin giderilmesi ve hattâ faydalı hale getirilmesi için bunların mecranlarında yakında Devletçe bir etüt yapılacağı da sular bahsinde hatırlayabiliriz.

Yollar — İsparta çevresi yollarının durumu ÜN'ün 169 - 170 inci Haziran 1949 sayısında İsparta Milletvekili Yüksek Mühendis Sayın

Kızım Aydar tarafından genişçe anlatılmıştır. 1949 yazı içindeki çalışmalar, özel idarenin mahdud imkânından başka Devlet yardımıyla dayanmıştır.

İsparta - Belönü - Antalya istikâmedî için daha önceki yılların çalışmalarına ilâveten 1948 yazında Devletçe 30 bin lira harçanmıştır. 1949 yazında 30 bin lira daha harçanıldı. Böylece İsparta - Belönü yolu rahatça Antalya'ya doğru işler hale geldi.

Eğridir - Egerim - Hüyük yolunda göl kıyısından yeni bir güzergâh üzerinde yıllardır adım adım çalışıldı. Ancak Devlet bu güzergâh için 1948 yılında 60 bin lira yardımda bulundu. Kaya delme ve parçalama makinesi satın alındı. Ve biraz hızla çalışıldı. 1949 yılında Devletin verdiği 60 bin lira ile de Kaya parçalama işleri tamamlanarak güzergâh tekerlekli vasıtaların geçebileceği bir hale getirildi.

Eğridir - Egerim güzergâhı eski harap şosaya göre hem 11 Km. kısa, hem de gayet tatlı meyillidir. Yeni yol göl kıyısını takip ettiğinden kışın karla kapanmayacaktır. Ancak buradan daha emniyetli ve rahat istifade için bazı sınaî tesislerin tamamlanması ve yolun yer yer stabilize malzeme ile takviyesi lâzımdır.

Eğridir - Egerim güzergâhının 1949 yazında açılmış olması, İsparta ili için bir başarıdır. Çünkü bu güzergâh İsparta ili yollarını birbirine emniyetli ve rahat bir surette kış, yaz için bağliyor.

Ancak bu halka içine Eğridir - Sütçüler yolu coğrafi sebeple giremiyor. Bir de Yalvaç - Semirkent arası gerçekten ele alınmağa muhtaçtır. İsparta ilinde önümüzdeki çalışmalar bu iki yol üzerinde olacaktır.

1949 yazında Yalvaç - Karağaç - Akşehir arası yollarının tamiri ve iyi bir hale getirilmesi için Devletçe 50 bin lira yardım yapılmış ve gerçekten bu yollar esaslı bir tamire kavuşmuştur. Bu arada İsparta - Eğridir, İsparta - Keçiborlu, Uluborlu - Senirkent, Hüyük - Dört Yol - Ş. Karağaç araları da özel idarece bakıma tabi tutulmuştur.

Belediyelerde Bayındırlık işleri: Asker ailerine yardım için günrüklerde alınan ve İşleri Bakanlığı emride toplanan paralar bir kanunla Belediyelerin harcı, plân, su, elektrik, kanalizasyon işlerine tahsis edildi. Alınan karara göre Belediyelerin ellerindeki projeler için önce İller Bankasından ödünç alma kabiliyetini kullanma-

si, kalanı için fona başvurulması lâzımdır. Fondan faydalanmanın bir esası da belediyelerde tasdikli projelerin bulunması veya süratle bunların tamamlattırılması idi. Bu esaslara göre Belediyelerimiz fondan aşağıda sıralayacağımız şartlar içinde faydalandı:

İsparta Belediyesi; İkinci dünya harbinden önce şehrin tazyikli içme suyu tesisinin birinci kısmını yapmıştı. İkinci kısım ihale edildiği halde harp yüzünden geri kaldı. Bu kısım 110.000 lira fondan 63.000 lira belediye İller Bankasına borçlanarak yapılmıştır. İsparta belediyesi, bir elektrik santrali kurmak için İller Bankasına borçlandığı miktarı - şehrin elektrik ihtiyacı Sümerbank İplik fabrikasının yeni kurduğu buharla işliyen elektrik santralından sağlandığından İsparta'nın bayındırlığına harcamış, şehirde âdeta yeniden bir çarşı kurulmuş, yeni sokaklar açılmış ve parke yollar döşenmiştir. 1948 ve 1949 yılları İsparta şehrinin imar bakımından en verimli yılları olduğu gibi elektrik şebekesinin islâh ve tevsi ile de şehir halkı sağlam ve oldukça ucuz elektrik ışığına ve enerjisine kavuştu.

Eğridir belediyesi tazyikli içme suyu tesisine İller bankasından ödünç aldığı ve hamiyetli hemşehrilerin yardımı ile devam etmiştir. Fondan alınan 40.000 lira ve İller Bankasına borçlanılan 9.000 liradır. Kasabanın haritası ve plân hazırlanmaktadır.

Şarkikarağaç Belediyesi, kasabanın ve yakın köylerin idroelektrik tesislere kavuşması imkânını süratle projeler hazırlatarak sağlamış ve iş 325.000 lira ile ihale edilmiştir. Bunun 106.700 lirasını belediye İller bankasına borçlanmış olup 218.300 lirası fondan sağlanmıştır.

Şarkikarağaç'ın haritası yapılmış olup kasaba plânı da hazırlanacaktır. İçme suyu projesi müteahhede verilmiş olup bedeli fondan ödenecektir.

Yalvaç ilçe merkezinde halkın himmetile ve İller Bankasına borçlanılarak başlanan tazyikli içme suyu tesisine fondan derhal 107.000 lira verilmiştir. Şebek için de 300.000 lira yine fondan harcanılacaktır. Kasabanın 1/1000 ve 1/500 makyasında haritaları yapılmıştır. Plân hazırlıkları ilerlemiştir.

Yalvaç ilcesi içinde Sücüllü kasabası içme suyu, elektrik işleri iller bankasıyla mahallinde etüd edilmiştir. haritada ihale olunmuştur.

Uluborlu kasabası hidroelektrik tesisinin yapı ve turbini ihale edilmiş olup 1950 yılı için de kasaba elektriğe kavuşacaktır. Bunun için belediye 39.000 lira borçlanıyor. Fondan 196.000 lira sağlanıyor. Haritası, plânı vardır.

Senirkent bucağı belediyesi elektrik ve içme suyu tesisine birden başlamış ve iller bankasına 90.000 lira borçlandıktan başka fondan 50.000 lira yardım almıştır. Senirkent belediyesinin elektrik ve su şebekeleri için fondan daha yardım sağlanacaktır. Haritası, plânı vardır.

Keçiborlu belediyesi, kasaba yeni ilçe merkezi olduğundan (1947 yılında) su projelerini henüz hazırlanmamıştı. Bu yıl iller bankası su projesinin yapılmasını ihale etti. Kasabanın muhtut elektrik ihtiyacı kökürt fabrikasından temin edilir. Ancak iller bankasının ayrıca bir etüt yapılmış bulunuyor. Harita işi iller bankasınınca ihale edilmiştir. Tamamlanınca kasaba plânı yapılacaktır.

Sütçüler kasabasının harita işi ihale edilmiş, su projesi hazırlanmasının ihaleye çıkarılması için mahallinde iller bankasınınca etüd yapılmıştır. Elektrik işi de aynı şekilde mahallinde etüd edilmiş bulunuyor. Haritadan sonra plân hazırlığına geçileceği tabiidir. Atabey bucağının haritası ihale edilmiş olup arkadan plân hazırlanacaktır. Atabeyin içme suyu ve elektrik ihtiyacı iller bankasınınca mahallinede etüd edilmiş olup her iki işin projelerinin hazırlanması bu etüdlere göre ihaleye çıkarılacaktır.

Gönen köyü belediyesinin elektrik işi de iller bankasınınca mahallinde etüd edilmiş bulunuyor. Harita ihale edilmiştir.

★

1949 yılı sonunda Isparta İli ekonomisine de topluca bakmak yerinde olur. Ancak ekonomi daha çok rakamlarla ifadelendirilen ve mânası en sağlam şekilde rakamlardan alanları geçen yıllar için de sıhhatle bilmek her sosyal bir harekettir. Halbuki 1949 yılının istihsal ve istihlâk rakamlarını, mevduat miktarlarını, il çevresine giren ve çıkan kıymetleri, değerlendirilen el emeklerini ölçecek kadar zaman henüz geçmiş değildir. Gerçi bu sayı-zaman mümkün olmaz. Ancak yakınlama bazı rakamlar resmî makamlarca hazırlanabiliyor. Meselâ 1947 ve 1948 yılları için Isparta Ticaret Odası aydınlatıcı bazı rakamlar veriyor.

Isparta İli çevresinin 1949 yılı ekonomisine rakamlar dışında tecrübe göziyle bakıldığında görülür ki el emeğiyle eşyayı değerlendiren bir kısım sanatlar insanı ferahlatıcı bir halde değildir. Meselâ el dokumacılığı, tabakhlık, ayakkabıcılık bütün memlekette olduğu gibi ilimizde de İkinci Dünya Harbi sonrasında sancılarını çekiyorlar. Devlet 1949 yılı sonunda tabakları Ankara'da topladı. Lâstik ve deri ayakkabı meselesini tartışma konusu yaptı. El dokumacılığı daha önce birçok toplantılarda uzun boylu konuşuldu.

El sanatlarında harp ekonomisinin yarattığı genişliği tekrar bulmak şüphesiz imkânsızdır. Ancak fabrika tipi inel istihsaline yerine yerli renkleri taşıyan ve boş zamanları az çok değerlendirebilen bir el dokumacılığı her zaman olacaktır. Tabakhlık ve ayakkabıcılık ise memleketin istihsal gücünü arttırmakla kalkınabilecektir ki esasen bütün gayretler bu yöne çevrilmiştir. Mahsulünü fazla değerle satan köylü; kaba ve çarık tipi lâstik yerine iyi deri ayakkabı, hattâ çizme giyecektir. Nasıl ki hayat standardı yüksek olanlar böyle yapıyor. Şu halde memlekette istihsal değerlendirilince, bu yoldaki emekler meyva verdikçe ayakkabı ve deri işçiliği muhakkak gelişecektir.

1949 yılı sonunda istihsal değerlendirme bakımından Isparta İline bakılınca görülür ki kuzey ilcelerdeki pancar ekimi tecrübelerinin başarılı oluşu elbette ferahlık verici bir haldir.

Yer yer ilde başlayan su işleri pek uzak olmayau bir gelecekte bazı toprakları sulamaya kavuşturacak, birçok sahaları da suların zararından kurtaracaktır. Böylece Isparta, Atabey, Uluborlu, Eğridir sulama işleri elbette istihsal arttıracak ve geçim seviyelerini yükseltecektir.

1949 yazında Orta Anadolu kuraklıktan büyük zarar gördü. Isparta İli; Konya, Eskişehir kadar değilse bile kendi ölçüsünde hububat ve afyon bakımından sıkıntılı bir yıl geçirdi. Ancak devlet, tohumluk ve ziraat kredi bakımından gereği kadar yardımı vaktinde yetiştirdi. Bütün topraklar ekildi. İlimizde traktör sayısı arttı. Ziraatin makineleşmeye doğru gitmesi meselâ Karaağaç'ta diğer ilcelerdekine ilâveten bir tohum temizleme istasyonu kurul-

Gölcüğün Yeni Tüneli ve Kanallarının Maliyeti

Kâzım Aydar

Isparta Bahçeleri eskidenberi Beldibi dere-
si menbalarından gelen ve çay arığı denilen su-
larla; Gölcüğün eski tüneline alınan sudan ist-
tifade edilerek sulanmaktadırlar.

Esasen Beldibi dereesi suları da gölcüğün
sızıntılarıyla husule gelen menbalardan başka
birşey değildir.

Isparta'yı doğuran ve yaşatan gölcüktür,
denilse mübalâğa edilmiş olmaz.

İnşa tarihi bilinmeyen eski tünel; son za-
manlarda kısmen harap olmuş ve gölden su alı-
nan ağız da yüksekte olmasından gölün su se-
viyesi düştüğü senelerde kâfi derecede su alına-
mamakta bulunmuştur.

Isparta'nın zıraf kalkınmasının sağlanma-
sı için su ihtiyacının karşılanması icap etmekte
iddi.

Isparta ovasından ilkiyüz elli metre kadar
yüksekte ve yirmi üç milyon metre mikâbı suyu
ihtiva eden "Gölcük" tabii bir baraj halinde
fennin kudreti elini beklemekte idi, Cumhuriyet
İdaresi Isparta'ya bu kudretli elini uzatmış ye-
ni beton bir Tünel inşa ederek sulama ihtiyacı-
nı kökünden hal etmiştir.

muş olması, elbette önümüzdeki yılların istih-
salini arttıracaktır.

Isparta merkezinde az çok ucuz ve emni-
yetli elektrik enerjisi, eskiden mevcut iki yün
ipliği fabrikasına daha iki fabrikanın katılma-
sını mümkün kıldı, Isparta'da şimdi dört fabri-
ka gececi gündüzlü çalışıyor. Uluborlu ve Ka-
raağç hidro-elektrik santralleri kurulunca bu-
ralarda da ucuz enerji bazı sanayi kollarını
geliştirecektir.

Memleket içiinde Isparta halılarının satışı
arttığı gibi yanan, yıkılan Avrupa'ya da hayli-
ca ihraç edilmektedir. El dokunacılığının açtığı
gediği, halıcılık oldukça kapamağa çalışıyor.
Biz bu bakımdan biraz bahth sayılırız.

1949 yılı sonunda Isparta İli ekonomik
durumu, ashında kötümser olmayanlar için
ümitli ve güven vericidir. On beş ilimizi kıv-
randıran, kuraklığın acı hatırasını yürekleri-
mizde taşıyarak ve bazı küçük sanatlardaki
sıkıntıyı aslâ unutmuyarak diyebiliriz ki önü-

Sulama tesisatına sarfedilen para:

Birinci ihale; Galerinin (Tünelin) inşası
3/2/1943 tarihinde Yüksek Mühendis Kadri Çile
ile Ispartalı Müteahhit Nuri Hamamcioğluna
ihale edilmiştir.

İhale bedeli; (283004) lira (71) kuruş ol-
duğu halde, yapılan tadilat dolayısıyla (176682)
lira(54) kuruş ilâve yapmış ve birinci ihale
(459687) lira (25) kuruşa yükseltilmiştir.

Bu suretle işin en mühim kısmı olan beton
galeri (Tünel) yapılmıştır.

İlk projede doğrudan doğruya Gölden su
almak üzere binde iki meylinde mustakim bir
galeri inşası düşünülmüş iken inşaata 583 metre
düz devam edilerek göle yaklaşılduktan sonra
sızıntı sularının artması ile aynı şekilde inşaa-
tın ilerletilmesi mümkün olamayacağı anlaşı-
lmıştır.

Bunun üzerine su sızıntı seviyesinin üstüne
çıkılarak gölden suyun sifon ile alınması düşü-
nülmüş galeri buna göre yapılmıştır.

(Şekil - 1) deki kroki galerinin son şeklini
göstermektedir.

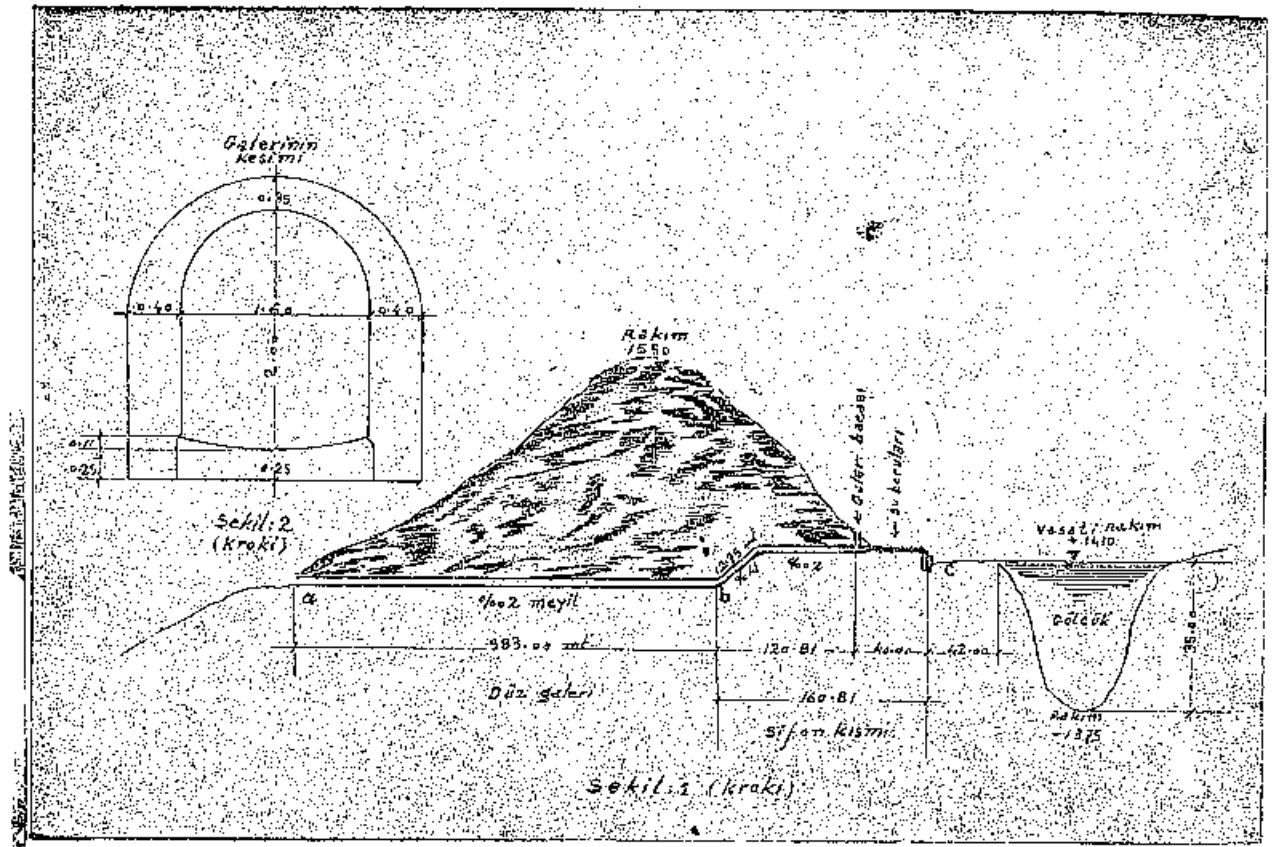
Ve galerinin maktaı da (Şekil - 2) de gös-
terilmiştir.

müzdeki yıllar ferahlık getirecektir. Sular,
yollar, elektrik santralleri, ziraat makineleri,
fabrikalar, kısaca bütün bayındırlık işleri, ama-
cı olan refahı getirecektir.

Isparta İli yeraltı servetleri bakımından
kükürt, Keçiörlü'da yeni tesislerle daha ve-
rimli olacaktır. Değirmendere mevkiinde bulu-
nan yeni damarların, bağlar için iyi vasıfta
kükürdü bol ve ucuz vereceği tahakkuk etmiş-
tir. Bunuu için kurulacak fabrikanın hazırlık-
ları ilerlemiş bulunuyor.

İl içinde yer yer bulunan krom, linyit te-
zahürlerinden de faydalanma uzak olmayacaktır.
Başta Birleşik Amerika, bütün garp dün-
yasının itibarını, güvenini taşıyan ve sulhun
nimetleri içinde gelişme yoluna girmiş olan
Türkiye'nin bir köşesi olarak Isparta İli, uya-
nık insanları, verimli toprakları, suları, bağla-
rı, bahçeleri ile refahını her yıl biraz daha
arttıracaktır. Onun kasabaları, köyleri şüphesiz
her yıl biraz daha mamur olacaktır.

Kemal TURAN

İkinci İhale: C, B noktaları arasında (Şekil - 1).

Sifon tesisatının yapılması olup 7/1/1946 tarihinde İsparta'lı Müteahhit Mühendis Cevdet Çakmakçı'ya (50.000) liraya ihale edilmiş ve bazı değişiklikler dolayısıyla (10.000) lira ilavesiyle (60.000) liraya yükseltilmiştir.

Kesin hesapta müteahhidin istihkakı (60 bin) lira (72) kuruş olarak tahakkuk etmiştir. Dış kutru (490) iç kutru (450) milimetre ve (200) metre (81) santim tullündeki demir boru döşenmesi, kalafat edilmesi ve buna müteallik teferruatın yapılması 24/6/1946 da sona ermiştir.

Üçüncü İhale: Regülâtör ve kanalların inşaatı olup 27/6/1947 tarihinde müteahhit Nuri Hamamcıoğlu'na (140108) lira (27)kuruşa ihale edilmiş 948 yılı sonlarında inşaat sona ermiştir.

Dördüncü Emanet İş : 1949 yılında noksan kalan ufak tefek kısımların yapılması için Bayındırlık Bakanlığınca (11390) lira tahsisat ayrılmış ve bu da yılı içinde sarfedilmiştir.

Hulâsa olarak:

İsparta ovasının sulanması için sarfedilen meblâğ:

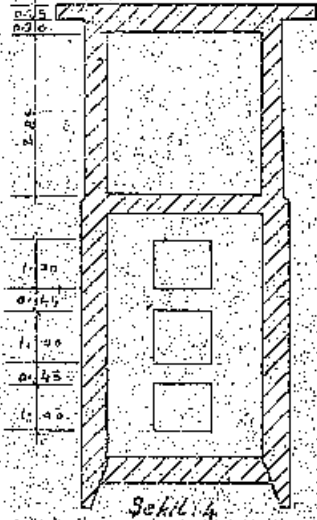
	Lira
Birinci ihale	459.687,25
İkinci ihale	60.000,72
Üçüncü ihale	140.187,27
Yekûn	659.875,24
Dördüncü emanet iş	11.390,00
Genel Yekûn	671.265,24

Altıyüz yetmişbirbin ikiyüz altmışbeş lira yirmi dört kuruşa baliğ olmuştur.

Bayındırlık Bakanlığı tarafından yapılan bu tesisat İsparta bahçelerinin su ihtiyacını 1949 yılından itibaren tamamiyle karşılamak suretiyle en verimli bir neticeye ulaşmıştır.

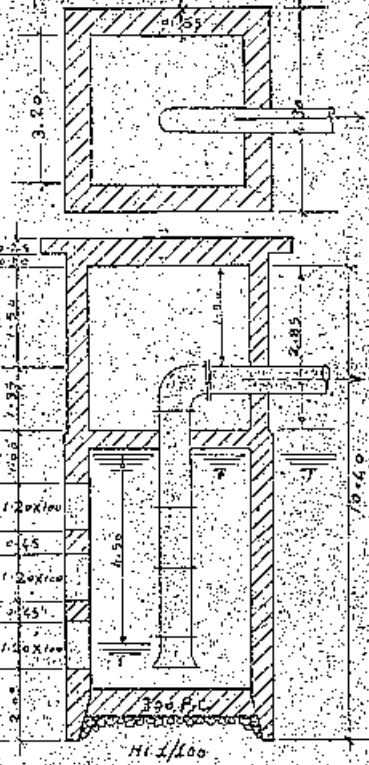
En kötü bir ihtimal ile göl su seviyesinin sifonla su alınmayacak bir seviyeye düşmesi halinde tüneli (a - b) istikametinde (Şekil - 1) göle kadar uzatarak sifonu kaldırıp ilk projede olduğu gibi doğrudan doğruya gölden su alın-

Gölcük Keson dairesinin
arka cephesinden kapakların
görünüşü
H: 1/100

Şekil 4

Gölcük keson dairesinin Planı
ve mekeli

Şekil 3

mak suretile sulama ihtiyacı karşılanabilecektir.

Sifon tesisi; (şekil - 1) "c" noktasında yapılmış olan betonarme bir keson içinde indirilmiş, bir borudan ibarettir. (Şekil - 3). Bu boru Gölsu seviyesinden 456 santimetre aşağıya indirilmiştir ki; bir sulama mevsiminde en az dört milyon beş yüz bin metre mekap su alınabilecek demektir.

1949 yılı yaz mevsiminde Göl su seviyesi sulamaya alınan su dolayısıyla Keson üzerindeki (Şekil - 4) nisbetinde yani 270 santimetre düşmüştür ki; enaz ikimilyon yediyüzbin metre mikâbi su sarfedilmiş demektir.

Halbuki gölün geliri göz önünde tutulursa bu sarfiyatın ikimilyon yediyüzbin metre mikâbın üstünde olduğu anlaşılır. Üçüncü kapak tamamen dolu olarak kalmıştır. Gölde Haziran 1949 başından, saniyede 145 litre su alınmaya başlanmış, bu sarfiyata mukabil gölün geliri saniyede 56 litre olduğu görülmüştür. Sulama suyu alınmakta devam ettiği halde; Gölün geliri; Temmuz 1949 da saniyede vasatı 92 litreye; Ağustos 1949 da saniyede vasatı 116

litreye; Eylül 1949 da saniyede vasatı 133 litreye kadar yükselmiştir.

B ucilhet gösteriyor ki göl su seviyesi düş-tükçe gölün geliri artmakta devam etmiştir. Eylül 1949 ayı içinde saniyede 392 litre su alınarak Eylül sonunda gölün seviyesi 270 santimetre düştüğü halde gelir 133 litreye yükselmiştir.

Bu husus gölün daimi bir geliri olduğunu meydana koymuştur.

Eylül 1949 sonunda sifon kapatıldığı için sarfiyatın ne kadar yükseleceği hesap edilememiştir. Önümüzdeki yıllarda daha kesin neticeler ve rakamlar elde edileceği şüphesizdir.

Sifon kapatıp su sarfiyatı durdurulduktan sonra göl su seviyesi tekrar yükselmeye başlamış Ekim ve Kasım ayları içinde yetmiş santim kadar yükselmiştir.

B utesisatta noksan olarak; Gelin ptarı ile Bülbül Kahvesi arasındaki bağlar, Gölük deresinin sel suları ile sürüklediği kum ve çakılın tahribatından kurtarmak işi kalmıştır ki bu da dere mecrasında bazı ıslahat yapmakla önlenmiş olacaktır.

GÜL TARLALARINDAN

HALI BAHÇELEBİNE

Behçet Kemâl ÇAĞLAR

Güneyin sıcağı güzelliğini unutturmuş olsun da bugünlerde, Antalya'dan bu yana doğru havalanmış olalım. Dağlar bulut bulut bulutlar dağ dağ. Yeşillik deniz gibi; deniz yeşil tarla halinde. Toprağı, suyun ve ağacın toptan, yemyeşil baharını geride bırakıyoruz. Antalya'dan İsparta'ya: Portakal'dan gül'e yolcu-yuz. Kayaları örten sivri çamlar, çukurlarda kırmızı tarlalar, tepelerde beyaz karlar, arada bir boz göller. Her sıyrıışta bir başka tepeye konan Antalya zeybeğini uçakla oynuyor gibi-yiz. Kuvvetli bir yalâ rüzgârı etrafımızda ısılık çalarken üç köşe bir düzlükte, beyaz Davraz dağ-ıyle yeşil Hisarteppe arasında İsparta bir züm-rüt konca gibi. Batıya uzandıkça sıklaşan ağaç-lıklara, dalıp kaybola nİsparta'dan, son kırmızı damla, son kurşun bulbe gözden nihan olunca gökten bütün şehir bir yemyeşil bahya andırı-yor. Ayşe yahut Fatma ananın değil de tabiat ananın elinden çıkmış, toprak üstüne serilmiş, henüz tümsekleri, tüyleri kırılmamış bir yem-yeşil, bir koskoca taban hâlisi. Biraz daha dön-üp dolaşıp da binaları sececek alçaklığa inince İsparta'yı kurulması yeni tamamlanan bir bü-yük inbik gibi görüyoruz. Kubbelere kazanları, bacala rboruları gibi. İsparta bütün civarı kap-lamış bir kocaman inbiktir: Bize rüzgârda gül kokusu var gibi geliyor. Zaten biraz daha in-dik mi fabrikanın yakındaki çınar yapraklarına gülyağı kokusunu sınımış buluyoruz.

Gül bahçelerinin yakınındaki hava mey-danında suların sarartıp gedikleştirdiği şirin-dişlerle candan gülümseyen bir güzel kalabalık bizi karşılıyor. Gül kokuları, su çağlıtları, ağaç gölgeleri arasından; sarı taşdan yapılmış hey-betli hükümet binası, geniş ve düzgün Halke-ne duvar iç bahçelerle, tahta minareli ci-ni duvarlı camie doğru ilerliyoruz. Kalda-rınmış sokakların ortasındaki çukurluktan su-lar akıyor. Etrafı taş duvarlarla çevrili çakıl dolu bir geniş sel yatağından cılız bir su Hisar-tepeden Davraz dağına doğru arana arana iler-liyor. Bir tahta köprü'nün parmaklıklarında yeni yıkanmış halı ipleri kuruyor. Çıkamaz sokaklar-daki evlerin kapı üstlerini, tahta sütunlarını güller sarımsı. Yaprığı koyu yeşil, çiçeği koyu

al, güller. Her yol bir çeşme yanından kıvrılıp bir duvar önünde bitiyor. Her duvarın ardında bir bahçe var. Uzun genç kavaklar alkır suların istikametini işaretliyorlar. Bu suların en soğu-ğu, en makbulü Sidre suyudur. İçine dakan elle-rin soğuktan şişiriverdiği su. İspartayı beş on ay sonra görenler bahçelerin dibinde hükümet bi-nası gibi sarı bir amtin yeşillik içinde yükseldi-ğini görecektirler. Davras'dan Köfke taşı, La-us'dan ottaş getiren üç katlı bir büyük has-tahane yapıyorlar. İsparta'yı Güzelleştirme Derneği'nin ilk başarısı. Ceviz ağaçlarının çifte sırası arasından kıvrıla kıvrıla Antalya yoluna tırmamıyoruz. Hisarteppe'nin eteğinden Dinar şosesine bakıyoruz. Yassı sırtlar arasından Bo-zanönü suyu parlıyor. Gölcük boğazı, Alasun deresi, Yenice mahallesi, gözlerimizin altında. Bu alabilirdiğine genişliğinin bir tarafından ceviz-lerin, kirazların, elmaların kestanelerle kavak-ların top top yeşilliği gözü açıyor. Toprağı gün görmeyen bahçe köşeleri yukardan birer yeşil çatı samılıyor. İlerde istasyon binasının ötesinde Eğirdir şosesinin solunda gül tarlaları; buğday bolluğunda gül; tarla; tarla, dönüm, dönüm. İs-parta'nın akşamı güller renk verirken şaraplar da buhar olup tütüyor. On tonluk mahzenlerden kepece ile şarap içerek, akşamın sarhoşluğuna tutulup sabahın rengini taşıyan gül tarlalarını seyretmek.

Gülyağı fabrikası, gülün kilosunu, 5 kuru-şa indirince kendi başına inbik kuran da kal-madığı için vaktiyle güllük olan yerlerin çoğu şimdi bostan ve tarla. Şairlik yerine arzuhalci-lik gibi gülcülük yerien soğancılık. (x) Hükü-metin yakınındaki parkın içinden geçip kara ka-vakların iki tarafında nöbet beklediği caddenin çınarlarla süslü ucuna varınca bizi bir koku-dur sarıyor. Ne o? İsparta'da gece olunca çınarlar da mı gül kokar? Hayır, gülyağı fabri-kasının yanbaşındayız da. Bugün 6800 kilo gül gelmiş. 6. inbikte birden gül yapraklarından yağ çekiyorlar. Her kazana 200 kilo yaprak. 1200

(x) B. K. çağlar ikinci dünya harbinin so-nunda İsparta'yı görmüştür ve bu durum ar-tık değişmiştir. — Ün.

İkilo su konmuş. Tahta merdivenlerden bakır kazanlara doğru çıktıkça bir büyük goncunun bir yaprağı daha ağıyor gibi, biz biraz kocaman bir güle doğru biraz daha eğiliyormuşuz gibi koku keskinleşiyor gelip genzimize doluyor.

Gül tarlalarını ziyaret etmek için en uygun zaman sabahın ilk saatleridir. Üzüm bağlarındaki asmala gibi sıra, sıra demet, demet gül fidancıkları. Küçük güllerin üstündeki iri sabah çiğlerinde gülsuyu hali var. Pembe, al, mor, güller ufak ufak, katmer katmer ve gonca gonca uzaktaki bağ evinin çardağındaki fiskiyeye ulaşsak yüzümüze gülsuyu serpilecek sanıyoruz. Güneş Davras'ın eteğinden başını çıkarmak üzere, Gül tarlalarında kızlar, kadınlar ellerinde hasır sepetlerle gül topluyorlar. Süt sağır gibi gül sağıyorlar. İki elleri birden işliyor. Çıtır çıtır kopan güller kulağı gıcıklayan bir ses çıkarıyorlar. Yapraklarının dibinden ustaca tutulmuş mu gül kendini avuç içine bırakıyor. Bir dalda yedi sekiz gonca birden açmış bulunuyor. Bu dallar kışın budanıp kazılan cetvellere sıralanıyor, üzerinde yedi sekiz santim toprak örtülüyor. Altı senede bir fidanlar kökünden budanıyor, bahara yeniden şıvga salıyor, ertesi yılda da gül vermeğe başlıyor. İsparta her yıl ortalama yarım milyon kilo gül veriyor. Ali köyünün üstünden yükselen güneşin ilk ışıkları güllerin üzerindeki çiğleri düşürüyor, onları pırlantalar gibi pırlatıyor, tepenin yüzlerine tül gibi mavi bir sis gerilmiş. Taze kavaklar gelin gibi süzülüyorlar.

Yaylânın sabahı, kıyının sabahına benzer. Bizi surlara doğru çeken değil, göğe alıp götürün bir fecir. Her şeyin, günahını gecede bırakarak, çocuk yüzü tazeliği, çocuk alını akılığıyla aydınlığa çıktığı saatler. Ufkun havuzunda gusleden Anadolu, parıl parıl, taptaze! Şuradan buradan şefkatli kolları uzanarak omuzlarımızda tutacak; öğüştürmekte olduğunuz gözlerinizi tüyden hafif, atlasan yumuşak elleri kapayıp "Ben kimim bil, bakayım?" diyecek. Omzunuza bir kuş konacak, kulağınızın memesini gıcıklar gibi gagalayacak ve ayağına bağlanmış mektupeğü işaret etmiş olacak. Siz başka güzelliklere dalmış, kuş hele duradursun diye nazlanırken, yahut şaşkın bakınırken, daha doğrusu aman ürktümeyeyim de kaçmasın, "Nasıl olsa tembühli ve büyüklü, mektubu bırakmadan gitmez" diye eliniz - kolunuz çözülmüş beklerken, kuş, uçverecek. Neydi o mektupta

yazılan? Kimdi bu bizi biraz sonraki terli ve nâsırlı dünyamızdan ayırmak isteyen peri padişahının kızı? Ah ey kuş dilinden anlayan Süleyman? İsparta'nın gülleri, Filistin'in incilerinden daha çok insanı bülbülleştirir.

Gülleri, üstlerindeki sabah çiği kurumadan toplayıp acele inbiğe götürmek en iyi gülyeği almanın tek çaresidir. Kadınlar her zaman uslu, mazlum, fakat şimdi aceleci. Halbuki mahmur bir rüzgâr hâlâ eski ağırlıkta dalları kıvıltatıyor. Ah keşke Abdi Paşa caminin emsalsiz Kütahya çinileriyle kaplı duvarları eski hâlinde olsaydı da şimdi buradan oraya koşsak İsparta'nın bahçeleriyle yarış eden halılarını, halılarıyla yarış eden o çinileri bir arada görebilsedydik.

1914 zelzelesinde İsparta'daki bütün binalar yıkıldı da yalnız Sinanın camii ve bedestanı ayakta kaldıydı. Bu arada bu çinilerin büyük bir kısmı da kırılıp döküldü. Bir başka çare var. Gül bahçesinden halı tezgahına yollanırız. Zaten İsparta'da misafir olduğumuz odada, duvardaki, zemindeki halıları seyrede ede; şimdiye kadar gördüğümüz yurt güzelliklerini hafızanızda halı nakışları gibi girif olmuş bula bula; kâh Antalya'nın çağlayanında bir beyaz sırma, kâh Bursa'nın yeşilinde bir tutam ipek alarak yurda bir halı gibi hayalinizde dokuya dokuya uyduğunuz mu, nebat dalları kuş kuyruklarını, ibikleri nebat çiçeklerini andıran bir bahçede bir vuslat rüyası görürsünüz. Yarı uykuda doğrulup da etrafa baktınız mı rüyanız devam eder, gerçekleşecek sanırsınız. Çünkü dört bir yanınız İsparta halılarıyla kaplıdır. İsparta bahçelerinin resmi halılarında, İsparta halılarının modeli bahçelerindedir. Hakki Beyin İmalâthanesinde yeni bir halı dokunduğu haberi var: İsparta yaprağı zemin, İsparta gülü zemin, İsparta çağlağı zemin. Üzerinde de gül, ibik, dere meyve motifleri. Bir halı tekğâhının başına ana kız iki işçi kadın oturmuşlar. Modele göre iplik atıp bıçakla kesiyorlar, kirkitle yerleştirip fazlasını makasla alıyorlar. Bu ana kız sessiz sadasız bütün İspartatabiatini bir küçük bahıya naklediyorlar. İlmeler sapan izleri gibi. Bir tohum ki iplik halinde atmaya bileu akşama yeşerip yetiştiğini görüyor. Değil mi ki, bir kere İsparta'yı gördük, bundan sonra Hayyam'ın rübaisini, Hâfız'ın gazelini okudukça, fecrin gül tarlasını, akşamın şarap tütsüsünü gördükçe İsparta'ya hatırlayacağız.

Hüseyin Avni Paşa

Hayatı - Hizmeti - Akibeti

III

Nuri KATIRCIOĞLU

Abdülaziz'in hal'i sebepleri

Abdülaziz'in saltanatı zamanında neler yaptığını, hükümet idaresini nasıl kullandığını ve saltanattan niçin indirildiğini gösteren:

(İNKILAB) gazetesinin 29/Safer/1287 tarih ve 3 nomralı sayısından aynen alınmıştır.

Hürriyet Gazetesine Cevap:

Abdülaziz'in hini cülusunda umum millet şu itikatta idi:

Şüphe etmeyizki yeni halife kendinden memul olan Emribilmâruf, nehyânilmünker ile milleti hayr ve salaha sevkeder. İrtikâbı-mezalim ve mefasid ile hududu şer'i tecavüz etmez. Riyseti, emridin de ahkâmışer'i'ye ile amele, emrüdünya da kanunuâdil ve hürriyeti muhafazaya maksur olur.

Biz de bu itikatta idik. Lâkin cülusundan sonra nefis ve havasına mağlup bir zalimi fâsik idüğü zahir olup hukukii'badî cebir ve galebesine aldığından mansıbihilâfet ehliyeti sakıt oldu.

Halifei islâm olan mesleki adil insaftan inhirafetmez, gadr ve itisaf yolun sapıp gitmez.

Halifei islâm olan telâklifi ilâhiye ile amel emridin ve dünyayı Süfeha ve Süfera ellerine bırakmaz.

Halifei islâm olan tekâlifi ilâhiye ile amel eder. Hulefayıraşidin eserlerine iktifa eyler.

Halife islâm olanlarda şerâitihilâfetten ilim ve adalet ve rüştübasiret mevcut olur.

İşte biz Halifei islâmı böyle isteriz. Biz ancak böyle bir halifenin biatını kabul eyeriz. Yoksa emaneti küberayı hilâfeti cevrufesada aletetüp büuyanı din ve devleti harabetmeye sebeb olan bir faciri cahilin hilâfetini kabulde devam edemeyiz. Zira vakarı insanîyet ve islamiyetimize züldür. Anıngün Abdülaziz'in hilâfeti sakıttır, dedik.

Hükümet ve makamı hilâfeti daima tebell ve tevkir ederiz. Şevket ve kuvvetine çalışmayı akdem vezaif biliriz. Fakat Pala bıyıklı, torba

sakallı, günde iki kuzu yer, Horoz, keçi, koç döğüştürür, zuhuri kolu oynatır, meddahları söyler, ceddini sandukaları üstüne, döğüşgen horuzların boynuna, keçi ve koğların boynuzlarına, araba sürücülerinin göğüslerine Nişan âh osmanı takar, her türlü menahiye irtikâbeder, milletin halini düşünmez, halkın çığırını söke rek aldığı paralardan milyonlar sarfıyla akla gelmedik sefahatler yapar, idarei memleketi bir iki zalimin eline bırakıp İzzetinefsiyle, karagözle, hokkabazlarla, orta oyunlarıyla meşgul olur. bir budalayı O makamda görmekle bir nevi halik gibi takdis edemeyiz. Akıl ev nakil ile Hal'i vacip oluoca anın beyanından geri durmağa dahi hiçbir sebep göremeyiz.

Bu makamı muâllâ, Salah ve iffet ve hikmet ve fazilet sıfatlarını cami olan bir (Hakimi - adl)e layıktır.

Hakimiadil idaresini meşrutiyet usulüne istinat ettirir.

Hakimiadil milletin servetini kaybetmez. zulmünde tutmaz.

Hakimiadil milletin servet ve servetini kaybetmez.

Hakimiadil milletin zabtını zamidin ve devlet için emanet ettiği paraları oğlanlarının süsüne, maskaralarının cürciue esvaplarının ve cilveli saraylılarının zinet ve ihtişamına, hemen daimi surette yıkılıp yapılan sefahat köşklerine sarfetmez.

Adıldan hakim milletin marifetini, sanatını, ticaretini, medeniyetini ilerletmeği vazifei hükümet bilir. İşte biz hakimî böyle âdil isteriz. Yoksa devleti Osmanîyeye baysiârolan bir Pelidin hakkı hükümetini tasdik edemeyiz. Zira vakarı millimize yakışmaz; İşte bu sebeplerden dolayı Abdülaziz'in hilâfeti sakıt,hal'i vacibdir.

Hal'den önce görülen:

Halî vakasından çok önce, saray da korkunç ve tehlikeli rüyalar görülmeye başlamış. Bu rüyalar içinde (Tarihi rüyalar) diye bileceğimiz rüyalar dikkat ve ibrete değer mahiyette

olduğundan, kendileri tarafından bizzat nakil ve beyan olunanlarla ve yine bizzat bu hususa dair yazdıkları kitaplara geçirilenleri aynen buraya geçiriyorum :

1 — Pertevniyâl valide Sultanın bizzat söyleyip yazdırdığı (Serküzeştname) adlı kitabında anlatıldığına göre:

(Hali vukubulduğu günün sabahı Yangın var diye Aslanım (1) uykusundan uyandırdılar. Pencereden bakıp hayır bu yangın değildir. Aslanımı hali ettiler. Murat efendi cülus etti. Elhükümülillah. Cenabıhakkın emri böyleymiş dedim, Aslanımı uykudan kaldırdım.

Padişahı — Ne oldu?

Validesultan — Ne olacak, takdirihudâ yerini bulsa gerektir.

Padişah — Validem bunu kim etti bana ? Beni Sultan Selim'emi döndürdüler, ben nettim?

Valide Sultan — Bunu Avni Paşa etti.

Padişah — Yalnız Avni Paşa etmedi. Hoşunduk Koca Rüştü Paşa, hoşunduk Ahmet Paşa.

Valide Sultan — Durunuz anlayalım.

Padişah — Validem, ne duracağım. Ben bu felâketi otuz kırk defa düşümde gördüm. Bundan sonra Cebrail Ayelhisselâm gökten inse devleti kabul etmem. Artık makbulüm değildir. Elhükümülillah.

Cenabıhakkın takdiri böyle imiş.

Bu muhavereyi müteakip elbisesini geyip hazırlandı. Topkapı Sarayına götürüldü.

2 — Hali'den birgün önce Bulgaristan vakasına dair Sadarettin Padişaha arzolanan tezkerede (..... Vukuatı mezkûre, Bulgaristan hadisesinin zevalini müşirdir) ibaresindeki (ZEVAL) kelimesi Padişahı kuşkulandırmış ve başkâtibe, mânalı bir surette bakıp derin derin göğüs geçirmişti. Çünkü: Bütün geceler rüyasında (ZEVAL)in mânası olan hali görüyordu.

3 — (Mirâtışüünat)ta şöyle bir malûmat var: (Memduh beyin (2) anlatıldığına göre Abdülâziz han, Sadrazam ve serasker Hüseyin Avni paşaya iltifatı firâvan eylediği günler içinde "bu gece bir rüya gördüm. İngiliz donanması İstanbul'a top atıyordu. Taş kışladan asker inip saraya ihata eyledi. Deniz tarafına geldim. Sa-

raydan çıktım. Serasker Avni paşa nerededir su-âlime" Askerler ani paralandılar cevabını verdiler. (Şu ne acayip rüyadır) buyurdular. Avni paşa bunu istima edince Babiâliye geldi, Maliye Nazırı Yusuf paşayı çağırttı. Bu rüyayı hikâye ettikten sonra Yusuf paşa'ya: "Bu adam musanna rüya görmeğe başladı. Beni azletmek tasmininde olsa gerek) dedi.

4 — (Son asır Şairleri) adlı kitabın 1444 inci sayfasından:

..... Maliye nazırı Yusuf paşa'nın Helep mektupçusu Keşit beye söylediğine göre: Yusuf paşa, Sultan Azız'ın halinden iki gün sonra Hüseyin Avni paşa'ya gittiğimde şöyle bir rüya anlattı: "Halimden otuz kırk gün evvel bir sabah huzuru şahanede idim. Padişah - Avni paşa dün gece rüyamda bir şehriayın icra oluyordu. Sebebinin sorduğumda (murad'ın iclas olduğunu söylediler) büyürdü. Bakınız rüya nasıl aynile çıktı, demişti.

5 — (Ceridei havadis) de Hüseyin Avni paşaya dair ş urüya neşredilmiştir:

(Avni paşa, rüyasında Peygamberimizi müşahede edip şu emri hayrı tebelluğ eylemiş: "Hüseyin paşa: Sen bir büyük hizmette bulunacaksın. Sonra şehit olacaksın" buyurmuşlar. Ertesi gece dahi bu hâl, bu rüya aynen vukubulmuş. Paşa bunu o zamanlar yaranına hikâye etmiş ve mevcut olan yedi cariyesini bu sebebe mebnî azat eylemiş.

6 — Avni paşanın kabinesinde Adliye nazırı olan müverrih Ahmet Cevdet paşa (Tezâkir) adlı kitabında bu rüyaya dair şu malûmatı veriyor:

(Bir gün Avni paşa, Beni yalısına davet ettiğinde, gördüğü bir rüyayı bana şöyle tekrar eyledi "Selânik'e gitmek üzere iken alemimanam da Resulü Ekrem Hazretlerini gördük te (Sen niyetinde dönme ya muvaffak olursun, ya Şehit olursun) deyu buyurmuşlar.

Abdülâziz'e HALİ nasıl tebliğ edildi?

(Son Sadrazamlar) adlı kitabın 529 inci sayfasından:

A — Başkâtip Atıf beyin hatıratında:

..... Hali sabahı, Süleyman paşa saraya girdiğinde Darüsseade ağası Cevher ağayı celbile "halini ve Topkapı sarayına gidilmesini Sultan Aziz'e tebliğ etmesini" söyledi ve ilâve etti:.... Milleti hoşnut etmedi. Efâl ve harakâtından

(1) Anası ona "Aslanım" diye hitabedermiş .

(2) Meşrutîyyetin ilânıyla istifa edken Abdülhamid'in son Dahiliye Nazırı olan meşhur Memduh Paşadır.

memnun olmadılar. Kendisini hali ettiler. Bu hareket bir garaza müstenid değildir. Milletın selâmetini arzudan İeri gelmiştir.) dediler.

B — Birde Rahmetli Ahmet Mîdhat efendinin (Hissi inkılâp) adlı kitabının 49 inci sayfasında şöyle bir malûmata rasthyoruz :

(Süleyman paşanın, hali hakkındaki ifadesinden bahsile: ...asakiri berriyyenin sarayın kara cihetini ihatasından takriben bir çeyrek saat sonra sefaini harbiye dahi sandallar indirerek deniz cihetinden her tarafı muhasaraya başladılar.....).

C — Rüştü paşa da hali Kâmil paşa'ya (1) söyle hikâye etmiştir:

"Millet ve memleketin temini selâmeti için ehem ve elzem olan hali yalnız benim ve vükelânın ittifakıyla değil, umum milletın ve ulâmânın ittihat ve ittifaklarıyla ve tarafı meşihatten verilen FETVAYI ŞERİFE hükmüne tevfikân icra edildi.)

Abdülâziz öldürüldümü, yoksa kendisini öldürdümü?

Bu ciheti kesin olarak bilen ve yazan hiçbir kaynağa rastlamadım. Fakat bu kaynakların çoğu intiharı daha varid görüyorlar.

1 — (Son Sadriazamlar) adlı kitabın 536 inci sayfasında şu mütelâa vardır:

"Hakamî müşarünileyhın intiharına kail olanlar, herşeyden önce merhumun azameti nefsiyle beraber uğradığı belayı hanman sûze munzam olan bazı gûna sefalet gördüğü tezlil ve tahkire tahammül edemiyerek bir yesi fecia kiriftâr ve bu sebeple hayatından bizâr olup intihar ettiğine zahip oluyorlar.)

2 — Mabeyi nBaşkâtibi Atif beyde(HATİRA) adlı kitabında şöyle diyor:

(Sultan Müradın culus şenliklerini, mahpus bulunduğu Topkapı sarayından kemâli teellümle seyrederken "eslâfına yaptıkları gibi banada belki bir suikast ederler. Ben bu hâli görmek istemem. (2) böyle bir hâl vaki olursa

(1) Kâmil Paşa: bir defa Hımt devrinde iki defa Mesruiyyet devrinde Sadriazam olan Kabıslı Mehmet Kâmil paşadır.

(2) Bu hususta halk ağzından söylenmiş olan şu şarkıda efkârı umumiyenin de İntihar ettiği kanaatinde bulunduklarını işrap ediyor: (Mihneti dünya çekilmiz doğrusu bir can içia Terkîçan etsinde kurtulsam şu mihaet hane-den).

bana SEM veriniz." dediğini merhumun hâl ve mizacına nazaran intiharına kani oluyorum.)

Suikasda uğradığını söyleyenlerin dayandığı noktalarda şunlardır:

3 — (Son sadriazamlar) Sayfa 540:

"Abdülâziz Topkapı sarayından Sultan Murada iki tezkere yazmıştır. Bunu birinde hayatının teminini talep ediyor. İkincisinde Topkapı sarayında kendisine tahsis olunan daireden şikâyetle" Allah ve Resul aşkına beni buradan halas eyle. Zira hayatımdan emin değilim. Ne ye mali kişem cümlesi sana helâl olsun. Bundan böyle herne verilirse ona kanaat edeceğim..) demiştir.

Sultan Murat, bu iki tezkereye verdiği şu cevapla: (... böyle ehvâl üzerine münasip olmayan mülâhazat ile efkârı aliyenizi izâp buyurmamanızı rica ederim.) deye teselli etmiştir.

4 — Pertev niyâl Valide Sultanın (Serküzeşt name) sinde de buna dair şu malûmat vardır:

(....Sarayın Feriyye dairesinin her tarafına asker dokdurulmuş ve anahtarlar dahi alınıp askerlere verilmiş olduğundan ben de dahi elem ve ıztırap pek ziyade idi. Binaenaleyh bibuş yatmıştım. Vakarın zuhurunda olan gürültü üzerine uyandım. Cennet mekânın odasına gitmiş isemde içeriye girmeğe bırakmadılar. Bu halin arasında edilen harekâtı gaddârâne keyfiyetinden malûmatım olmayup ancak cennet mekânın şehit edildiği her hâl ve harakâttan hiss olunur ve anlaşılıyor idi.)

5 — Yıldız muhakemesi esnasında söylenen sözlerin birisi de: Abdülâzizin Cariyelerden sakalını düzeltmek üzere makas istediği ve bu makasla kolunun şah damarını keserek intihar ettiği (x) söylenmiş ve yine ölüm vakasının ertesi günü (Basiret) gazetesinde bir makasla boynunun şah damarını kesmek suretile hayata (xx) hatime çekildiği yazılmıştır.

(x), (xx) Makasla intihar ettiği halk arasına yayılmış ve böyle olduğuna halkça kanaat getirilmiş olacak ki halk tarafından yakılan şu Türkü de bunu anlatır.

Beni Tabttan indirdiler
Beş çifteye bindirdiler
Topkapı'ya gönderdiler
Uyan Sultan Aziz uyan

Boynunda makas yaresi
Nedir bu derdin çaresi
Yusufum çığırler parest
Uyan.....

İ S P A R T A

Yazan : M. Ali SOMER

İsparta pembe güller memleketidir. Orada, uçsuz bucaksız gül bahçelerinde nefis kokulu pembe güller yetişir. Bu güllerden elde edilen gülyağları yüksek fiatlarla dış memleketlere satılır.

Gül bülbülsüz olmaz. Gül ve bülbül, bu ikisi şairlerin itham membaıdır. Bu bakımdan İsparta aşk, güzellik ve şair memleketidir. İsparta'da her şey güzeldir. İnsanları, bağ ve bahçeleri, dağ ve kırları, zümrüt gibi yemyeşil köyleri güzeldir. Şehir alabildiğine yeşildir. İspartalı bu yeşilliğe meftundur.

İsparta'yı şöyle efsanelendirebiliriz: "Vaktile Gülistan denilen bir diyarın Gülsultan a. dında bir hükümdarı varmış. Bu hükümdarın elma yanaklı, kiraz dudaklı, pembe gül tenli ve ohu bakışlı güzel bir kızı varmış. Kız pembe gül tarlaları arasında doğup büyüdüğü için kendisinde güller gibi kokarınmış. Bütün tabiat bu kıza aşıkmiş. Bu güzel kız yüzünden komşu hükümdar dağlar yıllarca birbirleriyle mücadele etmişler. Bunlardan Davras adında dağ yapup tutuşan bağrından semalara alevler fırlatmış. Neden sonra bu dağlar bir karara varmışlar. Demişler ki: "Elele omuz omuza verelim. Geniş bir dağ halkası yapalım. Bu halkanın ortasında hâsıl olacak ovayı bereketlendirelim. Ovanın güney bölgesini bağ, bahçe ve gül tarlaları ile süsleyelim. Hiç birimize yâr olmayan sevgimizi oraya yerleştirelim. Başına da bekçi olarak Yağz Karatepe ile Efe Sidretepeyi dikelim. Onun güzelliğini uzaktan seyredelim." Öyle yapmışlar. Böylece dağ halkasının ortasındaki geniş ovanın güneyinde Güzel İsparta bütün tarih boyunca emniyet içinde düşman istilası görmeden huzur ve sükûn içinde, yeşil fistanının uzun eteklerini yayarak sevdalılarına cıveller yaptı durdu. En nefis elma ile kirazın ve en güzel gülün yetiştiği bir diyarda yetişen kız da elbet güzel olur.

İspartayı çevreleyen dağlar; doğuda Torosların torunu Davras (2635 M.) İspartaya güneş bu dağın üzerinden doğar. Onun İspartayı gü

nesten kiskanır gibi heybetli bir duruşu vardır. Kuzeyde; gelinciklerle süslü Barla yahut Gelincik dağı (2734 M.). Güneyde; aklara bürünmüş Akdağ silsilesi (2276 M.) ve Batıda; bu dağların oyuşan çacukları ve torunları.

Bir gün bir hadise oldu. İsparta sevdalılarına hiyanet ederek bekçilerinden Efe Sidretepeye gönlünü kaptırırverdi. Ona sokuldukça sokuldu. Amma öteki bekçi yağz Karatepeye de çapkın bakışlarıyla iltifatlarını esirgemedi. Şimdi ne olacak? O koca gövdeli dağlar bu hiyaneti duyarsa ne yapacaklar? Davras lâv mı kısıacak? Barla kuzey rüzgârlarına yol mu verecek? yoksa Akdağ gönündeki Sidreyi ensesinden tutup Antalya körfezine mi fırlatacak?

Sidretepe İspartanın hemen güneyindedir. İç tarafı İspartaya dönük ve pilli kenarları yuvarlı gelmek üzere bir midye kabuğunu dikine tutunuz. İşte Sidretepe. Onun yanında ve batısında Karatepe vardır. İsparta'yı Antalya'ya bağlayan şose bu Karatepe'yi dolanarak gider. İsparta Sidretepe'nin eteklerine sokulmuş ve ovaya doğru yayılmış yolcusuz bir şehirdir. Sidretepe İsparta'nın mesire yerlerinden biridir. Bütün bahar ve yaz İspartalılar Öküzbatı, Sidre, Ayazma, Kiraz bahçeleri ve Girey bağları gibi mesire yerlerine akın ederek oralarda yerler, iğçerler ve eğlenirler. Geneler bu mesire yerlerinde tanışır, anlaşır ve gönüllerini birbirine bağlarlar. İspartalıların aşk iyamandır.

Mevsimi gelince Sidretepe'ye çıkmak âdetir. Ovaya hâkim bu tepeden çeşitli renkli ilkbahar çiçekleriyle süslü ovayı ve şehri seyredersiniz. Buradan İsparta'yı meydana konmuş muhteşem bir tayyare gibi görürsünüz. En ileride istasyon pervane; geriye doğru şehrin merkezi tayyarenin gövdesi ve b uğövdenin sağ ve soluna doğru uzanan semtleri tayyarenin kanatları, sonra daha geriye doğru Dere mahallesi tayyarenin kuyruk kısmı. Terinizi kurutunca meşhur Sidre suyundan içersiniz ve bir dileğinizi veya derdiniz varsa oradaki (yatıra) dökersiniz. Sizi sevmiyen bir kız arı aşkınsınız?.

Deyiniz ki Onunda gönlü volkanlar gibi yanan gönlümde yansın. Tamam. Muradımıza erdiniz demektir.

Gül Bayramı :

Mayıs ayı İsparta'da gül ayıdır. Gül taçlı genç ve güzel İsparta kızları memleket türkülerini söyleyerek gül bahçelerindeki pembe gülleri sepetlerine doldururlar. Bu güllerden fabrika ve hususî imbikhanelerde gülyağları ve gül suları elde edilir. Gül mevsiminde bütün sokaklarda gül suyu kokan sular akar. Bütün şehri nefis bir koku bürür. Bu bir bayramdır. İsparta'lılar gül mevsimini neşe ve sevinç içinde kutulurlar.

Kiraz Bayramı :

İsparta'nın kirazları meşhurdur. Kiraz mevsiminde kiraz ağaçları sanki kendilerini beğendirmek için allanır, pıllanır ve süslenirler. Bayram yeri İsparta'nın 2 dakika batı güneyindedir. Bayram günleri halk durumuna göre en yeni elbiselerini giyerek muhtelif vasıtalarla bayram yerine akın eder. Ağaç diplerine, su kenarlarına yaygılar yayılır, sepetler açılır, salıncak çayırılar bir döşek kadar yumuşaktır. Bu taze ve lar kururur, çalgılar çalınır. Alabildiğine yeşil yeşil çayırılar arasından fişkırarak beyaz, sarı, mor ve mavi kır çiçekleri içine seleserpe uzanırız. Kirazlar kadar kırmızı dudakları kızlar ellerinde sepetlerle yeşil yapraklar arasına gizlenmeğe çalışan kirazları toplayarak doldururlar. Sepet başına geçersiniz. Yemeğe başlarsınız. Kirazların lezzeti kokusu ve rengi başkadır. Korkmayın yiyiniz. Birkaç kilo yersiniz. Ne gözünüz doymuştur, ne de karnınız. Bu zevk ve neşe âlemlerine kuslar bütün neşeleriyle iştirak ederler. Genç gönüller çoşar, sahlınır, ihtiyar gönüller yeniden canlanır. Bu yüzden İspartalılar kolay kolay ihtiyarlamazlar. Buradaki tabiatın hudutsuz güzelliği içinde mest olursunuz. Bu dekor içinde başlayan aşkın mânası çok büyüktür. İsparta'nın bu bayrama komşu şehirlerden ve hatta İstanbul ve İzmir'den ağzının tadını bilen birçok kimseler iştirak eder. Bu sene siz de buyurunuz. İsparta'lılar misafir perverdirler.

Gölcük :

İsparta'nın güney batısında bir kaç yüz metre yüksekte (Gölcüktepe) vardır. Bu tepe-

nin üzerinde Küçükçekmece gölünün yarısı büyüklüğünde sevimli bir göl vardır. İşin tuhafı bu gölün ne gideri belli ne de geliri. Gölün geliri gölün dibinde. Gideri gene orada, dipte. Demekki gölün dibinde yukarı doğru dikine akan bir dere gölü besliyor. Gene tepesi aşağı akan diğer bir dere gölün suyunu boşaltıyor. Gölde değişmeyen bir su seviyesi olduğuna göre, tepesi aşağı belirsiz bir yere akıp giden su, tepesi yukarı gölü dolduran suya denktir. Gölün dibinde iki büyük menfezden biri gölü dolduruyor ve öbürü boşaltıyor. Şehrin su ihtiyacı bu gölden sağlanmıştır. Sanki tabiatın beslenen muazzam bir su deposu getirilmiş şehrin yakınındaki tepenin üzerine kondurulmuş.

Böyle su deposu dost şehirler başına. İsparta'da tabiat canlı ve halk neşelidir.

Hahçılık :

İsparta halıları pek meşhurdur. Bütün dünya ve bilhassa Amerikalılar göz alıcı renklerle bezenmiş İsparta halılarına bayılırlar. Her İsparta'lı kız ve kadın halı yapmasını bilir. Şehirde ve köylerde her evde bir halı tezgahı vardır. Kadınlar baş döndürücü bir suretle çeşitli renkteki halı ipliklerini ilmek atarak istenilen modeldeki halıyı meydana getirirler. Bu her sabırlı insanın yapabileceği bir iş değildir. İsparta'da halılar için iplik yapan ve yapılmış halıları temizleyip yıkayan fabrika vardır. Bir fabrika aynı zamanda şehrin elektrik ihtiyacını da sağlar. Halı işi yapan bir çok halı atölyeleri de vardır. Halı işçiliği İsparta için mühim bir gelir kaynağıdır.

İklim :

İsparta'da bir yayla havası hâkimdir. Denizden 1040 metre yüksek olan şehirde yazın sıcak ayda ortalama sıcaklık 23 derecedir. Şehir dört etrafı yüksek dağlarla çevrili olduğu için kışın rahatsız hava cereyanları yoktur. İsparta'nın hatırı sayılır kışı vardır. Fakat havası ratip olmadığından insanı çarpmaz. İspartayı çevreleyen dağlar ormansızdırlar. İsparta vilâyeti bölgesi ancak % 5 ormanlıktır. Çünkü İsparta'da fazla miktarda keçi beslenir. Ortalama olarak 180,000 koyun beslendiği halde 300 bin keçi beslenmektedir. İsparta ovası bozkır halindedir. Bu bozkırlar kısmen bağ ve tarla halinde konmuştur. Diğer kısımlarda koyun ve keçiler otlanır.

İsparta'da geçim temeli topraktır. Ziraat bu bölgede başlıca geçim kaynağıdır. Bu yüzden İsparta ilinin nüfusunun % 76 sı köylerde yaşar. Bununla beraber ekili ve dikili sahalar tek-mil toprakların % 10 unu geçmez. Ziraat, toprakların iyi olduğu yerlerde bile medotların geriliği yüzünden genel olarak az verimlidir. Gübre kullanılması mahduttur. Ekilerek yorulan topraklar bir kaç sene nadasa bırakılır. İsparta'nın başlıca mahsüllüti; buğday, arpa, çavdar, mısır, patates, keten, şeker pancarı börülce ve pamuktur. Bunların başında ziraatin çok ince ve önemli bir şubesi olan gülyağcılığı gelir. İsparta bağlarında g ayet nefis pekmez ve şaraplar elde edilir.

Eğridir, Yalvağ, Uluborlu, Keçiörlü, Şarkı Karaağaç ve Sütlüce İsparta'nın kazalarıdır. İsparta'nın 214 köyü vardır. Her köyün ortalamaya 472 nüfusu vardır.

Keçiörlü'de işletilerek elde edilen kükürt bütün memleket bağcılığının kükürt ihtiyacını fazlasıyla sağlamaktadır.

Tarih :

İsparta şehri Bizans İmparatorluğu tarafından kurulmuştur. Sonra Selçukiler tarafından zabdedilmiş ve Hamit oğullarının kurdukları beyliğe merkez olmuştur. Bunun için İsparta'nın eski ismi (Hamidabad) idi. Sonra Osmanlılar tarafından Türk mülküne katılmıştır. İsparta'da Cenevizlilere aid eserler de vardır.

Münakalat :

936 senesine kadar İsparta'yı İstanbul'a bağlayan en kısa yol; Afyonkarahisar'a kadar kara yolu ve ondan sonra demiryolu idi, 1912 de bir İngiliz kumpanyası tarafından Eğridir'e kadar uzatılan İzmir hattı İsparta'nın 13 Km. uzağından geçmekte idi. O zamanlar Kule önü veya Baladız İsparta'nın istasyonları sayılıyordu. 936 da Cumhuriyet hükümeti demiryolunu İsparta'ya kadar uzattı ve böylece İsparta İstanbul'a ve İzmir'e bağlandı.

İsparta'yı Antalya'ya bağlayan bir kara yolu vardır. Bu yol sayesinde İsparta Akdenize bağlanmıştır. Antalya'dan çıkan ilk turfanda sebze-yi İstanbul'lulardan evvel İsparta'lılar yer.

Demiryolunun İsparta'ya girdiği günden bugüne kadar şehirde mütemadi bir imar faaliyeti vardır. Bulvar halindeki istasyon cadde-

Sükûnun hayatına değerken minareler,
Nedir bu kalbe esen gül kokusu Yarabbi!
Kafesli pencerelelere doğru esnedi seher
Gökyüzüne bir mavi halı serilmiş gibi.

Beyaz güllerle ören bahçelerde mevsimi,
İtar serpen bir yayla, seherinden hayata,
Buğulu sularında yıkayan ellerimi,
İçimi seccadelerle döşeyen İsparta.

Her sabah yeniden genişler Rabbe gökyüzü,
Ayazmana'dan ılık bir rüzgâr eser şehre,
Ve toz pembe bulutlarla selâmlar gündüzü,
Mağrur bir baş halinde sükûna degen Sidre

Hele bir bahar vedaı dallara düşmesin,
Yeni bir ömür başlar kiraz bahçelerinde.
Kalbe doğru en müsait rüzgâr serin - serin,
Kiraz dallarından akar bir şarkı halinde

Beyaz mahramalara bürünür ihtiyarlar
Ve taze toprak meyvelşirdi bereketten.
Zambak yoluna doğru Düldül'ün nal izi var,
Hazreti Ali geçmiş bu yeşil memleketten.

Güneye doğru büyür güneşin altın kavsî,
Dağlar bir mavi rüya kadar uzak ve siliik,
Deyin bana, gökyüzünün hangi güzel yeri,
Üstümüze yıldız - yıldız dökülen serinlik?

Bir mavi gül halinde gülünser fecre sema
Ve yağmur sonu evler bulutlar kadar temiz,
Üzümlerini taşır bağbozumu hülyâma,
Başlamamış bir güne ağır pencereyiz...

Mustafa Şerif ONARAN

sinin her iki tarafına dizilmiş modern ve sık evler, stadyom, gülyağ fabrikası, hükümet konağı, Halkevi, sebze hâli, banka binaları, memleket hastahanesi ve halka aid yeni yapılan bir çok evler yeni halı atölyeleri bu sevimli şehrimizi süslemektedir.

Azımkâr ve zevki selim sahibi İsparta'lılar şehirlerini her gün biraz daha güzelleştirmek için var kuvvetleriyle çalışıyorlar.

İsparta güzeldir. Ona her güzel şey yarasır.

Yakın Yurdun Tarihi ve Coğrafyası

ISPARTA TARİHİNİN ANA HATLARI

II

Bekir Türk

Isparta şehrinin tarihçesi :

Herkesin bir doğum yeri bir de doğum tarihi vardır ki bu doğum tarihi bundan önce ortada yok olduğumuzu, daha doğmamış bulunduğumuzu bildirir.

Fakat her şey doğumumuzla doğmuş, varlığımızla var olmuş değildir. Biz daha ortada yokken de, doğmamışken de dağlar, bayırılar, ovalar, bağlar, bahçeler, evler, şehirler vardı. Buralarda anneleimiz, babalarımız, yaşıyordu. Onlardan önce de ninelerimiz, dedelerimiz... Ninelerimizin nineleri, dedelerimizin dedeleri hayat sürüyordu.

Hasılı İnsan oğulları; yarınları, günleri... Günleri, dünleri kovalıyan, günleri aylar... Ayları, yılları... Yılları, yüzyılları tamamlayan ve keynağı, durağı belli olmamış ve olmayacak olan zaman ırmağı içinde düşse kalka, bata çıka yaşayıp gitmişler; yaşayıp gidiyorlar; yaşayıp gideceklerdir de.

İnsanlar, bu zaman seyri içinde küçük, büyük insan toplulukları; aileler, obalar, kabileler, devletler kurmuş; izerler ve uygarlıklar yaratmış bulunuyorlar.

İşte böyle, insanların; insan topluluklarının yer yer ve zaman zaman nasıl yaşadıklarını; nasıl ilerleyip yükseldiklerini veya gerileyip yok olduklarını ispata şehri ve ili içerisindeki araştırmaya çalışalım.

Isparta şehrinin bu gün üzerinde kurulu bulunduğu arazinin Etilerden zamanımıza kadar olan tarihi seyri belli olmakla beraber, şehrin ne zaman, kimler tarafından tesis edildiği ve ilk defa nereye kurulmuş bulunduğu kati surette bilinmemektedir.

Vakıe, şehrin kuruluş tarihi ve adı üzerinde az çok bilgiler mevcut ise de, bunların hiç biri kesin ve müspet olmayıp bir takım söylentilerden ibarettir. Isparta şehrinin milâttan ön-

ceki en eski ve hakiki tarihi şimdilik toprak altında, arzun bağrında saklı bulunmaktadır. Rast gele bulunacak bir yazıt veya kazı sonucunda elde edilecek izerler bize aslı hakikatı anlatmış, aydınlatmış olacaktır.

İhtimal ve istidlâllere binaen söylenmiş söylentilere göre; Isparta şehrinin kuruluş tarihi milâttan önce V., VI. yüzyıllara çıkarılmaktadır. Şehrin adı ile kuruluş tarihi arasında münasebetler aranmakta ve bunlara dair çeşit çeşit fikirler yürütülmektedir. (*) ..

1 Merhum Böcüoğlu, basılmamış Isparta tarihinde:

a) Mora Ispartasının havasının kötülüğünden dolayı ora halkının yazları havası ve suyu iyi olan yaylalara sayfiye yapmak üzere gelmekte olduklarını; milâttan 400 küsur yıl önce vukubulan korkunç bir deprem yüzünden memleketlerinin harap olması; yüz yıl sonra da Büyük İskenderin Mora Ispartasını zapt ve tahrip etmesi üzerine ahâlisinin dağılmak zorunda kaldıklarını ve bir kısmının da eskiden bildikleri ve havasını, suyunu pek beğendikleri bu yerlere gelip dağlarına, dere içlerine, evler, tapınaklar kurarak yeniden bir kasaba veya şehir teşkil ve tesis ettiklerini ve buna eski memleketlerine nisbetle Isparta adını verdiklerini. (1),

(*) Belki hakikat bu ihtimallerin birinde gizlidir. Belkide bu ihtimaller hakikatten tamamen uzak ve uydurmadır. Bunu bize yarınların aydın tarihçeleri aydınlatacaktır.

Bizim Ispartanın eski harfleri türlü şekilde yazılışlarına rastlanılmaktadır. Bunların da her biri üzerinde de ayrı ayrı durulmağa değer.

Bizim Ispartadan başka Mora yarımadasında ve hattâ İspanyada da birer (Isparta) vardır. Ayrıca Çatalca'da (Isparta kule), Venezuelada (Yeni Isparta kay.) da değer.

Isparta adı Yunan mitolojisinde, Vakfiyelerde, anı taşlarında insan adı olarakta geçer.

(1) O zamanlar mesafeler bu kadar kısalmış değildir ki Ispartahlılar sayfiye yapmak üzere buralara kadar gelebilirdiler.

b) Isparta kelimesinin Yunancada müteferrik, dağınık, anlamına gelen (Isparta) kelimesinden alınmış olduğunu ve bu şehirlerin müteferrik surette despotlar idaresinde bulunduğunu rivayet eder. (2).

Diyarbakırlı Sait Paşanın "Miratüliber," adlı tarihinde :

c) Meşhur Strabon buraların gezip dolaştığı ve olaylarını yazdığı sırada buraya Saport, namın vermiş olduğu ve bundan galat olarak Isparta denildiği kayıtlıdır. (3).

Değerli Hemşehrimiz Fehmi Aksu (Isparta ili yer Adları) kitabında :

d) Şehir eskiden Isparta gölcüğü'nün tasma tehlikesine karşı dağ eteklerinde dağınık bir halde kurulduğundan ve güzelliğinden ötürü bu mânaya olarak "İs - İbarita" denilmiştir, der Hayat Ansiklopedisinin 5. cildiude :

e) "Isparta ismi, Peloponez muharebelerinde İranlılara karşı harbeden Yunanlıların arasından bir kısım Ispartalıların memleketlerine gitmeyip (Baris) i genişleterek mabetler yaparak buralara yerleşmesinden kalmıştır diye yazılıdır.

Kamusülâlâmda :

f) Kasabanın ilk adı (baris) imiş, bir rivayete göre bu isim Yunanlılar zamanında rumca (İs) zarf edatıyla birleştirilerek (Isparta) şekline ve daha sonraları da Isparta haline girmiştir denilmektedir.

Yalvaç kazılarını yapan W. M. Ramsey küçük Asya kitabında :

ğ) (Baris - Isparta) nın ötedenberi pisidy a şehirleri arasında bulunduğunu Heraclius Barensis'e nisbetle atıldığını ifade eder.

(Fadi'nin (Leksiyon Elliniturkion) adlı sözlüğünde :

h) "Sparta (Spartos = Ekilmiş) kelimesinden isim olan ek'in anlamını taşımaktadır,, ibaresi vardır (5).

(2) Bu rivayet Mora Ispartası için belki doğru olabilir. Çünkü Mora Ispartası 7 tepe üzerine kurulmuş dağınık bir şehirdir.

(3) Bir seyyahın verdiği bir ad öyle kolayca benimsenemez.

(4) Fakat Ispartalılar tarafından yapılmış mağbetlerin izlerine hâlâ rastlanmamıştır. Sonra Peloponez harpleri İranlılarla değil, Ispartalılarla Atinalılar arasında olmuştur.

(5) Üstün (142), sayısında bu ilkeri teyid eden bir mitolojide vardır.

Berlin Üniversitesi Profesörlerinden Dr. Unger'in izahatına göre :

i) Isparta'nın asıl ismi (Barida)dır ve bu kelime Yunanca değildir. Belki Etice, belki Lidya dilince yazılmış bir kelimedir. Çünkü Lidyalılar Etiler Asyaya, Asura; Ankaraya Ankua diyorlardı. İlk Yunan göçmenleri Anadoluya çıktıkları zaman buranın güzelliğini isitmişler ve Isparta manasına olarak (İs-Barid) demişlerdir. Bu kelime zamanla Sparta, Isparta şekline girmiştir.

j) Psidyada bulunan Baris'in tarihteki önemi bilhassa tecim faaliyetindedir. İngiliz arkeoloğlarından Vilyam Ramsey Küçük Asya kitabında güney Antakya'nın yani Yalvacın ehemmiyetini kaydeder. Greco - Roman zamanında olduğu gibi milâttan önce VI., VII. yüzyıl. larda tecim faaliyetinin bu yola dayandığı ve bu itibarla İspartanın yani Baris'in bu devirlerde bir tecim şehri olduğu kuvvetli bir ihtimaldir.

Gerek bu mütalâaya ve gerekse Dr. Unger'in izahatına nazaran İspartanın kuruluş tarihini milâttan önce V., VI. yüzyıllara çıkarmak mümkündür. Çevremizde bulunmuş olan Etiler izleri bu mkan ve ihtimali kuvvetlendirmektedir. (7).

Tarihi bu kadar eski olan Isparta şehrinin bu günkü durumunda, o günkü eskilik ve eserlerden görünür birşey yoktur. Bütün bu mütalâaların bu günkü İspartadan zivade İspartanın 23 kilometre kuzeyinde Kılıç köyü civarında (Fari) adıyla anılan harebe ile münasebettar olması ihtimal dahilindedir.

Zamanımızdan Etiler devrine kadar Isparta veya Isparta çevresinde hükümleri yürütmüş Uluslardan, Sivaslı varlıklardan bu gün Ispartamızda kalmış olan izlerin en eskisi (Sadive Bulkası Medresesi yandı)dır ki (649) yıllık bir ömre maliktir.

1950 Yılından 1301 yılına kadarki zaman içinde yazılmış izlerin bazıları aşağıdaki çizelgede sıralanmıştır.

(6) Lidya Hükümdarlarından Kandıralı sahile Kızılamak ötekisindeki ülkeleri birbirine bağlayan ana transit yolu üzerinde konak yerleri kervansaraylar teşkilâtı ve müruriye vengisi alacak mevkiiler yapmıştır. Bu Ticaret güzengâhına kral yolu namı veriyorlardı.

(7) Çevremizde bulunan Isparta Halkevi Müzesi num. 10,56,57, numaralarındaki seramik parçaları Etiler eserlerindedir.

İSPARTA'DA BAZI YAPILAR

İzlerinin adı	Yapıldığı Tarih	Düşünceler	İzlerinin adı	Yapıldığı Tarih	Düşünceler
Cumhuriyet devrinde					
Yeni hastane	1949	Temeli 1946 da atıldı.	Karpuz Çeşmesi	1799 H. 1194	Halil Hamit Paşa yaptırmıştır. Şehir pi lanının uygulanması dolayısıyla eski yerinden kaldırılmıştır.
Vali Konağı	1943		Hacı Abdi camii	1590 H. 985	Bu tarihlerde yapıldığı tahmin ediliyor.
Kız Sanat Enstitüsü	1943		Akar Çeşme	1589 H. 984	
Hükümet Konağı	1939	Temeli 1939 da atıldı.	Mimar Sinan camii	1578 H. 973	Firdevs Paşa Camii' de denir.
Halkevi	1938		Yeni Hamam	1549	
Istasyon	1936		Bey Hamamı	1549	
Gülyağı Fabrikası	1935		Yılkırkan çeşmesi	1530 H. 925	Sülübey Mahallesin. dedir.
Komutanlık Binası	1932	yandıktan sonraki yapıdır.	Kutlubey Camii	1488 H. 884	Yeniden yapılarak U. In Cami adını aldı.
Atatürk Heykeli	1930		Selçuk devrinde		
Belediye Binası	1926		Sadiye Bukası - Medre. sesi yazılı	1301 H. 696	Çelebiler Mahallesin. dedir.
İplik Fabrikası	1925				
Cumhuriyet Okulu	1925				
Osmanlı devrinde					
Orta okul	1913				
Cumhuriyet hamamı	1899				
Abdi paşa camii	1801 H. 1196	Buna Peygamber, Çi. nili ve kavaklı camide derler.			

169 - 170 Sayılı ÜN'de düzeltmeler

Sayfa	Sütun	Satır	
2263			"Yakın Yurdun Tarihi ve Coğrafyası" başlığının altına İsparta İli yazılacak.
2263	1	13	deki "olmamaktadır." "olmaktadır" olacak.
2263	2	9	daki "kalmış bir işin"den sonra "tamamlanması yolunu tutmuş oldum. Yakın,, kelimeleri ilâve edilecek.
2264	1	15	deki "işleyişi,, "ilerleyişi,, olacak
2264	1	20	deki "İsparta Şehrinin"den sonra "Ve" konacak.
2264	1	21	deki "İsparta İlinin"den sonra "Kısa tarihi; İsparta İlinin ibaresi eklenecek.
2264	1	28-32	deki yazılar aşağıya eklenti not olarak yazılacaktı.
2264	2	8	deki "Karşılık,, kelimesi "karşıtlık olacak.
2264	2	26	deki "bıraktıklarından,, değil "bırakıntılarından,, olacaktır.
2265	1	6	daki "Saatle dolabilir." dan sonra "Şehrin kapladığı sahanın yüz ölçümü 15 kilometre kare kadardır,, Cümlesi ilâve edilecek.
2265	1	8	deki "mahaller,, "mahalleler,, olacak.
2265	1	10	daki "güneybatı kuzeydoğu,, "güneybatı - kuzeydoğu,, olacak.
2265	2	1	deki "bir çok" dan sonra "eski,, kelimesi yazılacak.
2265	2	17	deki "8" harfi "5" olacak.

B. T.

Göller ve Güller

Yazan : Şükri TOKLUTEPE

Haritaya bakarsanız, Antalya körfezinden şimale doğru tırmanan garbi Toros dağları, göller bölegesinde karmakarışık döküntüler meydana getirirler. İnanmayın. Döküntüler ama, belki soğuk pınarlarını, kekik kokulu yamaçlarını ancak "Dağıcı, köylükleriyle, "Sarı-keçili, yörüklerinin bildiği, yemyeşil tepeler teşkil ederler. Sarp kayalarında atmacaların uçtuğu, başdöndürücü yüksekliklerinden durgun, sisli bir gölün seyredilebileceği şahin bakışlı tepeler..

Eğridir gölünü gördünüz mü bilmem? O nu ikiye bölmek için, dağlar epeyce çalşmış. Sekiz gibi bir şey. Şu güneydeki Nis adasının iki tarafına birer kürek takarak bu dar yere getirsek, pekâlâ ikiye bölündü gitti. Suyu tatlı. Acayip bir göl. Hemen hemen hiç bir devamlı su ona dökülmediği halde, o kocaman bir çay besler. Bundan başka da Büyük Menderesi. Öyle ise zamanla kuruyup gidecek diyeceksiniz. Hayır, kurumaz. Kurumaz da bazı seneler etrafındaki sebze bahçelerini kaplar. Gariplik bu kadar olsa iyi. Batı sahilleri diğer taraflara nazaran daha sarptır. Yamaçlar göle inerken, birbirine girmiş topraksız, çakıllarla, fundalıklarla kucaklaşmış delik desik kayalar halinde dir. İnce bir keçi yolu, bu kayaların üst tarafından kıvrıla kıvrıla gider. Buradan geçenler, merak edip de aşağıya bakarlarsa, güvercinlerin uçtukları insan görmemiş kayaların dibinde, korkunç bir mavilik görürler. Eğer çakılara yapışıp da, bu dımdık yerden bir defa daha aşağıya bakabilerseniz o korkunç maviliğin, belirsiz bir şekilde olduğu yerde döndüğünü görürsünüz. Burası, yüz kilometre kadar yer altından gittikten sonra Menderese karışan suyun ayağıdır. Bu yol nasıldır, nerelere uğrar, karanlık mıdır, aydınlık mıdır kimse bilmez. Bir kaç yüz metre daha gidiniz, keçiyolu birdenbire alçalır ve hemen gölün seviyesini takib etmeğe başlar. Eğridir gölü, buraya da kum yağmıştır. Çocuklar oynasın diye. Çobanlar karşıdaki yoz iğdenin altında kaval çalarken, keçiler buradan su içerler.

Eğridir, gölü seyreden bir tepenin yamacındadır. Meyva bahçeleriyle, karışık, kırmızı dam-

lı evler, girintili çıkıntılı sahilin en ufak parçasını dahi doldurur. Adeta dalgalarla öpüşür vaziyette. Gölün, bir kaç senede bir yükseleceği tutarsa, sular ferah ferah avludan içeri girebilirler.

İleride, yalın kayaların üzerinde, mağrur başına hâlâ yüksekte tutan harabe, Eğridir kalesi. Timurla bir kaç bin Turanlı bahadırı yüzü bu kaleye çevrilince, herhalde burada bazı şeyler olmuştur.

Buraları gezen yabancı bir profesör. Eğridir gölünün, İsviçre gölleri kadar güzel olduğunu söylemiş. Gölün nerelerini gezdi, hangi mevzinde gezdi bilmiyorum. Fakat bir ilkbahar sabahı, güneşin ilk ışıklarıyla suların nasıl oynadığını Eğridir Sivrisinden seyretsevdi, daha başka türlü derdi zannederim. Dağ Talimgâhındakiler, bu manzaraya iyi bilirler.

Eğridir Sivrisi, mahrutî ve geçidsiz bir tepedir. Asırlardır rüzgâr ışıklarıyla, vahşi kuşların sesini, dinliyen sarmaşık kayalarda, dağ askerlerinden başka pek az kimse rastlanır. Fakat arkasına ulanan vavıalar, dağ âsiretlerinin pek beğendikleri yerlerdir. Buralarda yasayan keçilerin bile, kovun eti avarında et verdiklerini, kekikli kırlarda otlayan hayvanlardan, hic bir yerde rastlanmayan kokulu sütler alındığını söylerler.

Eğridir Sivrisinden biraz da geriye bakınız. Dümdüz bir ova göreceksiniz. Etrafı yüksek tenelerle çevrili, göl olmağa müsaid bir ova. Göller bölgesinde, böyle yalnız göller insanı şaşrtmaz. Küçük küçük kövler ovanın kenarına dizilmişler. Yalnız, tâ uzakta, dar ve dik bir vadinin içine doldurduktan sonra, koyuluğunu kavbetmeden yelpaze gibi ovaya doğru açılan hüvükce bir vesilik var. Sımsıkı, sıra sıra yükselen kavak ağaçları ve bunları birbirinden avıran heybetli ceviz ağaçlarından, ancak bir kaç kırmızı dam ile üç beş minare görülebiliyor. Burası, Atabey.

Sarktan gelen Oğuz boyları, Anadoluyu karış karış istilâ etmeğe karar verince, buralarda da çok Allah! Allah! sesleri duyulmuş.

Fakat şehir bir türlü düşmüyormuş. Kumandan Atabey, sürüleri toplatıp, keçilerin boynuzlarına mumlar, fenerler taktırmış. Maksudı, sürüleri geceleyin ordu ile beraber sevk etmek ve çok görünmekmiş. Bu şekilde kolay olmuş ama, kafasını kırmak kolay olmamış. Orduda keçilerin bulunduğu anlaşılınca, mahalle aralarından kaçışan düşman, geri dönmüş. Çetin dövüş olmuş. İki taraftan da çok kan akmış, düşman üstünmüş, fakat Atabeyin askerleri, artık şehre girdikten sonra geri çekilmeyi arlarına yedirememişler, o günden sonra da burası bizim olmuş.

Atabey Gazi Sultan, parmaklıklarına gül dallarının tırmandığı, kendi adını taşıyan türbesinde, yeşil sandukasına bürünmüş yatıyor. Bütün servetini vasiyeti ile maiyetine hırammış. Kendine ayırdığı bir cübbe, ihtimal kendisinin avladığı geyik derisinden bir namazgâh, bir kılıç ve bir topuz da, sekiz buçuk asrın gizlendiği kubbenin duvarlarında, sallanıp duruyor.

Atabeyin iki tarafından iki çay akar. Akçay, Kızılçay. Kızılçay, ilkbahar yağmurlarıyla, kar sularıyla tasan kızıl köpüklü, delidolu bir sudur. Birden kollarır, hayvanları sürükler, bağları basar ve kurur. Akçay, istikrarını bulmuş, geniş yataklı, berrak bir sudur. Devamlı akar. Onu besleyen kaynak, normal ev büyüklüğünde bir kayanın altından patlamalar halinde çıkar ve günün hiç bir saatinde güneş görmeyen, çok dar, dimdik bir yola girer. Eğer yalnızsanız, gündüz bile buradan geçerken korkarsınız. Sonra yatak genişler, kumsallaşır ve sular gittikçe hızını kaybeder. O kadar kaybeder ki, nihayet kendisi de kavbolur. Biraz da yer altından gittikten sonra tekrar karşınıza çıkar. Hem de müteaddid parçalar halinde. Artık Akçay karakteristik şeklini almağa başlamıştır. Her iki yamacında gül bahçelerinin kademelendiği vâdinin sedef çakılları üzerinden ve heybetli ceviz ağaçlarının gölgelerini karıştırarak akar gider.

Buradan alınan bir ark, hem içme suyunu, hem de bahçelerin daha iyi sulanmasını temin etmektedir. İçme suyu künk borular içinde akar. Böyle bir borunun ucu, Atabey türbesinin havuzuna kadar gider. Atabeye adanmağa gelenler buradan abdest alırlar.

Ben küçükken, karısı ile beraber bir adam, bize misafiriğe gelmişti. Yemenden mi bilmi-

yorum, babamın asker arkadaşı imiş. Çocukları olmuyormuş. Atabeyden çocuk dilemeğe gelmişler. Bir kurban kestiler, türbeyi ziyaret ederek bırakıp gittiler. Onlar gittikten sonra, babam, anneme: "Esasen Atabey bilâveleddir., dedi. Ben, bunu o zaman anlamamıştım. Şimdi aklıma geldikçe gülerim. Fakat inanır mısınız, bir sene sonra müjdesi geldi, babamın asker arkadaşının topeç bir oğlu olmuş. Buna bazıları telkin, bazıları evliya işi diyorlar. Siz artık ne dersenez diyiniz.

Akçaydan alınan ark, bahçeleri sularken, dokuz tane değirmenin de çarkını çevirir. Ben bunların içinde en çok, Sökmen değirmenini severim. Sökmen, Atabeyin en yiğit kumandanlarından. Sokak muharebesinin en kanlı sahneleri onun etrafında cereyan etmiştir. Onun evlâdlarından türeyen mahalleye Sökmen mahallesi, oradaki değirmene de Sökmen değirmeni, demişler. Ben de bu mahallede doğdum. Bir çok hatıralarım, bu değirmenin etrafında geçer. İlk zamanlar duvardaki yaban arılarını kızdırır, yoldan gelip geçenlerden ve bilhassa değirmenciden dayak yedik. Sonraları daha hünerli işlere başladık. Değirmenin suyu bahçelere çevrilince, savağın altındaki delikten girerek, çarkın üzerinde tetkikler yapıyor veya bir minare boyundaki uğurumun üzerine uzanmış ağaçların en ince dallarına tırmanarak söğüt dalı koparıyorduk. Bunları komşu kadınlar anlattıkları zaman, zavallı annem ne kadar çırpınmış ve kaç defa uykusundan ağhyarak uyanmıştı. Nihayet babam, bana abdest aldırdı ve "Bir daha böyle şeyler yaparsan, Atabey çarpsın., diye yemin ettirdi de, annem de biraz rahat etti.

En güzel gül bahçeleri, bu arkın suladığı yerlerdedir. Burası bir güller memleketidir. Burada gül bir lüks değil, bir geçim kaynağıdır. Burada gülü, vazoda değil, kazanda görürsünüz. Buket halinde değil, çuvalda görürsünüz. Gül, her şeye tesir etmiştir. Mideniz mi bozuk? Sabahleyin aç karnına, bir bardak gül suyu içecek-siniz. Dişiniz mi sızıyor? Basit. Bir parça parmuğu gül yağına batırıp dişinizin oyuğuna yerleştireceksiniz. Atabeyli bir delikanlı evlenecek değil mi? Muhakkak gül paraları alınca. Karısına entari yaptıracak, gül toplama zamanında, yahud da gül bellerinden iki ay sonra...

(Devamı 2302 inci sayfadır)

İğdecik Köyü

Ali Rıza YÜRÜKOĞLU

Köyün yeri: İğdecik İsprata İl Merkezine bağlı ve Isparta'nın 23 Km. kuzeyinde Demirli dağının eteginde kurulmuş ufak ve şirin bir köydür.

Izmir - Eğridir tren yolu üzerinde Baladız istasyonundan sonra Kırıkçayır durağına kadar olan kısmında hat yeşillikler içerisinde geçer; Tabiat bu vadiye cömertçe Armut ağaçları serpmiştir. İşte buradan geçen her yolcu bu yeşil vadiye girdiği zaman trenin penceresinden gayri ihtiyari dışarıya bakacaktır. Kuzeye baktığı zaman İğdecik köyü beyaz evleriyle ve şirin durumuyla derhal dikkati çeker.

Okuyucularına taktim edeceğim monografi bu köyündür.

Köyün tarihçesi: Köyün kuruluşu çok eskidir; Bu köyden bir şahsın evinin merdiveninde bulunan yazılı bir taşta (Sezar çiftliği) ibaresi Lâtin harfleriyle yazılmıştır. Bu ifade bize köyün çok eskiden meskûn olduğunu gösterir. Bundan sonraki tarihî durum yer altında gizli bulunmaktadır. Bu köyün tarihte ikinci kuruluşuna (XVI) ncı (hicri X.) yüz yıllarda rastlıyoruz: Bu köyün (Gönen) Kazasına (şimdiki Gönen köyü o zaman kaza idi) bağlı ve vergiyle mükellef (35) evde (47) kimsenin bulunduğu yıllık varidatın ösrününün de (3544) ikçe olduğu ve Yeniçeri (Ferhad)ın da tımarı olduğu 1500/906) tarih ve (30) numaralı defteri hakanide kayıtlıdır. (Ün S; 82 - 83 Sa. 1127 H. T. Dağhoğlu).

Bugün köye 20 dakika uzaklıkta bulunan ve köyün bahçeleri olan (Alaman) denilen yerde bir köyün bulunduğu ve bu köyün (6) evde (16) kimsenin vergiyle mükellef olduğu, yıllık ösrününün de (4200) akçe olduğu yine aynı defterde kayıtlıdır.

Zamanla bu köyün kıtlık, veba gibi bazı sebeplerle yer değiştirdiğini ve halkının göç ettiğini görüyoruz: Burdurda oturarak Teke ve Hamit sancağı mutasarrıflığında bulunan (Çelik Mehmet paşa)ya (1150 H.) 1747 tarihinde bu köy de tımar olarak verilmiştir. Bu sıralarda İğdecik köyünün arazisinin yüz senedenberi boz ve muattal kaldığını elimizde mevcut (1160 H.)

1754 tarihli vesikadan anıyoruz. Yukarıda gösterilen sebeplerle dağılmış bulunan İğdecik köyünün yeniden v ebu gün yaşayan neslin ataları tarafından kurulduğunu görüyoruz. Köyün son kuruluşu hakkında Isparta tarihî yazarı Böcü Zade Süleyman Sami kitabında (Sa. 57-58) şöyle demektedir: "On ikinci arsrı hicri gayesine dekoğularına intikal suretiyle bu havali valiliği uhdelerinde devâm eden (Çelik Mehmet paşa) nın dairesine mensup (Bağdat) taki Murat suyu kenarında sakin ve haymanışın Lök aşiretinden (Resûl) paşa zade (Zülfikâr bey) (1150 H.) tarihi sıralarında kardeşleri Hacı Osman ağa ve Süleyman ağa ile birlikte tevattun arzu ettiklerinden ve karye mezkûr mahallî müşarünileyh Çelik paşa çiftlikleri arazisinden olmasıyla kendilerine tefrik ve tevciז ediktir onlar tarafından meskenler bina ve teşkil edilmesi suretiyledir."

Böcü zadenin bu yazısını etyit edici sözler el'an köyde ihtiyarlar tarafından söylenmektedir.

Bağdatta Murad suyu kenarında yaşayan Resûl paşanın oğulları Zülfikâr, Hacı Osman ve Süleyman ağalar orada rahat durmadıklarından dolayı padişah Birinci Mahmut tarafından Burdur'a sürülmüşlerdir. 1150 H. tarihlerinde Çelik Mehmet paşanın Baş çubuktarı olduğunu elimizdeki 1 numaralı ve 1160 H. tarihli vesikadan anıyoruz. Bu vesika bir tapu senedi mahiyetinde bir temessüktür:

İğdecik köyünden beşyüz dönüm arazinin elli altmış seneden beri boz ve muattal kalması dolayısıyla Çelik paşa tarafından resmi zemini vermek üzere Hacı Osman ağaya verildiğini bu temessükten anıyoruz. II. numaralı ve 1163 H. tarihli vesika da yine aynı köyden (600) dönüm kadar bir yerin (50-60) yıldanberi boz kalması dolayısıyla Osman ağaya verildiği yazılıdır. Hatta bu hususta Çelik paşa ile Baş çubuktarı Hacı Osman ağa arasında şöyle bir konuşmanın geçtiğini bugün (74) yaşında bulunan Şükrü Öztürk dedesinden naklen söyler: Bir gün Baş çubuktar Hacı Osman ağa mahzun mahzun Çelik paşanın konağında dolaşırken

Çelik paşa dairesinden çıkarak Osman ağanın mahzun halini görür,

— Ne düşünüyorsun der.

Osman ağa da halinden şikâyet ederek bir yerde yerleşmek istediğini söyler. Bunun üzerine Çelik paşa kendisine çiftliklerinden beylediği yeri vereceğini ve gidip gezmesini emreder. Hacı Osman ağa kardeşleriyle birlikte çiftlikleri gezerken İğdecik'in bulunduğu yeri beyenirler; Bunun üzerine Çelik paşa, Hacı Osman ağa'ya bir defa (500), İkinci defa da (600) dönümlük bir yerin temessükünü verir. Kardeşleri olan Zülfikâr ve Sülyeman ağalarla birlikte Hacı Osman ağa İğdecığe gelerek yerleşmiş oluyorlar. Yukarıda işaret ettiğim vesikalar bize bu konuşmanın az çok sıhatını ifade etmektedir.

Yine elimizde mevcut (III) numaralı vesikaya göre Çelik paşa 1161 tarihinde (2000) dönümlük bir araziyi Alman köyü sınırına kadar resmî zemini vermek şartıyla (Lök Zade Zülfikâr ağa) ya vermiştir. IV ve V; inci vesikalarda bir defada (300), bir defa da (800) dönüm olmak üzere ceman (3100) dönüm arazinin Lök zade Zülfikâr ağaya verildiğini belirtmektedir. Bu vesikalar İğdecik arazisinin XI. ci yüz yılın yarısından XII. ci yüzyılın yarısına kadar geçen yüz yıl içinde boz ve muattal kaldığını anlatmaktadır. Boz ve muattal kalan bu arazi muhtelif tarihli temsüklere göre Zülfikâr ağa ile kardeşi Osman ağaya verilmiş bulunuyor.

Zülfikâr ağanın iki oğlu dünyaya geliyor: Biri Ali, Diğeri de Süleyman. Bunlar babalarının ölümünden sonra bu araziyi (30) yıl kadar işletiyorlar. Buna karşılık yılda (30) kuruşluk vergi veriyorlar. Bir aralık Gönen kazası tarafından (115) kuruş vergi isteniliyor. Bunlar bu verginin ağırlığından ve halkın bu vergiyi veremediklerinden başka yerlere göç etliğinden padişaha şikâyet ediyorlar, Bunun üzerine padişah 1176 H. tarihli fermanla eskisi gibi (30) kuruş alınmasını emrediyor. 1196 H. tarihinde Gönen kazasından verilen bir maktu hüccetinde (+) Süleyman ağa ile Ali ağanın es-

kisi gibi (30) kuruş vergi vermeleri belirtilmektedir.

1198 H. tarihinde Ali ağanın misafireten bulunduğu Ağlasun-maa incirpazarı kazasında Allahın emriyle öldüğü, iki karısı ile Osman ağa'da bir oğlu olduğu ve bütün muhalefatının Süleyman ağaya teslim edildiği sırada yerinde tanzim olunan aynı tarihli muhalefat defterinden anlaşılmaktadır.

Bu vesikalar bize bu günkü İğdecik köyünün kuruluşunun Zülfikâr ağanın oğlu Süleyman ağa ile Ali ağanın oğlu Osman tarafından olduğunu göstermektedir.

İstiklâl Savaşı sıralarında İğdecik köyü :

Köyümüz İstiklâl Savaşı sıralarında Aydın Cephesinde tutunamıyarak gerilere çekilmiş bulunan (Demirci Mehmet Efe) nin karargâhi olmuştur. Geri çekilme kararını veren Demirci etrafiyle birlikte bir hususî trenle İğdecik ovasına geçerken köyün coğrafi durumunu ve manzarasını hoş bularak köye gelmiş ve yedi ay kadar burada ikâmet etmiştir. Köylülerin evlerini işgal ederek bir kaç aileyi bir evde barındırmağa mecbur etmiştir.

Millî kuvvetlerin muntazam bir ordu halinde toplanması kizumu dolayısıyla Demircinin kuvvetleriyle birlikte orduya iltihaki Ankara hükümetinden tebliğ edilmişse de emre uymak istememiştir. Bundan dolayı Ankara hükümeti Refet Beyin (Şimdi emekli General Refet Bele) komutasında bir miktar süvari göndermiş ve aralık ayının sisli bir gününde köyü abluka ettirmiştir. Köyün etrafının sarıldığına gören Demirci Mehmet Efe köyün Karakaya denilen yerdeki gedikten şafakla ailesiyle birlikte kaçmış ve burada mutlak bir teslimden kurtulmuştur.

Bu hususta Atatürk Büyük nutkunda şunları söylemiştir:

"Efendiler Demirci Efe, Edhem Beyle muharebeden sonra bir vaziyeti mehsusa aldı. bu, his olunur olunmaz, Cenup Cephesinde bulunan Refet bey süvarileri, derhal üzerine tevcih edildi. 15/16 Kânunevvel 336 (1920) de Dinar civarında İğdecik köyünde bir gece baskınla efenin kuvvetleri dağıtmış... Kendisi beş on kişiyle firar etmiştir. Efe, çok sonra iltica ederek mazharı afv olmuştur." Nutuk Sahife 330, eskiharf).

Köyün geçirdiği tabii olaylar:

(1330) 1914 Eylülünde İsparta ve çevresinde vüca gelen deprem köyümüzde de olmuş

(+) Hüccet bize o tarihlerde ne gibi vergi alındığını göstermesi bakımından önemlidir.

Hüccette bahsedilen vergiler:

1 — Mali avarız masarifatı

2 — Eyaleti Kütahya tarafından gelen tekâlifat

3 — Sancağa gelip giden Vüzerayı İzanın masrafları

4 — Gerek sefer ve gerekse hâzarda cüz'i ve küllü her

ne vaki olursa.

ve hayli ev, hür, Cami minaresi ile köy odası yıkılmış olup köyümüzün iki, köy odasında bulunan misafirlerden de dört kişi enkaz altında kalarak ölmüştür.

Köyün nüfus durumu :

Köy iki dere rasında genişçe bir hattı taksim üzerinde ilk defa yedi ev olarak kurulmuş olup evleri birbirine çok yakındır. Bu gün (98) ev vardır. Nüfus son sayıma göre (204) erkek, (232) kadın olmak üzere (436) kişidir.

205 yıl önce yedi evden ibaret olan köyümüz, Konya Aksaraydan kılık dolayısıyla gelenler ev Dinar'ın yaka ve civar köylerden gelip yerleşenlerle bugün (100) haneyi bulmuştur.

Köyümüzde bugün ziraatle geçinen (39) aile vardır; Bunlardan (6) aile hem ziraat ve hem de başka işlerle uğraşır. Muhtelif sanatlarla uğraşan (15) aile olduğu gibi (4) aile çobanlıkla, (25) ailede işçi olarak maaşlerini sağlamaktadırlar.

Başka yerlerde vazife almış Subay, Öğretmen ve Memur olmak üzere (11) aile vardır. Köyümüzde evli erkek ve kadın (212), (161) bekar, (43) dnl vardır .

Köyün coğrafi durumu :

Köyümüz İsparta İline bağlı ve bu ilin (23) km. kuzeyindedir. Doğusunda Gönen köyü, Güneyinde Fandas, Batısında Baladız, Kuzeyinde Demirli dağı ve Geresin köyleriyle çevrilidir.

Köyün (2 km.) kuzeyinden İzmir - Eğri- dir tren hattı geçer, köyün doğu güneyinde (45) dakika mesafede (Kurukçayır) durağı vardır. Burası sonradan istasyon haline getirilmiş olup her türlü yükleme ve boşaltma yapılabilir. Bu durağa giden yol kışın çok çamurlu olduğundan şose haline getirilmesi lâzımdır. Köylü şehirde muvasalasını kış günlerinde Baladız yolu ile yayar. (5) km. kadar uzaklıkta olan Baladız istasyonuna giden yol kışın fazla çamur olmazsa da burasının yapılması icabeder. Köyün gerek komşu köylere ve gerekse şose demiryoluna kadar olan yollarında yazın araba işlerse de zorluk vermektedir.

Köyün şehirle münasebeti telefonla mümkündür. Fakat bazı kayıtsız muhtarlar yüzünden bu vasıta aylarca ilememektedir. Bu işi Baladız karakolunun da önemle tutması gerekmektedir.

Köy arazisi, Baladız istasyonundan sonra

gelen ağaçlıklı ve ova denecek kadar geniş bir vadiden ibarettir. Kuzeyde (1517) rakımlı Demirli dağı vardır. Bu dağ, köyü ve arazisini şimal rüzgârlarından korur. Bu köyde sıcak iklim bitkilerinden başka hemen her çeşit ürün yetişir. Hatta bazı yerlerinde pamuk dahi yetismekte ise de devamlı ekim yapılmamaktadır.

Köyün arazisi (6000) dönüm kadardır. Bunun 1000 dönümden fazlası orman (Çatı) (500) dönüm kadarı çayır, (190) dönümüne bağdır.

Köy, doğuda Gönen köyüne (6), güneyde Fandas köyüne (6), batıda Baladız köyüne (5), kuzeyde Geresin köyüne (10) km. uzaklıktadır.

Köyün Okul ve okuma durumu :

Köyümüzde zamanın icaplarına göre kurulmuş olan mahalle mektebinde okumuş 70 - 80 yaşlarında kimseler vardır. Köyümüzde resmî ilkokul (1319) 1903 yılında köyü tarafından yapılmıştır. Bu okul ihtiyacı karşılamadığı için imcece ile ve köy bütçesinden 1945 yılında yeneden bir okul daha yapılmıştır. Eski okul Halkevi ve köy ihtiyar meclisi odası olarak kullanılmaktadır.

Her iki okul da taş ve harçla yapılmıştır. Eski okulun üst kısmı bağdadı bölmedir.

Köy Okulundan Mezun Sayısı

Yıllar	Erkek	Kız
1924	2	—
1925	6	2
1933 (Üç sınıf)	7	5
1934 - 1939 a kadar öğretmensiz kalyor	—	—
1939 - 1942 Eğitimli okuldan mezun	13	19
1945 - 1946 da Enstitü mezunu veriliyor	1	4
1946 - 1947	7	4
1947 - 1948	5	2
1948 - 1949	6	6
	47	42

Bu devreleri atlatmış bulunan diğer yaşta- ki erkek ve kadın Ulus okullarından mezun olmuştur.

1949 - 1950 Ders yılında okula devam eden sınıf üzerinde öğrenci sayısı :

Sınıflar	Erkek	Kız
I	4	5
II	3	6
III	1	7
IV	8	8
V	8	3
	24	29

Bugün okul çağında (7 - 16) yaş Kız - Erkek çocuk miktarı :

Okula devam eden Erkek	Kız	Okuladevam etmeyen		Okulu bitiren	
		Erkek	Kız	Erkek	Kız
24	26	—	—	8	10

Bu köyden, Köy Enstitüsü, Ortaokul ve Sanat Enstitüsü ile Lise ve yüksek okullara giden öğrenciler vardır. Halen bir kız, iki erkek Gönen köy Enstitüsünde, dört öğrenci Erkek Sanat Enstitüsünde, iki kız öğrenci ve bir erkek liseye, bir kız ve bir erkek öğrenci de Tıbbiyeye devam etmektedir.

Köy ilkokulundan çıkıp Harp okuluna, öğ-

retmen, köy Enstitüsüne gidenler de vardır. Köyden başka yerlerde vazife almış 1 Ortaokul, 1 ilkokul öğretmeni 3 hesap memuru, 1 Tayyare Subayı beş köy Enstitüsü mezunu öğretmen ve bir sağlık memuru vardır.

Köyümüzde zamanının okullarına devam etmemiş hemen hiç kimse yok gibidir.

Genel olarak köyde okuma yazma bilenler % 95 i bulur.

Köyde okuma odası yok ise de Halkevinde bir kitap dolabı vardır. Buraya Ulus gazetesi de gelmektedir. Hemen herkes bundan faydalanırlar. Köyde posta şehre enenler vasıtasıyla posta kutusundan getirilir. — Arkası var —

Ali Rıza YÜRÜKOĞLU

MEVLUT KUTLUYU KAYBETİK

Uzun yıllar Isparta çevresinin sevgi ve saygısını toplamış memleketin ırfan yurtlarında ve uzun yıllar mertliklerde bulunmuş olan Bay Mevlüt Kutlu hastalanmış, aylarca evinde yatmış ve nihayet sağlık durumu biraz salâh bulunca hava tebdili maksadiye oğlu Gaziantep Vali Muavini Fehmi Kutlu'nun yanına gitmişti. Orada tekrar hastalanarak 14 Kasım 1949 da hakkan rahmetine kavuşmuştur.

Mevlüt Kutlu 1300 tarihinde Çemişgezek'te doğmuştur. Sınasıyle Tınavacık kazası Müftülüğü, Beypazarı kazası Müftülüğü, Bolu Darülmülâfe Medresesi Fıkıh Müderrisliği, Isparta İmam Hatip Mektebi Teftir - Hadis İhmitvehit Muallimliği, Isparta Merkez İsmetpaşa İlkokulu Öğretmenliği, Atabey nahiyesi İlkokul Öğretmenliği, Isparta Belediyesi Evlenme İşleri Memurlukları görevlerinde çalışmıştır.

Mumaileyh resmi görevleri haricinde Isparta Halkevi Dil - Edebiyat Şubesi Mümessili olarak (4) yıl Halkevi Yönetim Kurulu üyeliğinde bulunmuş, muhasipliğini yapmış ve ölünceye kadar da o şubenin üyesi olarak çalışmıştır.

Isparta Halil Hamit Paşa kitaplığının tasnifi envanterinin yapılmasında hiçbir maddi menfaat gözetmeden çalıştığı için Milli Eğitim Bakanlığınca takdir edilmiştir.

Fikri Aytaç

Göller ve Güller

(Başı 2298 inci sayfada)

Gül toplayıcı kızlar, kuşlardan daha erken uyanırlar. Güllerin üzerine güneş doğarsa koku su kaçır. Güneşin ilk ışıkları, yaprakların çigini kurutmadan, kuvallam taşıyan merkepler, gülhanelerin yolunu tutmalıdır. Gülyağı fabrikası Ispartada olduğundan her sabah oraya gül taşımak zor oluyor. Onun için herkes, kendi güllanelerinde yağ çıkarırlar. Sık sık rastlanan gülhaneler, bütün kasabayı derin bir gül kokusuna boğar. Öylesine bir koku ki, avuçlarımızı açsanız içine dolar. Gülhanelerin kokulu sular, küçük arklar için de tâ uzaklara kadar gider, hattâ bahçelere akan sulara karışır. Bahçeler gül kokar, sular gül kokar, toprak gül kokar, hava gül kokar. Atabeyliler, kaynamış gül petallerini kalıplar halinde dökerek kuruturlar. Bunlar tencerenin altında yakılarak, misafirlerle gül kokulu yemekler yapılır. Böyle yemekler karşısında şaşırnamak lâzım. Hoş, misafirler de gül kokarlar ya.

Bütün bu güzellikler gül bahçesinde birleşir. Güllerin de, gülhanelerin de merkezi, membaı orasıdır. Burada bir gül bahçesini anlatmayı ne kadar isterdim. Fakat anlatamam ki.

Zihninizde güllerle dolu bir bahçe alınız. İçinde şırl şırl sular, ağaçlar, kuşlar olsun. Böyle bir çok bahçeleri daha yan yana ekleyin. Gözlerinizi kapatarak, bunları iki misli güzelleştirin. Sonra iki misli daha güzelleştirin, belki biraz gül bahçesi olur. **Şükrü TOKLUTEPE**

HALK HEKİMLİĞİ

Nuri KATİRCİOĞLU

Halk hekimliği çok eskidir. İnsanlar sosyal birlik halinde toplandıkları tarihten önceki çağlarda halk hekimliğinin mevcut olduğu görülmür.

Halk hekimliği, tecrübe edile edile halk arasında önemli yerler almış ve bir hayli simâlar yetişmiştir.

Halk hekimliği el'an şurada burada tek tük görülmektedir.

Halk hekimleri, hastalar üzerinde çeşitli denemeler yapıp yapıp birçok ilaçlar ve tedâvi usulleri bulmuşlardır. Bunlar nebatların yapraklarını, çiçeklerini, meyvelerini, kabuklarını, köklerini, tohumlarını ve çekirdeklerini kavnatarak, döğerek, ezerek elde ettikleri maddeleri hastalar üzerinde kullanırlardı.

Eski çağlarda İnanca dayanan bazı tedavi usulleri ve adetleri vardı. Hekimliğin inkişafından önce IRVASA, ADAK, NEFESETTİRME - Okutma - gibi tedavi usullerine de başvurulurdu.

Irvasa :

Göz değenler (Nazar değenler), Albasan lchusalar, baş ağrısı, kulak sancısı, karın ağrısı gibi hastalıklarda: Eli sebebi, ocaktan yetişme denilen kadınlar hastanın başı üstünde kurşun dökerek, tuz patlatarak veya üzerlik yakarak (altmış yetmiş çıkmış gitmiş) der, okur üflerlerdi.

Irvasa denilen bu adet: hastayı tedavi yolunda belki şifa bundadır umuduyla sınamak ve denemek niyetiyle yapılırdı.

Adak ve Adak yerleri :

Korkunç ve tehlikeli olupta uzun süren hastalıkların selametle sona ermesini temenni eden bu dileği kabul olunduğu takdirde yurd topraklarında yatan ulucanlardan herhangi bir Yaturın mezar veya türbesinde kesdikleri kurban adak diyorlar. Bu dilekte bulunanların kurban kesmiyecek kadar yoksulları ad türbeye mum diker veya horoz keser ve Kurân okutur,

veya okur. Bundan başka adakların şu çeşitleri de vardır: Furundan henüz çıkmış sıcak pede, somun veya susam helvası satın alıp fakirlere dağıtırlardı.

Nefes ettirme - Okutma:

Baş ağrısı, karın ağrısı yel girme ve yeldirgeme (I), yılanlık ve temre gibi hastalıklarla, tekin olmadığı söylenen pislik ve karanlık yerlerden geçerken ve çişini yaparken ağzı burun çarpılanları (Nefesi birebirdir) diye inanmış hocalara götürür nefes ettirirler, okuttururlar.

Maddî tedavi ve ilaçlardan başka işte böyle inanca ve göreneğe dayanan bu türlü tedavilerde vardı. Fakat otuz kırk yıl öncelerine kadar sürüp gelen inanlarla yapılan bu adetler eski kudsiyetini çoktan kaybetmiştir.

Hekimlik âlemindeki ilerleme bugünkü önemli hale gelinceye kadar, eski çağlarda hastalıklar nasıl tedavi ediliirdi, nelere başvurulurdu... bunları şöyle bir kuş bakışı seyretmek folklor bakımından önemli görülmektedir.

Tarihsel karışın, Isparta'daki Irvasa yerleri:

Pir efendi evindeki yeşil direk, ve yine o sokakda Sitma dedesi (Kara Sofu), Sinapta Sitma suyu, Acemlar mahallesinde Hacı Beşir, Yenice mahallede Araplar mezarlığı ve sancı ocağı, Gönende: Elvan dede, Seyyit bali, Kasap ve cami mahallelerindeki Pir ocakları, Sütlüklü dede ve Estere köyünde: Dilsizler kuyusu, Eğirdirde: Süt dedesi, Hüsamettin tekkesi, Atabey de: Gazi Atabey ve Hatil bin Ahmet, Kışla köyünde: Sağasak, Keçiborlu'da: Şeh Şikem, Höyük köyünde: Işıklı dede, Sav'da: Sinap suyu, Bozan önünde: Belocağı - Kızıl ocak Irvasa yerleriydi.

Adak Yerleri :

Isparta içinde: Eski tabelhanede Kesik-
(I) Yeldirgeme - sayıklama.

baş, İğneci mahallesinde: Hu dede, Hacı elfi - Poyraz mahallesinde: Hacı elfi, Yanan kundakçı oğlu hanında: Miski dede, Eski belediyenin arkasındaki sokakda: Karataş Çelebiler mahallesinde: Bostan Çelebi, Eski dephoy karşısında: Pirefendi sultan, Halife Sultan da: Seyyit halife, Abdüpaşa camininin sol taraf kapısı yanında (Ayak dedesi - Gök veli Sultan), Tekke mahallesinde: (Hızır Baba - Hızır Sultan), Hoça Abdüllkadir gaylani, Leblebici baba İskender mahallesinde: Yavru oğlu ve Davganalı tekkeleriyle, Şeremet dede, Mevlevihane içinde Teberdar Mehmet efendi, ve kardaşı Sidrede: Muharrem dede,

Isparta çevresindeki Adak yerleri:

Lâğus da: Şeh İsmail, Kavak dede, Aslan baba, Cünürde: Yakup dede, Niyazi baba, Kerim baba, Haciler köyünde: Ali dede, Savda İlyas dede, Destap baba, Sinan baba, Atabey de: Hızır dede, Uluborlu'da: Ali Behaettin, Efendi Sultan, Böle Sultan, Hacı Halife, Hüsamettin efendi, Abdülkerim efendi, Senirkente: İleküpte Meşhur Veli baba, Şeh Ahmet Veli, Yassı Viran da: Zekeriva Efendi, Kargın baba, Yalvağta: Sultan, Doğan baba, Mehmet Celâlettin, Aşık Sultan, Höyük köyünde: Isıklı dede, Hoyran - Mısırlı köyünde: Ali ve Mehmet dedeler, Karaağaç'ta: Şeh Menteş, Erzade, Taşçı zade, Karaağaç köylerinde: Emir Yusuf, Nasır bey, Ömer baba, Şeh mukbil, Eğirdir'de: Baba Sultan, Şeh Murat, (Suri baba - Zorti baba), Palaz baba, Piri Mehmet huyi, Yeşil ada'da: Şeh muslihittin, Südeüler'de: Karaca Ahmet, Muhtet, Seyyit, Pik, Cırac Gaziler, Tekke köyünde: - ikinci - Muslihittin türbe ve mezarları belli başlı adak yerleniydi.

Isparta çevresinde yetişen nebati ilâçlar

Şifalı Otlar :

Sütlüğen, Tatula - Köpek cevizi, Çoban çantası, deve dikenli, baldıran, yabani hardal, yılan yasadığı ısırgan otu, Gelincik çiçeği, kekik otu, nane, karga sabunu, acıyavşan, yıldız çiçeği - kalagan, sater, kırmızı ve sarı kanturon çiçeği, ayrılık otu, kudretnarı, kuzu kulağı, yükstik otu - üzerlik - sedef otu, şapula, ada çayı, ayvadana, bit otu, hatmi, münver, dadıramba, çörek otu, miyan kökü, çöyen, ardıc kabuğu, maripotan - çay otu, salep, kitiye, cennet süpür-

gesi, sarı çiçek, efek otu, siyil otu - temre otu, Kokulu ve şifalı olan bu otların ne suretle kullanıldıkları hakkında malûmat :

Ayvadana, Acıyavşan, münver ve hatmi çiçeği terletmek için çay gibi içilir

Şapula — Adaçayı = öksürük için çay gibi içilir.

Dadıramba = Oğulotu = melisa ruhu çıkarılır.

Isırgan çiçeği = Ameli durdurmak için şekerle kaynatılıp içilir.

Isırgan otu ve tahumu = Kurutulularak toz halinde yarıya ekilir.

Çörek otu = Kan zafiveti için kullanılır. Şekerle karıştırılıp döğüldükten sonra yenilir.

Tatula — Könek cevizi = nefes darlığı için kullanılır. Yaprakları kurutulup tütün gibi içilir.

Kalagan çiçeği = Mayasıl ve mide sancısı için tütün gibi içilir.

Yüzerlik — Sedef otu = Mayasıl için, çay gibi içilir.

Kekik otu, nane ve ayvadana = karın ağrısına durdurmak için çay gibi içilir.

Avrık otu, ardıc kabuğu, bakla çiçeği, mısır püskülü = idrarı söktürmek için çay gibi kaynatılıp içilir.

Meyan kökü, salep = öksürüğü kestirmek için çay gibi kaynatılıp içilir.

Bu otların koku ve renklerinden elde edilen faydalar :

Sarı ve Gelincik çiçekleri = hafif boyarlarda ve şuruplarda renginden faydalanılır.

Oğulotu — dadıramba = cennet süpürgesi, kekik otu, fesliğen, şapula, ayvadana, marşımana, acıyavşan, ve süpürge otlarını kokularından da ayrıca faydalanılır.

Bu çiçek ve otların içinde ağul otu, kantaron, kudret narı, sedef otu, hatmi, fesliğen, el ile ekilir ve dikilir. Diğerleri kendi kendine çıkar, büyür, yetişir.

Ş Bundan sonraki yazda, Isparta da eski çağlarda yetişen halk Hekimlerini ve en çok görülen hastalıklarının ne gibi usül ve tedbir ve ilâçlarla ne suretle tedavi ettiklerini yazacağım.

Türk Dil Devrimi

S. Daver Bindaşoğlu

(Dil Bayramının 17 inci Yıldönümü Münasebetiyle Isparta Halkevinde söylenmiştir.)

Bugün dil bayramının 17 inci yılını kutluyoruz.

Ebedî Şef Atatürk, bundan 17 yıl önce bugün Türk dilinin yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılması için ilk Dil Kurultayını toplamıştı.

Dil milletlerin daimî yaşayan bir organıdır. Bu organ her zaman yardıma muhtaç ve bakılmadığı takdirde bozulan bir nesnedir. Nitekim bu nazik nesne (biraz sonra aşağıda izah edeceğim gibi) başta aydın zümrenin zevklerine kurban oldu. Dilimizi bozdular, şeklini değiştirdiler ve karışık bir duruma soktular. Sarfetmiş oldukları bu gayretleri Türk diline yapsalardı Türk dili bugün şimdikine nazaran çok mükemmel bir dil olurdu.

Bu acı vaziyetimizi 14 üncü asır Anadolu edebiyatının mümessillerinden Aşık Paşa şu mısralarla ifade etmişti :

*Türk diline kımesne bakmaz idi,
Türlere her diz gönül akamazıdı
Türk dahi bilmezidi bu dilleri,
İnce yolu o ulu menzilleri."*

Türk edebiyatında bir bölümlenme yapıp klâsik bir tasnife tâbi tutarsak aşağı yukarı üç esaslı devrenin bulunduğunu görürüz :

a) Türklerin islâm olmadan evvelki edebiyatları,

b) İslâmiyetin tesiri altındaki Türk edebiyatı,

c) Garp medeniyeti tesiri altında Türk edebiyatı.

Birinci devre Türklerin islâm olmadan evvelki edebiyatlarıdır ki çok zengindir. Türklerin millî bir edebiyatları vardı, millî vezin hece vezni idi. Bize kadar gelen pek fazla eser yoksa da bunu yabancı milletlerin tarihlerin-

den Çin ve Bizans tarihlerinden öğreniyoruz. Bunları da bir tarafa bırakacak olursak Asya'da bulunan ve bundan takriben 1200 sene evvel dikilen Orhun âbidelerindeki kuvvetli ve özlü üslup bize Türk edebiyatının ve Türk dilinin ne kadar tekâmül etmiş olduğunu gösteriyor.

Yedi ve sekizinci asırlarda Türklerin islâmiyeti yavaş yavaş kabul etmeleri ve 10 ile 11 inci asırda tamamiyle islâmiyeti kabulleri devresi Türk edebiyatı ki Tanzimata kadar (1839 a kadar) devam eder. Bu devre din yoluyla Arap ve Acem unsurlarının Türk kelimeleri yerini alması ve Türk dilinin yıkılması için ilk kazma vurulmaya başlamasıdır. Artık halk diliyle yazılan şiir ve nesirler okunmamaya, halk zümresinin diline göre yazı yazanlara ehemmiyet verilmemekte idi. Bizdeki saray hayatının teessüsü ile sarayda olan aydın topluluğun divan edebiyatı adını verdiğimiz bu edebiyattan zevk almaları sonucu olarak dilimiz karıştı. Bunun içindir ki halka hitap eden sözlerle edebiyat tarihlerinde pek az tesadüf edilmekte, edebiyat tarihi mahiyetinde olan tezkerelerde adını bile görmemekteyiz. Gittikçe karışan ve ağırlaşan dilimiz için 16 inci asra gelinceye kadar hiç bir kumıldamaya şahit olamıyoruz.

On altıncı asırda Türki-i basit adıyla anılan sade lisana karşı temayülün hafif rüzgârları esmeğe başlıyor. Fakat zamanın edebî telâkkisi yüzünden Edirneli Nazmî ve Tatavlah Mahremî'nin açmış oldukları bu cereyanda maalesef mevzî kalmıştır.

Divan edebiyatımız gittikçe ilerliyor ve sinesinde birçok şahsiyetleri barındırıyordu. Bu şahsiyetler arasında Arap ve Acem şairlerine taş çıkartacak derecede olanları vardı. Ne yazık ki bunlar millî olmaktan uzak şahsî bir edebiyat vücuda getiriyorlar ve bize Arap, Acem ve Türk şekerinden yapılmış bir macun sunuyorlardı. Bu macun elbette ki millî olmazdı fakat bir sanatkâr göziyle pek nefis örneklerdi. Misal olarak 17 inci asır şairlerinden Naifî'nin bir gazelini alalım :

GAZEL (1)

*“Hevay-i aşka uyrup kâ-yi yare dek gideriz
Nesim-i supha refikiz bahre dek gideriz
Pelâspare-i rind-i bedûş kâse bekef
Zekât-ı mey verilir bir diyare dek gideriz
Verüp tezlülü mansuru sâki arşa tamam
Huda Huda diyerek pay-i dare dek gideriz
Ederse kendi lebin hatırı mezaka hutur
Diyar-ı Misra deñil Kandehare dek gideriz
Tarik-i fâkada hem keş olup Senaiye
Cenabı Külhanî lâyhare dek gideriz
Felek girerse keş-i Nailiye dâmânan
Seninle mahkeme-i Kindigâre dek gideriz.*

Buradaki lisanın bizlere ne kadar yabancı geldiğini her halde takdir edersiniz.

Pelâspare-i rind-i bedûş kâse bekef, Zekâtı mey verilir bir diyare dek gideriz beytindeki verilir, bir gideriz kelimeleri Türkçedir.

Omuzda rindlik hırkası (eski elbise parçası) elimizde kese olduğu halde, içki zekâtı verilen bir diyara kadar gideriz sözünü söylemek için bu kadar yabancı kelime kullanmıştır. Divan edebiyatının şiir lisanı bu şekilde idi. Nesri ise hiç anlaşılabilir bir duruma girmişti. Şiirin bir dereceye kadar verdiği âhenkle bir şeyler anlamağa çalışılıyordu. Halbuki nesirde (2) meselâ “kedi, kelimesini söylemek için, big olmazsa: “Gürbe-i şir pençe-i şirin şemal”, “et çengeli, demek için “alet-i tahmili luhum”, “rüzgâr. gibi koştı,, yerine “pişver-i semend-i sahikseyr-i saba oldu,, demek lâzımdır.

Yine aynı eserde divan nesrini örnek olarak Nergisi'nin (3) Nihalistan mükaddemesinden takriben 1.5 sahifede sona eren bir cihulesinden bir kısım aldım.

“Her zamanki, hamei hamamei mevzun teranei dil keşâvâzi marifet perdaz, sahai mel-sai sahai fi letâif nümâi fiyruzevena bâl küşai porvaz ve muhavriki cenahi hakikati mecaz ola...“

İşte bu kadar uzun bir ifade ile bize “ne zaman yazı yazmağa başlarsam...)) demek is-

(1) Agah sını levant: Tazminatı kadar Türk edebiyatı tarihi sa. 240/241

(2) Agah sını levant: Tazminatı kadar Türk edebiyatı tarihi sb. 267

(3) Agah sını levant: Tazminatı kadar Türk edebiyatı tarihi S. 268

tiyor ve onu tasvir ediyor. Böyle bir karışık ifade ile Türk dili tamamiyle bir çıkmaza girdi, Halbuki aynı eserde bize sade uesir örneğinin birazını olsun verebilen Koço (4) Beyden bir parça alalım :

“Velhasıl şimdiki halde reayâ farkasına olan zulüm ve teaddi bir tarihte ve iklimde ve bir padişah memleketinde olmamıştır. Memaliki islâmiyeden bir memlekette zerre kadar bir ferde zulüm olsa, ruzî cezada mülûktan sorulur.,,

Bu parçada Nerkisi'nin nesrine nazaran çok sadedir. Yiye aynı eserde halk edebiyatına mensup halk şairlerinden, bugün dahi şiirlerini ve bestelenmiş türkülerini geniş bir halk kütlesinin okuduğu Karacaoğlan'ın (5) sade ve samimi şiirlerinden bir koşma alalım. Demin yukarıda divan şiirine misal olarak aldığımız Naili'nin gazeli ile karşılaştırsak ikisi arasında dil bakımından, ifade bakımından ve terkip bakımından bariz farkların mevcut olduğunu görürüz. Şimdi koşmayı okuyalım :

K O Ş M A

*Mecnuna dönmüşsün bilmem gezdiğim
Dağlar mıdır sahra mıdır yol mudur
Dostumun bağına girip derdiğim
Lâle müdür sümbül müdür gül müdür*

*Aşk değil mi beni derde düşüren
Ferhat gibi yüce dağlar aşırın
Bizi böyle yardım yri düşüren
Adûv müdür engel müdür el müdür*

*Karacaoğlan eder bulmadım vefa
Sevgilimle aslû sürmedim sefa
Hüplarm aşka ettiği cefa
Kamun müdür erlân müdür yol mudur.*

Yukarıda örnek olarak almış olduğum parçalarda Türk dilinin 6, 7 asır içinde ne kadar yabancı dillerin boyunduruğu altına girmiş olduğunu anlatmaya çalıştım. Türkler bu devreyi de sona erdirdikten sonra üçüncü bir devreye girmiş oluyorlar. Bu devir garp medeniyeti tesiri altında Türk edebiyatıdır ki 1839

(4) Agah sını levant: Tazminatı kadar Türk edebiyatı tarihi S. 270

(5) Agah sını levant: Tazminatı kadar Türk edebiyatı tarihi S. 285

da Tanzimatla başlar ve zamanımıza kadar devam eder.

Tanzimatla beraber dilin sadeleşmesine doğru atılan adımların biraz daha sıklaştığını görmekteyiz. Bu hareketin başında adını her zaman anacağımız Şinasi'yi görüyoruz. Şinasi Tercümanı Ahval gazetesinin mukaddemesinde (... Umum halkın kolaylıkla anlayabileceği mertebede gazeteyi yazmak istediğini söylüyor.) Yazmış olduğu bazı şiirlerinde (Safi Türkçe) ile yazılmış olduğu kaydını koyduktan sonra bazılarının da (bililtizam lisan-avam) üzere kaleme alındığını söylüyor. Söylediklerini yaptıklarıyla ispat etmek için, Şair Evlenmesi piyesini meydana getirdi ve bu yolda şuurlu olarak çalıştığını vesikalarla isbat etti.

Tanzimatta Şinasi ile beraber başlayan bu dil hareketinin ilk vesikası olarak Fuat ve Cevdet Paşaların 1851 de yazmış oldukları yabancı kaide ve terkipleri iyi görmemek anlayışıyla yazılmış olan bu eser bu yolda ilk deneme olmak üzere ehemmiyetlidir.

Büyük vatansever Namık Kemal de dilimiz hakkında bazı fikirler söylemiş ve bazı tavsiyelerde bulunmuştu. Kemal 1866 da edebiyata ait mütalâalarını içine alan büyük bir makale yazdı. Bu yazısında dilimizin düzelmesi için bir gramer, bir lûgat ve iyice parçlardan toplanmış bir müntehap edebiyat nazariyatını havi bir belâgat kitabı meydana getirilmesini tavsiye ediyordu.

Ziya Paşa Şiir ve İnşa (6) makalesinde "Bizim şiirimiz hani şairlerin nâmevezun diye beğenmedikleri avam şarkuları ve taşralarda ve çökmüş şairleri arasında Değiş ve Üçleme ve Kayabaşı tâbir olunan nazımlardır.) ve devamla; (Hele bir kere rağbet o cihete dönsün, az vakit içinde ne kâtipler yetişir ki akullara hayret verir) diyerek bizim eski şiirimiz ve dolayısıyla dilimizin hususiyetini belirtmeğe çalışıyordu.

Yabancı kaidelerle terkip yapılmamasının ve bilhassa Türkçeleri bulunduğu takdirde Arapça ve Farsça kullanılmamasını tavsiye eden Ahmet Mithat bize eserleriyle bunu tahakkuk ettirmişti.

(6) Mustafa Nihat Özün: Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi'

Türkçe kelimelerle ilk lûgat bastıran Ahmet Nefik Paşa'dır. Eserin adı Lehçe-i Osmani (1876). Daha sonra Şemsettin Sami en güzel bir lûgat olan Kamus-u Türkî eserini meydana getirmiştir. (1899 - 1901)

Bu şahsiyetlerden başka 19 uncu sair bilgin ve devlet damlarından Süleyman Paşa'nın eserlerini (öz Türkçe) yazmağa çalışmış olması bakımından ismi kayda değer. Tam bir Türkçü olan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Türk matbuatında dilimizin tam karışık bir durum olduğu zamanda (Edebiyatı garbî kör körüne taklit ile, Arap ve acem lûgalarına boşu boşuna sarılmakla değil, millî bir temele dayanmakla tekâmül edeceğini söylemiş ve söylediklerini darülfünun kürsüsünden öz Türkçe ile ifade etmiştir Pek önemli olan bu sözlerini buraya almayı faydalı buluyorum. (7)

"Yükseklik, büyüklük, incelik, derinlik gibi ruhu cilâlandırarak duyguların bütün millete yabancı gelmeyecek kelimelerle anlatılması ve millî seviyenin inceltirilip yükseltilmesine çalışılması Türk muharrirler için millî bir borçtur, en yüksek bir vazifedir. Yine anladım ki halkın duygusunu, âdetini, ruhunu göz önünde tutunarak yazılan hodgâm eserler, okuyanlar üzerinde hiç bir tesir yapmıyor. Muharrirler, mutlaka halkı düşünerek ve halka sevdirmek için yazı yazmalıdır. Bunun için de milliyetçi olmak gerektir. Avrupa'dan gördüğümüz hakaretler, milletçe geçirdiğimiz ağır buhranları yazıcılarımızı coşkun bir milliyetçi yapmağa zaten kâfi değil midir?)

Bu suretle Ahmet Hikmet "öz Türkçe" cereyanının ilk müjdecileri arasına girmiş bulunuyor.

Selânik'te çıkmaya başlayan Genç Kalem-ler Mecmuasında Ömer Seyfeddin, Ali Canip ve Ziya Gökalp Türk diline makaleleri ile büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Ömer Seyfeddin temiz bir Türkçe ile yazılmış muhtelif millî hisleri harekete getiren hikâyelerle milliyet duygusunun yayılması ve dilimizin Türkçeleştirilmesi için büyük hizmette bulunmuşlardır. Keza Ziya Gökalp aynı şeyi yapmıştır. fakat o da ziyade ağırlık noktası Türkçülük olan yazılar yazdı. Neşretmiş olduğu Türkçülüğün Esasları adlı kitap bunların birer delilidir.

(7) Hayat Ansiklopedisi Cilt 5 Sayfa 2025

Türk dilinin sadeleştirilmesi ve milli hece veznimizle şiirler yazan ve bütün ömrünü Türk diline vermiş olan ve Türklüğün yüceliğini, asilliğini, ruhunda duymuş ve bunu şiirlerine aksettirmiş olan milli bir vatan şairimiz de Mehme Emin Yurdakul'dur. Bu kıymeli şairimizin takriben 1896-7 yıllarında yazdığı "Yunan Sınırını Geçerken" adlı şiirinden iki kıta okuyacağım. Burada bize Türklüğün yüksekliğini ve asilliğini terennüm ediyor. (8)

*En güzel yüz bize çirkin. Biz severiz Türk
yüzü*

*En iyi öz bize fena, biz iseriz Türk özü
Milletimiz alkışlarız; anıldıkça (Türk)*

*Biz Türkleriz; biz bu kanla, biz bu adla
yaşarız.*

*Hangi Türktür gerdene urgan, kement
urdurur;*

*Hangi Türktür mescidine çanlı kule kur-
durur?*

*Milletimiz köle olmaz; böyle günde kim
durur?*

*Biz Türkleriz; (Kızılmak) olur böyle
taşarız.*

Burada Mehmet Emin Beyden bahsederken Müdürü olduğu Türk Yurdu Mecmuasında yazılar yazan Ispartalı Ağlarcazade Hakkı Beyden de bahsetmek isterim. Merhum, memleketimizin büyüğü Hakkı Bey tam bir halk çocuğu olarak halkın dertlerini, memleketin mesire yerlerine ait hatırlarını temiz ve samimî bir dille naklederek bize öz Türkçenin en güzel örneklerini vermiştir.

Meşhur Adamlar Ansiklopedisinin 646 ıncı sayfasında Ağlarca Oğlu Hakkı Beyden bahsederken (Ispartalı Hakkı Bey halk dilini yaymağa uğraşmıştır. Açık ve sade yazmağa, öz Türkçe kelimeler kullanmaya meraklıydı. Çalışkan, uyanık ve yaratılıştan halkçı bir adamdı.) deniliyor.

Mehmet Emin Beyin açmış olduğu bu çağır, Faruk Nafiz, Enis Behiç, Celâl Sahir, İbrahim Alâaddin, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Fazıl Ahmetle genişledi ve temiz Türkçe ile birçok örneklerini verdiler.

(8) Ankara Üniversitesi D. T. C. F. Teksir notlarından

Sayın dinleyicilerim, şimdiye kadar dilimizin başlangıçtan bugüne kadar geçirmiş olduğu değişiklikleri ana hatlarıyla izah etmeye çalıştım, bundan sonra artık dilimizin koruyucusu olan Dil Kurumunun bu işi nasıl görmeğe çalıştıklarını ve neler yaptıklarını bugünkü dil çalışmalarının ne durumda olduğunu izah etmeğe çalışacağım.

10 nisan 1928 de Teşkilâtı Esasiye Kanunu tekrar gözden geçirilerek maddelerinin birinde, (Türkiye Devletinin resmî dili Türkçedir) olarak değiştirildi.

2 aralık 1930 da Ebedî Şef Atatürk Türk dilini kurtarılması için ilk alârmı verdi.

(Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilinde yabancı diller boyunburduğundan kurtarılmalıdır. (10

Bu yapılan iş ve söylenen sözler Türk diline istikbal vâdediyorlardı. Nihayet 26 eylül 1932 de Ebedî Şef Atatürk ilk Dil Kurultayını topladı. Bu Kurultayda öz olarak şunlar karar altına alındı.

- 1 — Dilin özleştirilmesi,
- 2 — Dil hazinesinin araştırılması,
- 3 — Dil biliminin yayılması,
- 4 — Dilimizin lûgat, terim, gramer bakımlarından işlenmesi.

O günden bu güne 26 eylülü Dil Bayramı olarak kutluyoruz. Geniş bir halk kütlesinin konuştuğu bu öz Türkçenin yeniden istikbale kavuşmasından dolayı tahassüslerini mecmualarda, dergilerde izhar edenler vardı. 1932 de "Öz dilimize doğru" adlı dergide, "Oğlum," (10) adlı bir kıtaık şiirde şair bize şunları yazıyor :

*"Yıllarca dinledik Arbin öz mavalına,
Sattık nice zaman acemin köhne şalına
Bizler bu elçilikle kocaldık; fakat oğul,
Sen, isterim benimseyesin kendi malına."*

(9) Hayat Ansiklopedisi Cilt 10 Sayfa 4365

(10) Öz dilimize doğru Sayı 1 Sayfa 8

(11) Öz dilimize doğru Sayı 3 Sayfa 45

Isparta Halkevi Çalışmaları

Filmi ATAC

Temmuz, Ağustos, Eylül Ekim, Kasım ve Aralık 1949 aylarına ait çalışmalarına toplu bir bakış:

1 — DİL EDEBİYAT ŞUBESİ :

24/Temmuz/1949 Pazar günü saat (18) de Halkevi salonunda memleket halkının iştirakiyle LOZAN barışının 26 ncı yıldönümü heyecanlı bir surette kutlanmıştır. Bu büyük tarihi günü kıymetli ve kuvvetli ifadelerle bihakken canlandıran Kıdemli Yüzbaşı Hüseyin Ulaş'tan sonra Daver Binbaşıoğlunun şiirleri takdirle karşılanmış ve millî zaferin yaratıcıları minnet ve şükranla anılmıştır.

Dil bayramının 17 inci yıldönümü Halkevi Salonunda aydın kitlenin iştirakiyle 26. Eylül 1949 Pazartesi günü saat 17,30 da kutlanmıştır. Bu törende kıymetli gençlerimizden S. Daver Binbaşıoğlu (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı son sınıf öğrencisi) bir konuşma yaparak dilimizin başlangıçtan bu güne kadar geçirmiş olduğu gelişmeyi çağlarına böylece yüzyıllar içinde karışık Türkçenin sade lisanı karşı temayülünün manzum ve mensür şahadaki

Yine aynı dergide Dil Kurultayına ait tahassüslerini bildiren Dr. Hüseyin Zade Ali Beyin, "Kurultay ve Sevgilim,, adlı şiirinde şunları söylüyordu :

*"Öz dilimiz için kural yazarlar,
Yabancı sözleri dilden atarlar
Anadolu ağızı Türkü söyler yar,
Hiçaz ellerinde benim işim ne?"*

Türk dili güzelleşmek ve gelişmek için böyle bir fırsat bekliyordu. Dil Kurumunun çalışmalarına hız vermesi sayesinde de dilimizin eskisinden çok farklı çok daha mükemmel bir dil oluyor ve inkişafına da hâlâ devam etmektedir. Dil Kurumunun teessüsünden bu yana yapmış olduğu birçok işler vardır. Bu

vesikalarından örnek vererek çağlara ait fikir vermeye çalışmış, elimiz naakkına gerek nazarî ve gerek ameli olarak çalışanların adlarını anmış bu çalışmaların verimli ve söylemeğe değer kısımlarından sözler alarak okumuş, bu arada Isparta Halkı Ağlarcioglundan da bahsetmiştir.

Büyük Atatürk'ün Dil Kurultayında alınan kararlardan ve bu kurultayın toplantısı sırasında dergi ve gazetelerin tahsüslerini ifade eden sözleri anlatmış ve Dil Kurumunun çalışmalarından ve bugünkü dil çalışmalarından bahsederek sözlerine son vermiştir. Arkadaşımızın bu kıymetli konuşmasını heyecanla dinleyenler şiddetle alkışlamışlardır. İkinci defa kürsüye gelen Bn. Fazilet Akat (Halkevi Kitaplığı Memuru) Mehmet Emin Yurdakul'un bir şiirini ve İstiklâl İlkokulu öğrencilerinden Salim Mutçu'da dilimiz adlı şiirini okumuştur. En sonunda da Halkevinin yerli sazlarından üç genç Isparta'ya ait dört türkü söylemişler ve alkışlar arasında törene son verilmiştir.

10. Kasım. Yalnız Türk milletinin değil, insanlık âleminin de acı bir gününün ihtifal günü Büyük Ata'nın ebediyete intikabının II. inci yılı.

arada halk dilinden derlemeler, eski ve yeni eserlerden aramalar, kelime yapma yollarında incelemeler yapıldığı gibi eski sözlükler ve gramerler yeniden bastırıldı. Türk dilinin başlıca eski anıtları, tıpkı basımları, çevri yazıları, bugünkü dile çevirmeleri ve sözlükleri yapıldı. Bu işler Dil Kurumunun oldukça teferrüatlı ve zor meydana getirmiş oldukları işlerdir. Bu bakımdan Dil Kurumunun kelime yaratmaktaki bazı isabetsizliklerini hoş görmek ve bu işin zorluklarını takdir etmek lâzımdır. Bu işin yanında bugüne sırf kendi gayretiyle ilmi yollardan giderek kelime meydana getiren sayın Nurullah Atac'ın da burda ismini hürmetle anmayı bir borç bilirim.

S. Daver BİNBAŞIOĞLU

Saat (9) a yaklaşıyordu. Halkevinin büyük salonu yavaş yavaş dolmaya başlamıştı. Sayın Vali Asım Türelî, Komutan, bütün aydınlar birçok gençler âci amın yaklaşması ile Halkevi- ni doldürmüşlardı. Saat tam 9.05 Halkevi Baş- kamı Hüsnü Diimen hazır bulunanları Büyük Atanın âstiralhatı ruhu ve hatırası için saygı du- ruşuna davet etti ve beş dakika ihtiram duruşu yapıldı.

Müteakiben Ortaokul Tarih Öğretmeni ze- ki Altan söze başlayarak Ata'nın hayatı ve eser- leri hakkında geniş bir konuşma yaparak Ata- ya tarihin muhtelif kahramanlıklarıyla mukaye- se etmiş ve Ata'nın yaptığı işleri tebarüz ettir- miş ve bu dahinin başarılarını minnet ve şük- ranla anarak büyüklüğüne dolayısıyla İnönü'nün Türk Milletine Beyannamesini oku- muştur.

Beyannameyi müteakip hazır bulunanlar toplu bir halde ve şiddetli yağmur altında Ata- türk'ün anıtına giderek çelenkleri ihtiram du- ruşu ile koymuşlardır.

II. GÜZEL SANATLAR ŞUBESİ:

Bando, oz ve millî saz kursları çalışmala- rına devam etmektedir. Cumartesi günleri oper- lörlerle yayın yapmaktadır.

III. TEMSİL ŞUBESİ:

Cumartesi günleri operlörlerle radyofonik temsiller yayını yapılmıştır.

15/8/1949 Pazartesi günü Isparta Halkevi Keçeci Ocağı temsil şubesi tarafından bir ilân hatası ve İstiklâl piyesleri evimiz salonunda temsil edildi.

26/27/Eylül/1949 geceleri Isparta Gülcü Ocağı Temsil Şubesi tarafından Erkek Kukla piyesi ile Çapanoğlu komedisi oynandı.

IV. SPOR ŞUBESİ:

Bu şube bilhassa Ping-Pong kısımları üze- rine çalışmıştır .

V. SOSYAL YARDIM ŞUBESİ :

Bu şube herşeyden önce halkın sağlığını ele almış evimize gelen fakir vatandaşların mu- ayene ve tedavilerini ücretsiz olarak yaptırdığı bir çok muhtaçlara ilaçlarını vermiştir. Bu şu- bede çalışan sayın Dr. Ömer Savaş ve A. Rifat Öner'in adlarını anmayı bir vazife bilirim.

VI. HALK DERSANELERİ ve KURSLAR ŞUBESİ:

Kız, Erkek Sanat Enstitüleriyle ortaokul sınavlarında bütünlemeye kalmış öğrencilerin bilgilerini artırmak üzere 15/ Temmuz/1949 dan Ağustos 1949 sonuna kadar Matematik ve Fransızca kursları açılmıştır.

İzmir'den kısa bir zaman için şehrinize gel- miş olan Foto Kültür evimize güzel bir fotoğ- raf sergisi açmıştır. Mesleğinde halkikaten mu- vaffak olmuş bulunan Hüseyin Göksel'in eser- lerini pek çok hemşehrimiz ziyaret etmiş ve tektirle karşılamışlardır. .

VII. KİTAPLIK ve YAYIN ŞUBESİ:

Evimiz kitaplığı mutlak tatilden başka her gün açık olarak halkımızda n(2560) kişi kitap ve dergi okumuştur.

VIII. KÖYCÜLÜK ŞUBESİ :

Köycülük Başkanı Fikri Özgül, Dil Edebi- yat Başkanı Fikri Aytağ ve Sosyal yardım şubesi üyesi Dr. Ömer Lütfü merkez köylerinden Deregümü ve kayı köylerine gitmişler hastalar- la meşgul olmuşlardır.

IX. TARİH ve MÜZE ŞUBESİ :

Çizdiği çalışma programı çerçevesinde ta- rih ve folklor bakımından durumunu incelemek- te, elde edilen sonuçların ÜN dergisinde yayımlanmaktadır.

ISPARTA GÖNEN KÖYÜ HALKEVİNİN ÇALIŞMALARI

Gönen Halkevi aşağıdaki faaliyetleri sağ- larak muhite faydalı olma imkânlarını aramış- tir. Bu cümleden olarak.

1 — Temsil Şubesi hazırladığı (Kafa kâ- ğıdı - Yanlış Yol) piyesleri Kukla, Monolog ve şür gibi vasıtlarla halkın zevkinin yükselme- sine çalışmıştır.

2 — 15/Mayıs/1949 tarihinde yağlı Pehlivan güreşleri tertiplemeyle beraber çeşitli spor işleriyle de meşgul olmuştur.

3 — Sağlık ve Sosyal Yardım Şubesi 129 vatandaşın muayene ve işlerinden mutlak tedaviye muhtaç olanları Isparta merkezine göndermek gibi sosyal hizmetleri ifa etmiştir.

4 — Kitaplık, Halk Dersaneleri ve Köy- cülük şubeleri de kendi branşları içinde, muhi- te ve halka faydalı olmak üzere en verimli proğ- ramlı bir çalışma ile çalışmalarına devam et- mişlerdir.